

istorie orală

CONSTANTIN IONAȘCU

ORORILE ȘI FARMECUL DETENȚIEI

o convorbire cu
Traian Călin Uba

Fundația Academia Civică

Carte editată de *Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului* din cadrul *Memorialului Sighet*

Text: ©Copyright 2020 Fundația Academia Civică

Fișele matricole penale și alte documente provin din fondurile arhivei Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului.

Imagini: ©Copyright 2020 Arhiva fotografică aparține domnului Constantin Ionașcu

Tehnoredactare și format PDF: Ana Damian

Toate drepturile rezervate *Fundației Academia Civică* pentru ediția digitală.

Ediție pe hârtie: ISBN 978-973-8214-57-6 / noiembrie 2010

© 2020 Fundația Academia Civică pentru versiunea.pdf Acrobat Reader

Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărții prin intermediul altor situri, modificarea sau comercializarea acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al *Fundației Academia Civică* sunt interzise și se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor și drepturile conexe, în vigoare.

Fundația Academia Civică: www.memorialsighet.ro

CONSTANTIN IONAȘCU

ORORILE ȘI FARMECUL DETENȚIEI

O convorbire cu TRAIAN CĂLIN UBA

COLECȚIA: ISTORIE ORALĂ

NR.15

2020

CUPRINS

Capitolul I: VIAȚA ERA ASPRĂ DAR FRUMOASĂ	5
Vocația prieteniei.....	5
Calică-i era haina, dar străluceau pe ea/Și crucea «Sfântul Gheorghe»/și-a «României Stea»	9
Un sat intelectual	12
Pe vremea aceea, oamenii se împăcau... ..	14
Biserica era propovăduitoare și cinstită	16
Faptul că am crescut la țară, m-a salvat.....	19
Prea puțini își dădeau seama de pericolul comunist	21
Maniu m-a recomandat pentru Mișcarea de Rezistență	24
Adevăratul și falsul țărănism.....	25
O relație spirituală între maestru și discipol.....	29
Capitolul II: POLITICĂ PE VIAȚĂ ȘI PE MOARTE	31
Cum se întorcea unul, îl pocneam și-l puneam jos.....	31
De la Nistru pân' la Don,/Davai ceas, davai palton	33
Cetățenii sovietici trăiau mai rău decât prizonierii.....	37
Omul de legătură al lui Alexandru Pop	39
Nu puteai trăda decât o singură persoană	42
Cine era fraier, stătea să fie prins	46
Ca să evadezi, cel mai bun moment e în zori	48
Capitolul III: TRĂIAU CEI CARE NU-ȘI PIERDEAU CREDINȚA.....	53
Când te ia la bătaie, fă-te că leșini.....	53

Pușcării arhipline.....	55
Dacă-mi dați o cafea și o țigară, spun tot.....	57
Dom' șef, Seneca e la Jilava	59
La Doftana, comuniștii erau întrebați: Ce doriți să mâncați astăzi?	61
Belgianul călător	63
Mormântul Jilava.....	65
Dacă n-aveam pielea, pierdeam oasele	67
Celula „16 pedeapsă”	69
Ca să ne încălzim, ne lipeam unii de alții.....	74
Celulele morții	76
Farmecul detenției	76
În pușcărie n-am întâlnit atei	81
În detenție am înțeles că trebuie să iert	84
La proces, am stat ca niște mumii	87
Monstrul de la Gherla.....	87
Aveam mereu moartea în fața ochilor	90
Chinul și obsesia foamei	95
Moartea se instala mai întâi în suflet	98
Din colonia Noua Culme, plecau...doar în mormânt.....	99
Din colonia Cernavodă, se evada prin...sinucidere	102
La Poarta Albă, brigadierul călca cu bocancii pe trupurile deținuților	103
Numărătoarea, un supliciu pentru deținuți și milițieni deopotrivă	106

Bătrânii și bolnavii nu și-au mai revenit	109
Toată floarea arhitecturii era în zeghe.....	113
Dacă ai credință, nu trebuie să-ți faci prea multe socoteli	115
Reformele lui Ghinea.....	116
O familie de „reacționari”	117
La Peninsula, serviciu poștal clandestin.....	121
Îl dau pe mâna voastră, reeducați-l!.....	124
Nu m-am rugat niciodată de comuniști să-mi dea serviciu	127
Vestul habar n-avea... ..	129
Capitolul IV: ALĂTURI DE CORNELIU COPOSU.....	132
Majoritatea «revoluționarilor» erau comuniști	132
Din toată țara, veneau să-l vadă numai pe Coposu.....	134
Ce atâta Coposu?!	136
Coposu știa totul despre toți ai lui	137
Conducerea și comitetul P.N.Ț.C.D. au «ajutat» acest partid să dispară	139
Din acel moment, Coposu nu a mai vrut să trăiască.....	142
Ne conduc epigonii comuniștilor	145
Imagini.....	147

Capitolul I: VIAȚA ERA ASPRĂ DAR FRUMOASĂ

VOCAȚIA PRIETENIEI

Stimate domnule Constantin Ionașcu, vă mulțumesc pentru interviul pe care binevoți să mi-l acordați pentru Fundația Academia Civică și pentru disponibilitatea dumneavoastră de a ne împărtăși suferințele prin care ați trecut ca deținut politic în timpul comunismului. Înainte de a-mi vorbi despre meleagurile natale și despre părinții dumneavoastră, vă rog să-mi răspundeți la câteva întrebări care țin de niște formalități: anul și locul nașterii?...

Să știți că sunt obișnuit cu aceste „formalități”, pentru că de câte ori mă lua Securitatea la anchetă, oriunde eram dus, anchetatorii începeau prin a-mi pune aceste întrebări la care răspundeam automat: 1924, 19 noiembrie, comuna Tepeș Vodă, județul Constanța.

Numele turcesc al acestei comune a fost Chior-Cișmea¹ și însemna „izvor care curge întruna”. Colonizată de turci, Dobrogea a avut foarte puțină populație românească în ultimele două secole. A fost cosmopolită. Toate națiunile din jurul Mării Negre aveau aici un număr de cetățeni; majoritatea erau turci și tătari. Din cauza războaielor ruso-turce, populația turcă a început să se retragă în Turcia europeană, în Anatolia. Și atunci, sultanul Medgid al II-lea – care a făcut prima cale ferată din Dobrogea, inaugurată în 1862 la Medgidia (localitate care-i poartă numele), și care a încercat să facă și un canal între Dunăre și Marea Neagră –, văzând că Dobrogea se depopulează și că erau foarte puțini români, s-a înțeles cu hatmanul Crimeei să mărească populația Dobrogei aducând tătari în localitățile din care plecaseră turcii. Dobrogea era foarte importantă pentru turci pentru că hrana lor – care consta în carne, lapte, brânză de oaie – era produsă aici. La toate acestea se adăuga interesul strategic și comercial pentru stăpânirea gurilor Dunării, care a făcut ca în ultimele două secole în Dobrogea să aibă loc opt războaie ruso-turce.

Sunteți foarte atașat de istoria Dobrogei, de acest ținut căruia i-ați dedicat o monografie...

¹ Cuvintele *chior* și *cișmea* provin din limba turcă: *kör* și, respectiv, *çeşme*. (n.r.)

...la care lucrez de 20 de ani: **Monografia Dobrogei – de la 1850 până în anul 2000**. A fost destul de greu de adunat datele, informațiile... Practic am terminat-o. Mai am de pus la punct niște detalii.

*Sunteți, de asemenea, autorul **Rezistenței anticomuniste din Dobrogea**, o carte de circa 500 de pagini, publicată până acum în două ediții.*

În curând va apărea a treia ediție, îmbogățită cu încă 200 de pagini despre rezistența din județul Tulcea.

Ați colaborat cu prietenul și camaradul dumneavoastră de detenție, Cicerone Ionițoiu...

...la toate cărțile scrise de el. Ne leagă 65 de ani de prietenie și de colaborare. Vă închipuiți cât am putut să facem în 65 de ani? Cât de mult a făcut el și cât de mult am putut să-l ajut... El a fost mai activ, pentru că a plecat în Franța unde a putut să publice primele volume despre rezistența anticomunistă din România. Pe atunci, în România, eu nu aveam cum să vorbesc despre acest subiect, dar el, când a plecat în Franța, a luat cu el toate datele strânse în timpul regimului comunist despre organizarea Rezistenței, despre cei arestați și întemnițați care au avut de suferit, despre teroarea comunistă...

Cine a strâns aceste date?

Amândoi. Ne întâlneam și discutam.

Mai știa cineva despre această activitate?

Nu mai știa nimeni. Dacă ar mai fi știut cineva, dispăream amândoi pur și simplu. Eram în pericol de moarte. Dacă ne prindeau, ne aștepta pedeapsa capitală.

Cum a reușit să scoată Cicerone Ionițoiu aceste date din țară?

A microfilmato tot ce am avut. Apoi a comandat niște pantofi la un cizmar care i-a pus în tălpile pantofilor toate microfilmele. Și așa, în 1978 a ajuns cu ele în Franța, unde a putut să publice toate aceste date în 1984-1985.

Ați contribuit și la editarea cărților lui Cicerone Ionițoiu?

După revoluție, când am lucrat la București împreună cu domnul Coposu timp de patru ani, ca secretar permanent al P.N.Ț.C.D., m-am ocupat de tipărirea lor. Ionițoiu venea de la Paris, discutam pe marginea

materialelor, iar eu țineam legătura cu editura. Astfel, primul volum al ***Cărții de aur a Rezistenței românești împotriva comunismului*** a fost tipărit în 1996, volumul al doilea în 1997 și cel de-al treilea în 1998.

V-ați ocupat de editarea acestor volume împreună cu Corneliu Coposu?

Da, cu acordul său și împreună cu dumnealui, pentru că în ele se vorbește despre Partidul Național Țărănesc și predomină țărăniștii.

La apariția cărei alte cărți ați mai contribuit?

Victimele terorii comuniste de aceeași Ionițoiu, apărută (primul volum) în anul 2002.

Cum ați contribuit la apariția ei?

Cu date despre teroarea comunistă din Dobrogea și din alte părți și cu... amintirile mele din închisoare. Însă contribuția capitală a avut-o Cici. Are un fler extraordinar de a culege datele și de a le pune cap la cap, și o memorie fantastică. A lucrat la cărțile astea zi și noapte.

Văd că pe această carte aveți o dedicație din partea autorului. Pot s-o citesc și s-o consemnez în interviu?

Da, dacă doriți.

„Dragă Costică, sunt foarte puțini cei care cunosc cât ai făcut pentru această țară în lupta de rezistență împotriva comunismului. Dumnezeu te-a ajutat – ți-a ajutat și ne-a ajutat să mărturisim generațiilor viitoare că am dat totul pentru un viitor mai bun și nu am cerut nimic. Cu deosebită dragoste și mulțumire frățească, Cicerone Ionițoiu, 29.07.2002”

Cu ce alte personaje din lumea și literatura închisorilor ați mai fost prieten apropiat?

Cu Remus Radina. Cu Cici Ionițoiu și cu Radina am format un trio – dacă mă pot exprima astfel. Cu Radina m-am împrietenit puțin mai târziu, pentru că el a avut altă activitate, dar a contribuit mult la menținerea spiritului de rezistență. Am avut toți trei același fel de a fi și de a gândi, iar între noi n-au existat contradicții.

Ați fost închiși împreună?

Am fost închiși în aceleași pușcării, dar fiecare în altă parte. Ne-am mai întâlnit, dar nu am apucat să stăm prea mult de vorbă. La Canal, de exemplu, am fost împreună.

Înainte de a fi închiși, ați activat împreună în P.N.Ț.?

Da, sigur. De aici, prietenia noastră. Eram foarte tineri pe atunci și ne angajaserăm într-o politică pe viață și pe moarte. Trebuie să mărturisesc însă că Radina și Ionițoiu au fost și sunt mai buni decât mine. Au suferit mai mult și sunt mai tari, mai rezistenți. S-au opus vehement, cu multă tărie. Eu... am stat ceva mai liniștit și, într-un fel, comuniștii m-au lăsat în pace după ce am ieșit din pușcărie. De aceea am putut să-i ajut pe Cici și pe Remus, ca și pe Ticu, și pe alții...

Ați fost prieten și cu Ticu Dumitrescu?

Ca frații.

Ați fost și cu el coleg de detenție?

Da. La Peninsula. Dar ne cunoscuserăm înainte, la sediul P.N.Ț. din București, de pe strada Clemenceau.

Dacă nu sunt indiscret, aveți și din partea lui un autograf? Vă întreb nu pentru că aș vrea să verific veridicitatea afirmațiilor dumneavoastră, ci pentru că aceste autografe au nu numai o valoare afectivă, ci și una documentară.

Sigur, poftiți.

Pe pagina de gardă a volumului întâi, intitulat „Recurs la memorie” din ciclul „Mărturie și document”, este scrisă următoarea dedicație din partea lui Constantin Ticu Dumitrescu: „Lui Costică Ionașcu, în semn de prețuire pentru tot ce-a însemnat el ca frate de suferință, cum și în activitatea sa intensă și multiplă în care s-a implicat după decembrie '89”.

Aveți un autograf și din partea prietenului Remus Radina?

Da. Pe cartea acestuia, *Testamentul din morgă*.

Vreți să-l citiți?

„Domnului C.Ionașcu, cu dragoste, o carte scrisă cu sânge”.

Cred că nu a fost prea comodă prietenia cu niște personalități atât de puternice și poate destul de puțin flexibile. Spun asta gândindu-mă la faptul că între Cicerone Ionițoiu și Ticu Dumitrescu a existat cândva un anumit

conflict...

Domnule, eu n-am fost egoist niciodată. N-am vrut să am totul pentru mine și nici să lucrez numai pentru mine. Și când ai felul acesta de a fi, când recunoști și respecti valoarea oamenilor, prietenii tăi, la rândul lor, fac totul pentru tine. E adevărat că atunci când s-a scindat P.N.Ț.C.D-ul și Ticu Dumitrescu a plecat din partid, Cici și cu Ticu s-au certat și, după aceea, nu s-au mai împăcat. Dar eu am continuat să țin la amândoi. Le-am spus: „Măi, ați făcut ce ați făcut, s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat, dar să știți că eu nu rup prietenia cu nici unul dintre voi. Rămân prieten cu amândoi; ar fi o rușine să fiu prieten numai cu unul și cu celălalt să nu mai discut.”

CALICA-I ERA HAINA, DAR STRALUCEAU PE EA/ȘI CRUCEA «SFANTUL GHEORGHE»/ȘI-A «ROMANIEI STEA»

Vorbiți-mi, vă rog, despre familia și satul dumneavoastră.

Provin dintr-o familie de țărani. Bunicii mei au fost oieri. Mama, care era casnică, a avut paisprezece copii. Eu sunt al treisprezecelea. Sunt singurul rămas în viață. Am avut o fată care a decedat. Tatăl meu, Radu Ionașcu, a fost decorat la Mărășești, iar bunicul meu din partea tatei, Gheorghe Ionașcu, a fost decorat la Plevna de țarul Nicolae al Rusiei și de principele Carol.

De unde era de loc bunicul dumneavoastră?

Bunicul meu, Gheorghe Ionașcu, era ardelean naționalist din părțile Sibiului, știutor de carte.

Deci dumneavoastră sunteți legat de naționalismul lui Maniu și prin bunicul dumneavoastră.

Sigur că da.

Pentru ce a fost decorat bunicul dumneavoastră?

Bunicul meu a venit în Muntenia cu un grup de 40 de voluntari ardeleni. Au trecut Dunărea și s-au înscris în grupurile active ale armatei române care au luptat la Grivița și la Plevna. Ardeleni destoinici, cu „securea și firezul” – cum se spune –, crescuți la munte și puternici. Ceea ce vă spun despre bunicul meu, am aflat de la bunica. Trupele române nu puteau cuceri reduta Plevna. Turcii se alimentau printr-un coridor subteran iar reduta dispunea de două tunuri care băteau atât de bine locul îngust din fața ei, încât trupele române nu mai

puteau înainta. Plevna nu cădea din cauza acestor două tunuri. Și atunci, într-o noapte cu vijelie, cu fulgere și cu trăsnete, sergentul Gheorghe Ionașcu și caporalul Lemnariu s-au cățărat pe redută, au demolat cele două tunuri și le-au aruncat peste zid. Iar a doua zi, când trupele noastre au început atacul, turcii n-au mai avut cu ce să tragă. Pentru această faptă de vitejie, bunicul meu a fost decorat de țarul Rusiei cu crucea Sfântul Gheorghe și de regele Carol cu Steaua României și Crucea Trecerea Dunării. Iar din oțelul acelor tunuri de la Plevna s-a turnat mai târziu coroana regelui Ferdinand și a reginei Maria.

Eu nu l-am mai apucat în viață pe bunicul meu. Am apucat-o însă pe bunica – româncă dinspre părțile Brăilei. Când aveam șapte-opt ani, ea mi-a arătat aceste decorații primite de sergentul Gheorghe Ionașcu.

După terminarea războiului, bunicul dumneavoastră s-a întors în Transilvania?

Nu, s-a stabilit în Dobrogea. Veteranilor de război li s-a spus: „Mergeți în Dobrogea și luați cât pământ vreți”. Având oi multe, era avantajat de faptul că în Dobrogea birul era mic; turcii luau de la oieri o oaie din zece. Alt bir nu mai era. Aveau pășuni la dispoziție oriunde între Dunăre și Marea Neagră. Mama îmi povestea că atunci când duceau vițeii la păscut – aveau vreo 10 vaci, creșteau animale multe –, aceștia se pierdeau în iarbă și trebuiau să-i caute. Atât de mare era iarba! Pe vremea aceea nu se cosea...

Câte hectare a avut bunicul dumneavoastră?

Păi, a avut cam 100 de hectare; n-avea ce să facă cu mai multe.

V-am pus această întrebare ca să-mi dau seama cât v-au luat mai târziu comuniștii...

Bine, dar averea aceea s-a împărțit la urmași între timp; n-a mai rămas așa de mare. Dar în Dobrogea era pământ la discreție. Fiindcă i-au împroprietărit și turcii, cât încă mai era în Dobrogea administrație turcă. Turcii dădeau, pe cap de copil, cam 10 hectare. Pe atunci, oamenii din Dobrogea erau plini de aur. Știți de ce? Pentru că negustorii greci – care dominau pe atunci negoțul – cumpărau din Dobrogea laptele, brânza și carnea de oaie de care turcii aveau nevoie acută, și le trimiteau direct în Turcia.

Mi-ați spus că bunicul dumneavoastră era știutor de carte. Această calitate i-a asigurat o poziție privilegiată în sat?

Într-adevăr, pe vremea aceea puțini țărani știau carte. Nu știu câte clase avea bunicul meu, dar se număra printre aceștia. Nu a deținut nici o poziție privilegiată. Dar a organizat, ca să zic așa, activități culturale – mă refer

la acele șezători unde se citeau cărți și se spuneau poezii. În iernile grele oamenii se adunau în casa unuia sau a altuia, sau pe unde era câte o cârciumă mai mare cu salon de nunți și petreceri – pentru că nu se construiseră încă primării sau cămine culturale. Acolo, bunicul le citea celor adunați, din ziarele și din cărțile care apăreau pe vremea aceea. Apăreau cărți pentru populația de la țară. La Constanța apărea câte un *Curier* care era trimis la sate celor care știau carte. Pe lângă faptul că citea la șezători, bunicul a făcut biserica din satul Chior-Cișmea (actualmente Țepeș Vodă), a aranjat-o, s-a ocupat de sfințirea și de inaugurarea ei, a ctitorit de toate...

Pentru ce idei milita acest ardelean știutor de carte care luptase în Războiul pentru Independență?

Pentru o Românie mare! Ardelenii veniți aici militau pentru o Românie mare, unită! Bunicul și cei din vremea lui l-au apucat pe Cuza. Bunica mi-a spus că bunicul meu avea o admirație deosebită pentru Cuza. Bunicii mei aveau în casă niște tablouri mari cu domnitorul Cuza și cu doamna Elena Cuza. Mi le-a arătat bunica. Parcă le văd și acum: aveau o ramă extraordinară și erau mai mari decât mine când eram copil...

Va rog să-l evocați și pe tatăl dumneavoastră, despre care mi-ați spus că a fost decorat la Mărășești.

Când s-a înființat primul liceu în Dobrogea, în 1896, bunicul meu l-a dat pe tatăl meu, Radu Ionașcu, la liceu – unde a fost coleg cu Vasile Sasu, fostul ministru al agriculturii, internat în 1950 la Sighet. Dar tata n-a apucat să facă decât patru clase de liceu, pentru că, murind bunicul meu, a devenit cap de familie la numai 12 ani (era cel mai mare dintre cei cinci copii ai lui Gheorghe Ionașcu) și a trebuit să se întoarcă acasă. Nu a apucat să termine liceul, dar îi plăcea să se informeze, să citească, să se cultive... A fost un om înțelept și cumpătat – n-a fumat, n-a băut. La maturitate, s-a înscris în Partidul Liberal.

A deținut vreo funcție?

A fost primar liberal timp de aproape douăzeci de ani în comuna Țepeș Vodă. Avea venituri, avea pământ mult, avea legături cu oameni importanți și mergea deseori la București să se întâlnească cu aceștia. Avea bani în bancă la București. La conversiunea din 1930, a venit în sat cu doi-trei proprietari de bănci ca să rezolve problemele oamenilor care aveau bani depuși la bancă.

Tatăl dumneavoastră a fost om de afaceri?

Nu. Vindeam carne de oaie, unt, brânză...

Vorbiți numai despre comerțul din satul dumneavoastră?

Da. Erau și sate în care oamenii nu erau întreprinzători, nu aveau inițiativă.

Câte oi aveți?

La noi în sat toată lumea avea oi destule. Tata ținea cam 150-200 de oi.

Și vaci?

Câteva. Patru-cinci vaci. Păi, toată lumea cu ce se hrănea?! Plus boii cu care aram. Plus caii, vreo 20 de cai; cu unii lucram, pe alții îi hrăneam, îi creșteam și-i vindeam tineri și frumoși regimentelor de cavalerie. De aici proveneau banii. Era îndeustulare, domnule.

Pentru ce a fost decorat tatăl dumneavoastră cu Virtutea Militară?

În timpul primului război mondial, înainte de a lupta la Mărășești, tata a făcut tifos exantematic. În timpul acelei epidemii a murit multă lume. Vindecările erau extrem de rare. Dar el s-a făcut bine, domnule! Medicii militari aveau mare nevoie în spital de oameni care să-i ajute să aplice tratamentul celor care erau bolnavi de tifos. Tatăl meu, care avusese deja tifos exantematic, nu se mai putea îmbolnăvi a doua oară. Astfel a putut să-i ajute pe medicii care l-au folosit ca sanitar sau asistent – nu știu cum să spun. Tata trăia tot timpul printre acești bolnavi. Învățase cum să-i îngrijească, cum să-i hrănească, cum să le facă injecții. Practic, el ținea locul medicului. A fost decorat pentru că a salvat foarte mulți bolnavi. Astăzi contează mai puțin o decorație, dar atunci, „Virtutea Militară” însemna ceva. Pe lângă faptul că era omenos, tatăl meu s-a format în spital ca asistent medical. A citit, a învățat – pentru că era autodidact – și, după ce a venit din război, făcea injecții în sat atât oamenilor cât și animalelor. Pe vremea aceea nu erau agenți sanitari sau medici veterinari. Lumea trăia așa cum trăia. Iar tatăl meu vindeca oameni și animale. La animale făcea și intervenții chirurgicale. Toți cei din satele vecine care aveau un animal bolnav veneau cu el la tatăl meu, care îl trata aplicând tehnica aceea simplă, țărănească, dar și ceea ce învățase în spital, plus ceea ce învățase din cărți. Îi plăcea foarte mult să citească...

UN SAT INTELECTUAL

Tatăl dumneavoastră le citea și el țăranilor la șezători, așa cum făcea bunicul dumneavoastră?

Da. Le citea din reviste pentru țărani, pentru șezători. Ascultau toți.

Se citeau și poezii?

Da, de Vasile Militaru. Ați văzut ce-a făcut și ce-a scris acest om care avea doar două clase primare?! Câtă înțelepciune, câtă inimă și cât suflet are Vasile Militaru! Și cât de mult iubește el omul adevărat, omul cinstei, al omeniei și al credinței! Așa se formau oamenii. Pe atunci, era bunătate sufletească, domnule! Dădeai oricui să mănânce. Venea la tine un om necăjit și-i spuneai: „la și tu, mă, o bucată de brânză!” Ce era o bucată de brânză?! Se făcea brânză pe toate drumurile. Atâta lapte era încât dădeai brânză și la câine...

În afară de Vasile Militaru, din ce poeți se mai citea la șezători?

Se mai citeau poezii de Goga, Eminescu, Alecsandri, Vlahuță. Se citeau și nuvele de Slavici. Se mai citeau povești din cărțile, despre Dragoș vodă, despre Moldova, legende de-astea de-ale noastre. Nu mai vorbesc de Coșbuc. Toți știau poezii de Coșbuc. Dom'le, copil fiind, rămâneam cu gura căscată când vedeam cum țăranii se întreceau să spună poezii de Coșbuc. La lăsatul secului, tata – care avea vreo patruzeci de fini – făcea o petrecere nemaipomenită. Toți cei din sat care luptaseră în război veneau la el în casă. Dar dacă se întâmpla ca vreunul să se îmbete, nu mai era primit a doua oară. Nu știi să te porți, nu ești om! Asta era legea. Petreceai, cântai, dar măsura e măsură! Și toți acei oameni care aveau cel mult două clase, se întreceau să spună cele mai grozave poezii de Coșbuc. Multe poezii le cântau.

La șezători ce se cânta?

Bărbații beau câte un pahar de vin și cântau toate cântecele de la Mărășești, tot ce s-a cântat atunci în armată. Iar femeile torceau și cântau romanțe, cântece de-ale lor. Oricum, nu cântau stupiditățile astea care se cântă acum! Asta era viața de șezătoare. Ce erau să facă iarna?! Pe lângă asta, la șezători – unde se adunau și mari și mici – bătrânii povesteau întâmplări care aveau un anumit tâlc, o anumită morală. De aici provenea înțelepciunea țăranului.

Cum vă împăcați cu turcii din sat?

Când eram copil, satul era jumătate turcesc, jumătate românesc. Populația turcă nu lua nici o inițiativă, nu făcea nimic până când hogea nu stătea de vorbă cu tatăl meu, care era primar. Hogea era un om cultivat și înțelept. Eram copil când venea la noi în casă. Beau numai cafea și mâncau năut și dulciuri. Datorită turcilor care

nu se atingeau de alcool, nici tata nu mai bea. Lua uneori doar câte un păhărel de țuică de sărbători. În timpul iernii veneau la tata turci și români mai răsăriți, mai gospodari. Citeau poezii, articole din ziare... Apoi le comentau. Erau la curent cu ceea ce se publica, cu aparițiile literare. La aproape 150 de familii – cât număra satul nostru – erau aproape 50 de copii studenți și elevi de liceu. Vă închipuiți ce însemna asta atunci? Într-un sat mic?! Era un sat intelectual, domnule! Să vă spun care era mentalitatea la noi în sat. Ni se spunea: „Învățați ca să aveți minte și pe urmă, înapoi la pământ, băieți, înapoi la treabă: arat, semănat, cules, gospodărit, avut grijă de oi, de cai...”

Când gospodarii turci veneau împreună cu hogea în casa tatălui dumneavoastră, se discutau și subiecte religioase?

Citeau împreună din Biblie și din Coran. Apoi comentau și unii și alții pasajele citite.

Existau tensiuni între creștini și mahomedani?

Nu s-au certat niciodată și n-a fost dușmănie între ei.

Va rog să descrieți cum decurgeau aceste dialoguri interreligioase care aveau loc în casa primarului liberal din comuna Țepeș Vodă.

Venea hogea însoțit de niște turci, veneau niște vecini de-ai noștri... Beau cafea și citeau pe rând - creștinii din Biblie și turcii din Coran. De pildă, discutau o problemă care ținea de relația cu aproapele tău, sau despre bunul simț, sau despre adevăr și minciună... Citeau din Biblie ceea ce spune Isus în acea privință, apoi citeau din Biblie pasajele corespunzătoare. Multe versete din Coran sunt asemănătoare cu cele din Coran. Iar ei căutau numai părțile comune, care îi apropiau. Poruncile erau aceleași: să nu furi, să nu minți... Hogea spunea în repetate rânduri că Mahomed a luat foarte multe lucruri din creștinism și din iudaism. Dar știți ce era extraordinar? Nu se mai certa turcul cu românul, domnule! Era bună înțelegere între ei. Și respect. Nu se furau, nu se mințeau și-și dădeau cu drag bună ziua. Erau apropiați unii cu alții pentru că realizau că au anumite lucruri în comun. Era o conviețuire pașnică bazată pe această înțelepciune. Băgați de seamă: se împăca un mahomedan cu un creștin, și astăzi nu se mai împacă un țărănist cu un liberal, amândoi fiind români!

PE VREMEA ACEEA, OAMENII SE IMPACAU...

Presupun că în sat existau totuși anumite litigii. Cum se rezolvau acestea?

Mi-aduc aminte că hogea venea câteodată la tata sau că tata îl chema pe hogea să vorbească cu el și, cu acea ocazie, mai venea încă un turc sau un român care se plângea că cutare om din sat sau băiatul lui cutare a făcut cutare lucru. Fie că era vorba de un turc, fie că era vorba de un român, cazul respectiv era judecat și de hogea și de primar. Și acolo se făcea pace. Se împăcau între ei omenește. Nu s-a întâmplat în satul ăsta în decursul a douăzeci de ani, cât timp a fost tatăl meu primar, ca oamenii să ajungă la judecătorie pentru că s-ar fi certat, s-ar fi bătut, s-ar fi furat unii pe alții sau ar fi comis alte chestii de genul ăsta. Nici pomeneală de așa ceva.

Deci, îi chemau pe împričinați...

...și discutau cu ei: „Ai făcut asta? E adevărat sau nu?”

Numai în casa tatălui dumneavoastră aveau loc aceste discuții?

La noi sau la hogea acasă, sau într-o altă casă particulară, fiindcă încă nu erau construite primării. Mai târziu, tata a făcut primăria din sat. Pe vremea aceea, oamenii se împăcau, domnule! Nu mai era nevoie să meargă la tribunal, la Constanța. Nu erau scandaluri.

Nici măcar în cârciumă, între tineri, la băutura?

Pe vremea aceea, când eram eu copil, flăcăii nu aveau voie să intre în cârciumă. Dacă intra tata în cârciumă și vedea că înăuntru sunt tineri, îi lua la rost: „Ce căutați voi aici? Hai, plecați acasă!” Era respect, era considerație... Se aplica legea dreptății pentru că se cerea acest lucru în sfatul oamenilor cu minte și cu înțelepciune din sat. Puteai să lași pe câmp și cal, și bou, și vacă, și unelte. Nu ți le lua nimeni, nu dispărea nimic. Când te duceai să lucrezi la câmp, mergeai șapte kilometri și noaptea trebuia să fii acasă. Lăsați pe câmp și unelte și vite. Legai vitele, le puneai de mâncare, veneai acasă, dormeai liniștit, te duceai la câmp a doua zi dimineața și le găseai pe toate la locul lor. Acuma îți dispăre tot, nu mai rămâne nimic. Pe atunci, dacă cineva fura ceva, i se ducea vestea. Omul acela nu mai avea loc în nici un sat, domnule.

Turcii veneau la șezători?

Veneau câțiva turci, vreo patru-cinci bărbați. Numai bărbații veneau.

Tătarii veneau?

Turcii cântau și ei la șezători?

Da, sigur. Iar românii îngâneau și ei acele cântece turcești cu care se obișnuiseră. Cântau împreună pentru că aveau viață comună, ocupații comune: creșterea oilor, a cailor. Turcii fără cai nu stăteau. Se întreceau: care are cei mai buni și mai frumoși cai. Mândria turcului era... El Zorab!

Care erau mai civilizați: turcii sau tătarii?

Tătarii nu prea erau gospodari. Printre ei, foarte puțini erau știutori de carte. Turcii știau mai multă carte, erau mai ridicați intelectual pentru că la Medgidia se mutase seminarul musulman de la Babadag, al cărui secretar a fost Dan Alecu, un învățător român din Dobrogea. Turcii aveau și școală turcească, dar toți copiii lor veneau la școala românească. Turcii aveau o anumită noblețe. Acela dintre ei care știa carte, care se purta frumos și era îmbrăcat elegant, era un domn foarte respectat de populația turcă; la fel ca-n Ardeal, cei care treceau pe lângă el îi spuneau: „Bună ziua, domnule”. Acum nu-ți mai dă nimeni bună ziua. Să știți că nu am nostalgia acelor vremuri, dar am nostalgia bunului simț și al respectului dintre oameni.

BISERICA ERA PROPOVADUITOARE ȘI CINSTITA

Ce anume le menținea?

Educația religioasă și încrederea în biserică. Biserica era propovăduitoare, cinstită și corectă. Preoții nu căutau să se îmbogățească așa cum fac cei de astăzi. Fiindcă preotul, în orice localitate din Dobrogea, avea casă parohială. Iar învățătorul avea și el casa lui. Nu erau în goană după avere, pentru că pe la 1900, în Dobrogea, toate bisericile și toate școlile au fost înzestrate cu câte 10 hectare de pământ, pe care le foloseau preotul și învățătorul. Din asta trăiau. Și aveau un venit, domnule. Și preotul, și învățătorul țineau cu alea 10 hectare două-trei vaci, trei-patru-cinci cai, douăzeci-treizeci de oi, o sută-două sute de păsări, pentru că păsările erau ca nimica în timpurile acelea. Se creșteau cu sutele pentru că mâncau din bătătură. Erau de toate, iar agricultura era în floare. Nu lipsea hrana nici pentru animale, nici pentru păsări, nici pentru oameni. Hrana era din belșug. Numai să nu fii puturos, să le dai de mâncare la animale, să le îngrijești! Viața era îmbelșugată, dar oamenii aveau

măsură, țineau posturile. Nu știau ce sunt micii, nu descoperiseră încă barbeque-ul! De-asta-s bolnavi și îmbuibăți astăzi. Vedeți dumneavoastră, noi nu am fost trimiși la școală ca să ne fie apoi mai ușor în viață și să trăim în confort și îmbuibare. Noi eram trimiși să învățăm carte până când ni se forma mintea. Pe urmă ne întorceam la pământul nostru. Nu știu dacă înțelegeți lucrul ăsta. Aveam pământul nostru și puteam trăi foarte bine din munca noastră pentru că aveam de toate, mai mult decât alții. Nu ne duceam să învățăm o meserie pentru că meseriașii erau... altfel decât țăranii; erau considerați de țărani mai puturoși, mai comozi. Singurii care munceau cu adevărat erau fierarul – când bătea fierul în fierărie – și tâmplarul – la fierăstrău, la rindea. Ceilalți, croitorul și alții ca el, erau pentru țărani un fel de domni care stăteau pe scaun când lucrau și pentru care viața era mai ușoară; nu-i bătea ploaia și vântul pe câmp și nici nu-i ardea soarele la sapă. Iar noi nu făceam școală ca să devenim funcționari și șefi, ci ca să știm cum să ne gospodărim, să avem o viață frumoasă. Și să-i învățăm și pe alții să trăiască frumos. ăsta ne era scopul. Acuma sunt fermierii; dar nu mai sunt așa cum eram noi, țăranii... Nădejdea noastră nu era să ajungem să fim cineva, ci să putem să gospodărim ceea ce aveam. Ți rămâneau de la părinți și pământ, și animale, și casă... Aveai de toate. Ce-ți mai trebuia? Să ai minte, ca să le gospodărești și să știi cum să muncești. Iată de ce eu, în pușcărie, m-am descurcat, am rezistat.

Cum așa?

Vedeți dumneavoastră, eu de la vârsta de cinci ani am fost util în casă. De la cinci ani trebuia să mă duc să adun ouăle din cuiabar. O întrebam pe mama:

- În ce să le pun, mamă?

- Descurcă-te – îmi răspundea mama. Ai căciulă pe cap? Pune-le în căciulă!

Cotețele găinilor erau miciute – așa cum erau cotețele pe vremea aceea; un om în toată firea abia intra în ele pe burtă și ar fi speriat găinile. Dar copilul intra mai ușor și nici nu speria găinile când lua ouăle din cuiabar. Când țăranii mulgeau vacile, lua pe lângă ei un copil care să-i ajute pentru că vacile nu se mulgeau mecanic, ca acuma. Pe mine mă trimiteau să aduc vițelul pentru ca vaca să-și lase laptele. Când vițelul venea lângă vacă, se gudura și începea să sugă. Și atunci, vaca – după cum spuneau bătrânii – își lăsa laptele. Înțelegeți? După ce vițelul sugea puțin, îl luam de lângă vacă și laptele se mulgea ușor pentru că ugerul era plin. Vaca umfla ugerul și tot laptele ei țâșnea în găleată.

Nu știu dacă lucrurile astea sunt utile pentru cineva, dar vi le spun ca să înțelegeți că, într-un fel, am fost pregătit de mic pentru greutățile de mai târziu.

Cu toate animalele aveai ceva de făcut. Vara, oile trebuiau mulse de trei ori pe zi. Vă închipuiți ce muncă era? Oile alea trebuiau să intre una după alta printr-o strungă – un fel de gărduț. Ciobanii stăteau pe scăunele, cu găleata de lemn între picioare și fiecare oaie era mulsă când îi venea rândul. Cel care îndemna oile să meargă la strungă era un copil de cinci-șase ani. Un om mare nu pierdea timpul cu treaba asta. Asta era sarcina noastră. Ne sculam plângând în zori, înainte de răsăritul soarelui. „Hai, dați-i drumul” – ne trimiteau părinții la treabă. Și plecam, desculți... De multe ori oile nu veneau și ciobanul se supăra, striga la noi: „Dă oile alea odată încoace!” Pe unde treceau, oile își lăsau balega. Iertați-mă, poate ar trebui să spun „excrementele” pentru că azi nu se mai spune „balegă”. Ei bine, nu aveai încotro, trebuia să calci în balega aia care-ți ieșea printre degetele picioarelor, pentru că erai cu picioarele goale. Asta mi-era dimineața. Copil fiind, nu eram lăsat să dorm până când soarele ajungea sus, pentru că oile mă așteptau la ușă. Munca aceasta făcută de mic m-a ajutat mai târziu să rezist și să mă descurc în pușcărie.

Și apoi era munca câmpului... sudoarea aceea abundentă de pe tine, de pe cămașă, arșița; apa, pe care trebuia s-o bei dintr-o botă sau dintr-o găleată, era caldă și plină de gănganii pe care trebuia să le dai la o parte... Viața era aspră dar frumoasă. Aveai o satisfacție pentru că toate își aveau rostul lor.

Mi-aduc aminte când începeau să apară mieii primăvara... Ciobanii, când mergeau cu oile la păscut, luau copiii cu ei... Să vă spun de ce. În timp ce oile pășteau, mieii se jucau. Alergau, se roteau și reveneau... Dar, de multe ori, în joaca lor, mieii ieșeau din cârd, se îndepărtau și era posibil să se amestece cu oile și mieii dintr-un alt cârd. Ciobanii le spuneau copiilor: „Veniți să vă jucați cu mieii, dar aveți grijă, când se îndepărtează, fugiți după ei și aduceți-i înapoi.” Noi eram utili chiar și atunci când ne jucam. După ce aduceam mieii înapoi, ciobanii – ca să ne țină pe lângă ei – ne spuneau povești. Trei-patru copii, câți eram acolo, ne adunam repede în jurul lor, ne aruncam pe burtă în iarbă și-i întrebam: „Bade Ioane, nene Vasile, ce ne mai povestești? Uite, am adus mieii.” Eram mândri că făcuserăm treabă! Învățam rostul fiecărui lucru de la părinți, de la bunici. Păi iei astăzi un om în toată firea, îi dai o frânghie și el nu știe cum să facă un nod. Vorba ceea: nu știe să lege două capete. Domnule, degeaba ai lingură dacă nu știi să mănânci cu ea.

Am înțeles ceea ce vă definește: a fi util, a-ți găsi rostul tot timpul...

Și a învăța tot timpul! Privești în jurul tău și înveți. Când dintr-o sămânță atât de mică crește un lucru atât de mare – asta înseamnă dumnezeire!

FAPTUL CA AM CRESCUT LA ȚARA, M-A SALVAT

Mi-ați spus că în pușcărie „v-ați descurcat“. Cum ați reușit?

Foarte ușor! Ne-au scos la muncă. Iar eu când am pus mâna pe secure sau pe rindea, știam ce să fac cu ele. Păi îi dădeau unuia un fierăstrău și omul ăla nu știa nici să-l folosească și nici să-l ascută. Să știți că nu e puțin lucru să ascuți un fierăstrău. Sau îi spunea: „Ascute, mă, toporul”. Și omul, neînvățat cu munca, întreba: „Cum îl ascut?” Tata ne învățase însă cum să lucrăm cu toate uneltele. Avea în gospodărie toate sculele de care avea nevoie. Mă învățase să repar căruța, mașina de secerat, să potcovesc caii... Când plecam la secerat, luam în raniță tot felul de scule: dacă se rupe un braț al mașinii de secerat, dacă pică vreun șurub, dacă nu merge nu știu ce... Eu reparam mașina. Eu reparam totul! Am fost foarte îndemânic. De-asta au avut nevoie de mine în pușcărie! În detenție am construit blocuri împreună cu un grup de maramureșeni, țărâniști de-ai mei, cărora când li se cerea ceva, spuneau: „Întrebați-l pe domnul Ionașcu. El știe.”

Pe lângă asta, faptul că m-am născut și am crescut la țară a constituit pentru mine un alibi salvator. Când m-au arestat în București, în casa lui Alexandru Pop, cu care țineam legătura din partea lui Iuliu Maniu, și m-au întrebat: „De ce te duceai la Pop? Pentru politică?”, eu am avut prezența de spirit să răspund că sunt agricultor și producător din Dobrogea, și-i aduc lui Alexandru Pop lapte, brânză, produse naturale de la mine din sat. Așa că pe fișa mea au scris „agricultor” și m-au trimis la Gherla, cu țararii. Astfel am scăpat și nu m-au trimis la Pitești – unde au fost închiși numai intelectuali. De acolo nu știu dacă aș mai fi scăpat cu viață.

Deși tatăl dumneavoastră era liberal, dumneavoastră v-ați orientat totuși către țărâniști. De ce?

Fratele meu, Radu, care era mai mare decât mine cu cinci ani, era student la Drept. La facultate se împrietenise cu Ioan Bărbuș, din Bihor, care a fost președintele Tineretului Național Țărănesc din România. Era o prietenie foarte strânsă între ei. Mai era prieten bun și cu Ion Țețu, din familia doctorului Țețu din Săscior, Făgăraș. Ardelenii erau cu toții țărâniști. Iar eu, care eram elev, mergeam împreună cu fratele meu, peste tot, la toate întrunirile. Și așa am ajuns țărănist.

Nu a existat nici o discuție pe această temă cu tatăl dumneavoastră? Vă întreb asta deoarece între cele două partide – țărănesc și liberal – a existat o anumită emulație...

Nu a existat nici o controversă între noi și nici o restricție din partea tatălui meu în această privință pentru

că eu m-am hotărât să apuc pe această cale politică, într-o perioadă în care tatăl meu începuse să spere că cele două partide vor colabora pentru a se opune eficient pericolului comunist. O parte dintre socialiști colaborau deja cu comuniștii. Oamenii înțelepți din cele două partide și-au dat seama de necesitatea cooperării dintre liberali și țărăniști, au realizat că dezbinați fiind nu ne putem opune eficient pericolului comunist.

Când s-a ajuns la această cooperare?

În 1945 deja nu mai era nici o diferență că unul e țărănist și altul e liberal. Să vă dau un exemplu: eu, tânăr țărănist, când activam în Mișcarea de Rezistență, am stat ascuns în București timp de aproape doi ani, '45 și '46. Unde credeți? În casa și în familia Laurei Săulescu. Ea era secretara lui Dinu Brătianu, eu – țărănistul lui Maniu, și colaboram foarte bine.

Cum v-ați apropiat de P.N.Ț.?

M-am apropiat de P.N.Ț.... împreună cu Cici Ionițoiu, pe care l-am cunoscut în 1943, la sfârșitul lunii martie, când a avut loc în București prima manifestație împotriva guvernului Antonescu, pe bulevardul Elisabeta.

Cum a decurs această manifestație?

Manifestația a decurs pașnic, fără scandal și fără incidente. Au fost unii care au comis niște abuzuri, i-a luat poliția, i-a ținut puțin, dar apoi le-a dat drumul. Nu s-au ținut discursuri. S-a strigat „Democrație” și alte sloganuri de genul ăsta prin care se cerea dreptul la opinie.

Cine a organizat-o?

A fost o manifestație naționalistă. Inițiativa organizării ei a aparținut P.N.Ț.-ului. Tineretul naționalist cerea anumite drepturi și libertăți democratice care erau interzise. Au participat mii de oameni. Tot bulevardul Elisabeta, de sus până jos, era plin de manifestați.

Ați cunoscut persoane din anturajul lui Antonescu?

Le întâlneam pe doamnele Maria Antonescu – soția mareșalului – și Veturia Goga – soția marelui poet pe care îl iubeam pentru poeziile și naționalismul lui – la cantina studentească pe care o conduceau și o susțineau financiar. Era o cantină mare aflată sub terasa Cercului Militar, unde se mânca foarte ieftin. Pâinea era gratis iar masa costa numai doi lei.

Cum se comportau cele două doamne?

Erau frumoase, elegante, blajine și foarte amabile cu toată lumea. Ne salutăm: „Sărut mâna”, „Bună ziua”, dar nu discutăm subiecte de natură politică. Îi întrebau pe studenți: „Ce mai faceți, băieți?”, „V-a plăcut masa?”, „Cum e mâncarea?”

Ca cetățean, cum ați resimțit dictatura lui Antonescu?

Lipseau de pe piață multe produse, nu aveam zahăr și altele... Într-o anumită măsură se simțea efortul de război făcut de economia României. Dar dictatura era suportabilă, n-am simțit-o ca fiind foarte opresivă. Antonescu a introdus această dictatură din cauza legionarilor pe care a trebuit să-i pună la punct cu ajutorul nemților. Prin această dictatură, Antonescu le-a interzis totuși nemților să se amestece în administrația statului român și în viața românilor, în manifestări și sărbători românești, și în presa românească. Sigur că aveau loc discuții și consultări cu reprezentanții și conducătorii Germaniei, cu ambasadorul Germaniei, dar „Până aici! – le spunea Antonescu nemților –, vă dăm grâu, vă dăm petrol, dar respectați-ne ca națiune!” A trebuit să fim aproape de nemți pentru că am fost nevoiți să alegem între ei și ruși. Nu puteam trece de partea rușilor! Totuși, Antonescu n-a putut obține prea multe drepturi pentru români din partea nemților, așa că manifestația aceea din 1943, acel început de naționalism, a picat bine.

PREA PUȚINI IȘI DADEAU SEAMA DE PERICOLUL COMUNIST

Ați început să-mi spuneți cum v-ați împrietenit cu Cicerone Ionițoiu...

L-am cunoscut cu ocazia acelei manifestații. Eu singur, el singur. Eu sărac, el sărac. De multe ori, amândoi nu am avut ce să mâncăm. Când aveam o pâine, o împărțeam... Și așa s-a legat prietenia dintre noi. Apoi ne-am întâlnit la sediul P.N.Ț. și am început să discutăm mai multe. Nu eram prea bine văzuți și nu eram apreciați în societate pentru că aveam alte păreri despre viață și despre viitor decât majoritatea oamenilor care nici nu se gândea pe vremea aceea – asta era în '43 – și nici chiar în '44, că vom ajunge unde am ajuns. Prea puțini își dădeau seama că ne paște pericolul comunist. Apoi, împreună cu Cici a trebuit să-i convingem pe oameni de iminența acestui pericol, să le explicăm cât de nefastă este colectivizarea, să-i lămurim ce fel de viitor ne așteaptă. Comuniștii știau foarte bine ce ne așteaptă, dar oamenii obișnuiți nu-și închipuiau că o să rămână fără pământ,

fără case...

Cum ați devenit țărănist?

În 1943 eram o asociație de tineri care ne întâlneam ca să discutăm probleme naționale. Încă nu se formase Tineretul Național Țărănesc. Erau doar niște grupuri de prieteni...

Grupurile acestea erau conduse sau influențate de vreo personalitate sau de vreun lider?

Bărbuș, Tarția, Ion Goia și alții de care nu-mi mai amintesc, inițiaseră aceste întâlniri la care participam și eu. Ei aveau vreo 22-23 de ani. Eu – aproape 18. Venisem la București să dau niște examene în particular ca să termin liceul și stăteam în aceeași cameră cu fratele meu mai mare, Radu Ionașcu, pe care îl însoțeam la toate aceste întruniri. El era coleg și prieten cu acești studenți ardeleni care erau apropiați ai lui Iuliu Maniu, mergeau la el în casă și țineau legătura cu el. Erau, ca să spun așa, oamenii lui Maniu. Oamenii lui Mihalache – adică cei care vor gravita în jurul acestuia – încă nu apăruseră. Inițiativa formării acestui nucleu naționalist a aparținut ardelenilor din preajma lui Iuliu Maniu și, bineînțeles, acestuia. El era fruntașul, capul, inițiatorul, personalitatea, intelectualul, omul de stat și omul de cultură, cunoștea mai multe limbi străine...

Nucleul acesta naționalist al viitorului P.N.Ț. a avut de-a face și cu legionarii?

Maniu mergea pe o linie naționalistă dar nu vroia să colaboreze cu legionarii. Avea de-a face cu ei, dar el vroia un partid democratic, în timp ce legionarii înclinau spre dictatură. Maniu i-a respectat, dar nu a colaborat cu ei.

Făcuse totuși cu ei un pact de neagresiune electorală...

Naționalismul îi apropia, dar sub influența nazismului și a lui Hitler legionarii au avansat prea mult ideea de a se impune prin forță, iar Maniu nu era omul exceselor. Și eu am avut legături cu grupuri legionare: cu al lui Comaniciu din București și cu alții, din Constanța, pentru că ei erau naționaliști și se opuneau ca și noi vehement, comunismului. Pe atunci legionarii nu se angajaseră încă în acțiuni care au fost catalogate drept teroriste. Aici, în Dobrogea, am avut mulți prieteni legionari, dar nici unul dintre ei nu a fost un om dur, cu apucături dictatoriale, altminteri n-am mai fi fost prieteni. Printre legionari erau și unii mai duri, dar cei pe care i-am cunoscut erau oameni de înțeles. Aveam în comun naționalismul, credința, tradiția, pentru că românismul nu se putea menține decât prin religie și prin morala creștină. Dar ei erau cu treaba lor, noi cu treaba noastră.

Pe linie naționalistă, ați fost mai apropiați de legionari decât de liberali?..

Nu. Să știți că de multe ori tinerii liberali erau de acord cu noi, pentru că liberalii nu erau atât de inflexibili.

Dar până să-i unească pe țărăniști și pe liberali pericolul comunist?

A fost un curent legionar... până când legionarii au trecut la acte de agresiune. Și atunci ne-am apropiat de liberali. Legionarii au vrut să aibă ei totul. Ceea ce nu se putea. Trebuie să avem toți, împreună.

Când s-a răcit această simpatie față de legionari?

După '41, când statul român a renunțat la democrație și a devenit stat dictatorial. Atunci am început să colaborăm mult mai mult cu liberalii. Maniu a fost un om calm, o fire domoală. A știut să asculte și să respecte și alte puncte de vedere decât ale lui. Personalitățile dictatoriale nu-ți dau voie să spui ce gândești sau, dacă o fac, nu respectă punctele de vedere ale celorlalți. În politică nu poți să spui: „numai eu sunt bun, ceilalți sunt răi”. Trebuie să conviețuiești cu toți.

Tinerii aceștia care în 1943 formau acest nucleu naționalist, unde se întâlneau?

Când studenții ardeleni despre care v-am povestit au venit la București, au stat la început care pe unde a putut – în gazdă, la cămin, până când l-au cunoscut pe istoricul Panaitescu, al cărui tată – P.P.Panaitescu, profesor la Politehnica din București, după ce-și terminase studiile politehnice la Londra – cumpăraseră o casă în București pe strada Paris, numărul 30. Această casă a fost bombardată de americani în 1944. Etajul și parterul fuseseră „rase”. Dar subsolul rămăsese intact. Se putea locui foarte bine în acest subsol, pe care bătrânul Panaitescu – prin nu știu ce concurs de împrejurări – l-a pus la dispoziția lui Bărbuș și a lui frate-său. Și acolo noi ne-am făcut un lăcaș – în care se aduna acest nucleu naționalist și în care s-au format tinerii național-țărăniști. Nu plăteam chirie, aveam un lacăt la poartă, aveam consemnul nostru, nu intra nimeni în afară de noi în curtea aia mare. Bătrânul Panaitescu plecase și era mulțumit că noi aveam grijă ca în locuința aceea de la subsol să nu intre hoții, deși hoții n-ar fi avut ce să fure de acolo. Mai târziu, după ce-am evadat din casa lui Alexandru Pop, am locuit aici. Aveam lumină pentru că trăsesem curent electric de la un vecin, și aveam și apă – pentru că bătrânul Panaitescu ne instalase o pompă de apă în casă. Aveam unde să dorm, puteam să fac baie, aveam de toate... Iar băieții cu care țineam legătura, veneau acolo să discutăm...

În măsura în care termenul nu e compromis, dumneavoastră vă întruneți în ilegalitate?

Da, eram în ilegalitate, pentru că partidele politice fuseseră dizolvate de Carol al II-lea iar Antonescu, după ce dizolvase Parlamentul, a interzis orice activitate politică, deși Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal erau – cum să spun? – bine puse la punct. De fapt, ele erau forțele politice democratice din România. Celelalte partide erau mici, iar Mișcarea Legionară care se ridicase între timp, era cu totul altceva pentru că ieșea din sfera democrației. Acestea două erau partide vechi, bine închegate, cu personalități politice care gândeau în spirit modern și, ca să zic așa, european.

MANIU M-A RECOMANDAT PENTRU MIȘCAREA DE REZISTENȚA

Iuliu Maniu a trecut pe la sediul acesta de pe strada Paris, în care vă adunați?

Nu, n-a trecut niciodată pe acolo, dar era informat despre activitatea noastră. Bărbuș, Tarția, țineau legătura cu el, mergeau la el acasă, discutau cu el...

Ați fost și dumneavoastră acasă la Iuliu Maniu?

Am fost de două-trei ori să-i transmit câte un mesaj, să-mi dea un răspuns, să-i duc o scrisoare. Îl salutăm iar Maniu îmi răspundea: „Băiețuș, să fii sănătos, îți mulțumesc.” Nu am avut calitatea să discut probleme politice cu domnul Maniu. Acestea nu se discutau cu oricine, oricum... Problemele politice se discutau mai întâi cu oameni politici în toată firea și apoi le discutăm noi, între noi... Eu eram un copil...

Un copil de 18-20 de ani...

Da, dar nu puteam să-mi permit să discut eu cu Maniu probleme politice. Trebuia să ascuți, să înveți... Nu cum fac acum toți deșteptii care își dau cu părerea, știu ce trebuie făcut și dres, dar mor de foame pentru că nu știu cum să se gospodărească și cum să trăiască. Noi așa am fost crescuți și educați: să ascultăm. Păi ce, îi spuneam eu lui tata: „vezi ce faci” sau „nu e bine ce faci”?! Sau să-i răspund eu mamei obraznic: „lasă-mă-n pace”, „nu vreau”?! Am știut să ascultăm, după cum ne-a spus și domnul Coposu, care, la rândul său, învățase acest lucru de la domnul Maniu: „O gură e de-ajuns! Ne trebuie două perechi de urechi, ca să ascultăm mai mult!”

Totuși, faptul că țineți legătura cu Iuliu Maniu, că transmiteți scrisori și mesaje și că primeți răspunsuri din partea sa, demonstrează că deveniserăți deja om de încredere...

Păi, dumnealui m-a recomandat să țin legătura din partea P.N.Ț. cu Alexandru Pop în Mișcarea de Rezistență...

O să ajungem și acolo. Deocamdată, vă rog să vorbiți despre persoanele întâlnite la sediul P.N.Ț și să descrieți atmosfera de acolo.

Domnul Maniu se deplasa mai greu. La sediul P.N.Ț. nu venea foarte des. Ținea legătura întotdeauna cu domnul Coposu, care era secretarul său. Anumite grupuri se întâlneau fie acasă la domnul Coposu, unde venea și domnul Maniu, fie în casa domnului Maniu... Când venea la sediu, domnul Maniu era întotdeauna însoțit de domnul Coposu.

Acesta era și garda lui de corp?

Da. Parcă-l văd, voinic – pentru că făcuse haltere –, era întotdeauna în spatele domnului Maniu. Când veneau din țară delegații și șefii filialelor județene, întrunirile nu se mai țineau în birourile care deveneau neîncăpătoare, ci în curtea din spatele clădirii. Noi, tinerii, stăteam pe margine și ascultam. Ascultam și învățam.

Cum decurgeau discuțiile?

Discuțiile pe care domnul Maniu le avea cu reprezentanții filialelor din țară aveau loc de față cu toată lumea. Problemele partidului din toată țara nu se discutau niciodată în cerc închis. Șefii din județe erau îndemnați să vorbească deschis și să-și spună părerile: „Ce probleme ai? De unde provin ele? Cum te descurci? Cum procedăm? Ce face organizația?”. Și erau numai necazuri... pentru că toți dădeau în țărăniști! Domnul Maniu vorbea întotdeauna la obiect și nu a pus nimănui niciodată vreo pilă. Ca și Carol I, punea problema în următorii termeni: „E drept sau nu e drept, e corect sau nu e corect să luăm această decizie?” Nu lua niciodată măsuri sau decizii de ochii lumii. La fel a procedat, după revoluție, Corneliu Coposu ca președinte al P.N.Ț.C.D. Acesta își însușise de la domnul Maniu principiul: „Cine face politică, o face pe banii lui.” Ca țărăniști, noi nu am primit salariu sau vreo recompensă de la Partidul Național Țărănesc. Nici un bănuț.

ADEVARATUL ȘI FALSUL ȚARANISM

La sediul P.N.Ț. l-ați întâlnit și pe Ion Mihalache?

Da, după '44. Dar știam de el din copilărie. Cunoșteam istoria P.N.Ț.-ului și toată activitatea lui Mihalache din perioada interbelică, lupta lui pentru ridicarea nivelului de cultură al țărănimii, ridicarea învățământului rural și ridicarea satelor. Lupta dusă de Mihalache pentru realizarea acestor obiective a fost foarte puternică. A avut o mulțime de aderenți pentru că 85% din populația României provenea de la țară. De la sate venea totul, de acolo venea seva și vigoarea nației, acolo era viața. De acolo se ridicau toți cei care se formau apoi la oraș și în străinătate și care conduceau țara. De la sate porneau fiii moșierilor care aveau ceva bani și făceau studii la Paris sau în alte părți, în Europa și în America. De aici porneau, de jos – pentru că la sate se făcuseră școli, se făcea educație, se făcea cultură. Miniștrii lui Mihalache – Inculeț, ministrul învățământului, ca și ministrul culturii – au militat pentru culturalizarea țărănimii. Din dispoziția lor se făceau șezători culturale în toată țara și se trimiteau la sate cărți cu povești, cu snoave, cu istorioare moralizatoare, tot ce scria Vasile Militaru. Se trimiteau și reviste pentru culturalizarea și formarea țăranilor. Apărea pe atunci o revistă intitulată „Către țărani” pe care aceștia o citeau cu multă dragoste. În perioada dintre cele două războaie mondiale, învățătorii lui Mihalache aveau obligația de a cumpăra câte un aparat de radio în fiecare comună – pe vremea aceea erau aparate mari, cu acumulatori, pentru că la sate nu era lumină electrică – și de a organiza șezători la căminul cultural. Aici, sâmbăta și duminica, veneau toți țăranii din sat să asculte la radio știri, programe culturale, cântece, poezii... Bineînțeles că învățătorii aveau și avantaje: casă, 10 hectare de pământ pentru școală...

Dumneavoastră ați apucat mișcarea cooperatistă inițiată de Mihalache?

O cunosc, a început pe la 1900 și a ținut până pe la 1930, cam vreo treizeci de ani... Am toate datele – ce și cum s-a făcut în fiecare comună. Am liste cu cooperativele din toată țara. Am găsit – pentru o perioadă de zeci de ani – cooperativele și președinții băncilor, capitalul de care dispuneau, condițiile în care acordau credit. Le-am strâns pentru monografia la care lucrez...

A înflorit agricultura ca urmare a acestei mișcări?

Absolut. S-a modernizat foarte mult. S-au adus semințe bune de grâu, s-au adus animale...

Cine intra în cooperativa concepută de Ion Mihalache?

Inginerul agronom, medicul veterinar, banca populară din sat și țăranul. Toți aceștia cooperau. Asta era cooperativa lui Mihalache care nu a avut nimic de-a face cu cooperativele agricole de producție comuniste de

mai târziu, pentru că țăranul își păstra proprietatea, nu i-o fura statul. Inginerul agronom și medicul veterinar erau trimiși pe sectoare și plăși* – cum era atunci – și veneau la casa omului ca să-l consilieze.

Cum îl consiliau pe țăran?

Agronomul îl sfătuia ce sămânță să folosească, cum să semene, cum să are, cum să-și cultive cât mai rentabil pământul. Veterinarul îl consilia cum să-și crească și să-și îngrijească cât mai bine animalele; iar dacă acestea se îmbolnăveau, i le trata, le făcea injecții...

Țăranul plătea în schimb vreo taxă?

Nu plătea nimic. Toată această consiliere din partea statului era gratuită. Țăsta e meritul lui Mihalache!

Chiar dacă țăranul nu deținea decât câteva pogoane?

Nu se ținea cont de mărimea proprietății, domnule!

Ce rol avea banca?

În primul rând, banca nu era județeană, nu era la oraș, ci în comună. Iar președintele băncii era om de acolo, din sat. Cunoștea oamenii – ceea ce era foarte important. Când venea la el un țăran să-i ceară credit pentru a-și cumpăra un plug, președintele băncii îi punea în vedere: „Uite, îți dau suma asta de bani, dar vreau să văd plugul. Nu-ți dau banii ca tu să-i bei și să nu mai ai cu ce să cumperi plugul, pentru că după aia n-o să mai poți să-i dai înapoi!” Când se întâmpla să-i ceară bani unul din sat care nu era serios, președintele îi spunea: „Stai, măi! Tu nu știi că ai făcut prostia aia?! Nu ești serios! Nu-ți dau bani pentru că nu ești om. Eu răspund de banii ăștia. Fă-te om, și ți-i dau!” Era un sistem de control, domnule, cu ajutorul căruia împrumutul era fructificat cu adevărat. Când omul vroia să-și cumpere animale, păsări, unelte agricole, banca îl împrumuta în condiții avantajoase, dar în mod limitat și controlat – pentru că, la început, au fost și puturoși care au profitat de acest ajutor, s-au dus la cârciumă și au băut banii...

Ca țăranul să-și poată procura cu ușurință unelte și mașini agricole, Mihalache a facilitat importul de mașini agricole. Se aduceau mașini performante din Germania, din Statele Unite; le-am apucat și eu... Acestea au contribuit foarte mult la dezvoltarea agriculturii...

* plasa era subunitatea administrativă inferioară județului

Pe lângă asta, Mihalache a insistat ca în fiecare comună să fie înființat un grajd comunal în care să se aducă și să se înmulțească animale de rasă, astfel încât țăranul să beneficieze de animale și păsări selecționate, de calitate și productive.

Dacă această mișcare cooperatistă a fost atât de benefică, de ce a încetat?

Nu s-au mai importat mașini agricole. Nemții au avut cheltuieli militare și nu ne-au mai livrat. Începuse să se schimbe situația internațională: înarmarea Germaniei, războiul din Spania... În aceste condiții, s-a schimbat situația politică și la noi în țară...

Din câte îmi spuneți, înțeleg că Mihalache a fost foarte iubit de țărani...

Nu s-a auzit niciodată despre el – așa cum se aude despre mai toți guvernanții de azi – că a furat, a mințit, a înșelat...

Dumneavoastră de cine ați fost atras mai mult: de Maniu sau de Mihalache?

Ca naționalist, am fost atras de Maniu.

Dar țăranul care sunteți – în tot ce are mai frumos acest cuvânt – de cine a fost atras la țărăniști?

De Mihalache și de oamenii de calitate din P.N.Ț. care țineau la Mihalache. Țin însă să precizez – fiindcă unii poate că nu știu nici azi – că Partidul Național Țărănesc se formase prin unirea, după Primul Război Mondial, a Partidului Național din Ardeal al lui Iuliu Maniu cu Partidul Țărănesc al lui Mihalache.

Deci, din punct de vedere social, v-a atras țărănismul lui Mihalache.

Da, întru totul. Pe lângă toate acestea, Mihalache a fost iubit pentru încă o calitate a sa. Bărbații maturi din timpul copilăriei mele luptaseră la Mărășești. Aproape toți bărbații au fost mobilizați. Au murit sute de mii de ostași români. Multe familii au fost îndoliate. În fiecare sat, lângă școală sau lângă biserică, era înălțat câte un monument dedicat celor căzuți în Războiul de Întregire. De Înălțare, când erau comemorați eroii neamului, lângă acel monument se strângea tot satul. Copiii primeau bomboane din partea primarului. Era o sărbătoare foarte importantă; în acea zi nu se lucra. Se făceau colive, slujbe, pomeniri, se plângea mult, se cânta „Eroi au fost, eroi sunt încă”, erau omagiați eroii... Iar Mihalache, luptase și el la Mărășești și Oituz, alături de acești eroi...

Și acum, vreau să vă povestesc ceva despre Petru Groza...

Are vreo legătură cu Mihalache?

Da, o să vedeți... Deși era fiul unui moșier, deși era un băiat de bani gata care se plimbase prin toată lumea, Petru Groza și-a aranjat averea pentru că se dăduse cu comuniștii... Când era la putere, țăranii din satul său veneau să-i ceară bani sau să-l roage să-i ajute cu una, cu alta... Dar Petru Groza le răspundea: „Nu pot, mă, că sunt sărac! Veniți să vedeți casa în care stau!” Terasa era construită deasupra casei, iar țăranii, care nu mai văzuseră astfel de construcții, îl credeau când începea să se vaite: „N-am bani, mă, nici să-mi fac acoperișul!”

V-am povestit această întâmplare ca să vedeți care este diferența dintre falsul țăranism al lui Petru Groza, care n-a făcut decât să înșele țăranimea și să-și bată joc de ea, și adevăratul țăranism promovată de Ion Mihalache, care a murit în temnițele comuniste pentru că a iubit țăranul român și a încercat să-l ajute.

O RELAȚIE SPIRITUALA INTRE MAESTRU ȘI DISCIPOL*Ați stat mai mult în preajma lui Maniu sau a lui Mihalache?*

Concursul de împrejurări a fost ca noi să fim mai mult cu domnul Maniu. Deși se mai ducea în Ardeal, dumnealui stătea totuși mai mult decât domnul Mihalache la sediul P.N.Ț. din București, unde era un mediu intelectual și de unde el patrona, ca să zic așa, acțiunile politice. Domnul Mihalache stătea mai mult la Topoloveni, în regiunea sa natală și umbla prin sate, discuta cu țăranii... Venea destul de rar pe la sediu. Era mai tot timpul în mediul rural, preocupat de hărnicia țăranului și de productivitatea muncii sale, de buna înțelegere dintre țărani...

Pe Mihalache l-ați auzit vorbind?

L-am întâlnit de câteva ori la sediul P.N.Ț. când a vorbit într-un cadru mai restrâns, la niște ședințe la care erau convocați vechi activiști și personalități din P.N.Ț. Cuvântările lui erau, de fapt, niște comunicări.

Mihalache avea carismă?

Da, avea carismă, ca și domnul Maniu. Amândoi erau iubiți de oameni, iar când țineau discursuri vorbeau întotdeauna clar, la obiect, cu exemple concrete. Spre deosebire de politicienii de acum, știau, și unul și celălalt, că pâinea e din grâu și laptele e de la vacă. Am vorba asta a mea, nu știu cine-o înțelege. Dar cel care o înțelege știe cum se face grâul și pâinea, știe cum se crește și cum se mulge o vacă, și știe, de asemenea, că fără această

pâine și fără acest lapte viața n-ar fi posibilă.

Vorbiți cu emoție și admirație despre domnul Maniu, domnul Mihalache, domnul Coposu...

Da, am păstrat pentru ei respectul de atunci. Pe lângă asta, consider că atunci când evoci un om deosebit pe care l-ai întâlnit în viața ta, nu trebuie s-o faci ca și când te-ai fi bătut pe burtă cu el, ca și când el ar fi avut de învățat de la tine și nu tu de la el, ca și când tu ai fi contribuit la formarea lui sufletească și intelectuală și nu el la a ta. Dacă vorbești în acești termeni, nu faci decât să arăți cât de mare e orgoliul tău de om mic. Mulți dintre cei cărora le luați interviuri probabil că vă spun: „l-am cunoscut pe cutare, am discutat cu cutare” și vă povestesc amănunțit întâmplări din viața respectivelor personalități. Dar cei care am depășit astăzi binișor vârsta de optzeci de ani, pe atunci eram niște tineri care stăteam pe lângă acești oameni deosebiți nu pentru a surprinde momente din viața lor, ci pentru a-i asculta și a învăța de la ei, pentru a trage concluzii din spusele lor, din cunoștințele lor, din ceea ce făceau ei. Ce putea să-i spună un lider politic, un bărbat de stat unuia ca mine, care trăiam din ceva bani trimiși de acasă și care nu știam cum să fac rost de doi lei ca să-mi cumpăr un covrig?

Cum ați putea defini relația dintre dumneavoastră și acești lideri politici pe care îi prețuiți și-i iubiți atât de mult?

O relație spirituală între maestru și discipol, ca în Antichitate, cu obligația discipolului de a asculta, de a învăța și de a transmite mai departe ceea ce a învățat.

Capitolul II: POLITICĂ PE VIAȚĂ ȘI PE MOARTE**CUM SE INTORCEA UNUL, IL POCNEAM ȘI-L PUNEAM JOS**

Tineretul țărănist cum activa?

Cum credea partidul că putem acționa mai bine. Mergeam la prieteni, la cunoscuți și chiar la necunoscuți, să le spunem în ce situație se află țara, să-i lămurim pe oameni ce-i așteaptă dacă vin comuniștii la putere. Unii erau deja porniți contra comuniștilor, dar nu toți erau corect informați. Mai bine zis erau dezinformați de propaganda comunistă care era bine plătită și răsplătită cu funcții și putere... Ca să-i convingem pe oameni, umblam prin țară... Am intrat în posesia unui document – scos de Cici de la S.R.I – din care reiese că Securitatea anunțase toate unitățile din țară că eu, Constantin Ionașcu, umblu prin țară, duc bani, ajut oamenii... Eram dat în urmărire generală. Din cauza asta, timp de doi ani am stat ascuns fără să mă găsească, reușind să acționez. Puteam să fiu oricând bătut, ucis...

Puteți da exemple de astfel de acțiuni riscante?

La 17 noiembrie 1946 – țin bine minte data pentru că era cu două zile înainte de alegerile din 19 noiembrie 1946...

...câștigate de țărăniști și furate de comuniști.

...vine la mine Nichi Bărbuș – secretarul general al P.N.Ț.-ului și președintele Tineretului Țărănist pe țară – și-mi spune: „Costică, au rămas niște manifeste în sediu. Tu ești mai voinic, vino cu mine să le împărțim.” Și am plecat amândoi. Se înserase, bura. El mergea înaintea mea, având manifestele la el. Îl urmăream la câțiva metri. Am trecut de Biserica Albă, am luat-o prin fața Palatului și am ajuns cam pe unde e acum statuia lui Coposu. Nichi începuse să dea manifeste trecătorilor. La un moment dat, se apropie de noi vreo patru-cinci inși. Brusc, fără să spună nimic, sar cu toții pe Nichi. Unul îl lovea cu cuțitul în spate, ceilalți dădeau în el cu pumnii și cu picioarele. Nu puteam să stau deoparte. I-am luat cu vorba bună: „Măi fraților, măi băieți, ce faceți?” Și care cum se întorcea spre mine, îl pocneam și-l puneam jos. Până când i-am terminat pe toți. Apoi l-am luat pe Nichi în spate și l-am

cărat până la Biserica Albă, alături de care stătea un prieten ardelean, Ionel Pădurean, care l-a internat urgent în spital. Primise șapte lovituri de cuțit în spate. A trebuit să stea în spital în timpul alegerilor, dar a scăpat cu viață.

Am înțeles că i-ați salvat viața lui Nichi Bărbuș, dar nu înțeleg cum de-ați reușit să faceți knock-out cinci inși.

N-am avut încotro, trebuia să-l salvez.

Îi loveați la figură?

Una peste nas și gata! Ei nu vedeau că-l pocneam pe cel care se întorcea cu fața spre mine. Nu erau niște tipi de-ăștia grozavi! Erau plătiți de comuniști să facă asta.

Înainte de a intra în pușcărie, ați făcut vreun sport?

Box, cu Jim Călinescu. Aveam vreo 90 de kilograme. Eram voinic pentru că muncisem mult la țară. Fratele meu făcea sport. Pe lângă facultatea de Drept, a făcut și ANEF-ul. Mergeam cu el la antrenament. Când m-a văzut împreună cu el, antrenorul Jim Călinescu mi-a spus: „Vino încoace, băiețuș, că ești de-al nostru”.

Am înțeles. Alte activități în cadrul P.N.Ț.?

Conferințe, simpozioane având ca teme democrația și amenințările la adresa ei.

Unde se desfășurau aceste conferințe?

La sediul P.N.Ț. din București, în reședințele de județ, în localități, orașele și sate, unde cineva ne pune la dispoziție o sală sau o încăpere mai mare...

Vorbeați răspicat despre pericolul comunist?

Bineînțeles; de-asta ne-au închis.

Colaborați cu liberalii?

Da, la nivel superior ne informam unii pe alții prin delegații trimise la organizațiile județene, discutam despre manifestațiile pe care urma să le organizăm.

Când v-ați înscris în P.N.Ț.?

În '43 m-am apropiat de ei, împreună cu Ionițoiu, după cum v-am mai spus. Nu aș putea spune că, atunci, la început, a fost vorba de o înscriere...

Dar când anume ați devenit membru al acestui partid? Când ați primit legitimația de PNȚ-ist?

După '44. Mai exact, în '45 când am venit din armată.

Unde ați făcut armata?

La artilerie, ca t.r.-ist. În iunie 1944, după ce a început vacanța de vară, din ordinul lui Antonescu, ne-au luat pe toți cei care știam carte și ne-au băgat în școlile de ofițeri și subofițeri ca să ne trimită pe front.

Pe dumneavoastră la ce școală v-au trimis?

Școala de ofițeri de rezervă de artilerie în cadrul Regimentului 13 artilerie de la Dadilov, de lângă Ștefănești, în județul Ilfov.

Ați fost pe front?

Am mers în recunoaștere până spre Basarabia. Nu ne-au mai dus pe linia frontului pentru că trupele deja se retrăgeau. Ne-au trimis înapoi la Dadilov și apoi ne-au demobilizat. Când au venit rușii, ne-au dat afară din armată pe toți t.r.-iștii.

De ce?

Nu le trebuiau ostași știutori de carte. Aveau nevoie de alții, cu „origine socială sănătoasă”, iar noi eram „fii de chiaburi”.

DE LA NISTRU PAN' LA DON,/DAVAI CEAS, DAVAI PALTON

Va rog să vorbiți despre implicarea dumneavoastră în Mișcarea de Rezistență.

De unde să începem?... Să știți că n-a venit nimeni să spună: „Hai să facem o Mișcare de Rezistență!” Nu s-a întâmplat așa ceva.

Fiind rușii la noi în țară, majoritatea populației a simțit pericolul care ne amenința. Îngreunându-se tot mai mult situația din țară, iar cizma sovietică apăsând tot mai tare pe necazurile, pe viața și pe umerii românilor, încet-încet aceștia au început să discute și să se întrebe: „Ce se va întâmpla cu noi? Unde vom ajunge? Ce facem? Cum facem?” Oamenii au simțit nevoia să se adune, să se solidarizeze împotriva pericolului comunist, să caute soluții în cadrul discuțiilor, să încerce să se apere ca să nu piardă ceea ce aveau. Cei cu scaun la cap, cu inițiativă, și-au dat seama că lumea poate fi mai bine lămurită când se adună în grupuri. Și atunci, în cadrul grupurilor formate, s-a ridicat câte un individ cu mai multă minte, mai bine orientat, mai energic, care le-a spus oamenilor: „Măi fraților, hai să vedem ce-i de făcut, hai să hotărâm ce facem”.

Când au apărut liderii grupurilor?

Grupurile s-au creat de la sine. Nu au existat de la început niște lideri care să-i adune pe oameni în aceste grupuri și să le spună: „Hai să facem cutare lucru”. Liderii s-au remarcat în cadrul grupurilor după ce acestea se formaseră.

Unde se formaseră aceste grupuri?

În orașe, în sate, în comune, oamenii se întâlneau acasă la cineva, sau la cârciumă, la o țuică, și discutau între ei.: „Măi, trebuie să facem ceva. Da' unde să ne ducem? Da' cu cine să mai luăm legătura?”

În 1945?

Pericolul fusese resimțit încă din toamna lui 1944 când oamenii au văzut că rușii le luau totul. Vedeți dumneavoastră, oamenii au putut să compare niște situații. Până când să vină rușii, au fost nemții la noi în țară. Treceau și ei prin sate cu mașini, cu tancuri... Ceea ce vă povestesc s-a petrecut chiar în localitatea Ovidiu, satul natal al soției mele. S-a întâmplat ca o scroafă să traverseze șoseaua împreună cu purceii tocmai când trecea pe acolo o mașină a nemților, care a călcat câțiva purcei. Nemții au oprit camionul, s-au dat jos, au întrebat ai cui sunt acei purcei, l-au căutat în sat pe țăranul respectiv, au căutat pe cineva care să traducă, și apoi l-au întrebat pe gospodar: „Câți purcei am omorât și cât costă?” I-au plătit omului pentru toți purceii pe care îi călcase ră cu mașina. Au plătit paguba! Apoi s-au despărțit de țăran în termeni buni: „La revedere”, „auf Wiedersehen”. Tot pe acolo au trecut mai târziu și rușii. I s-a întâmplat lui socru-meu...

Tot cu porcii?...

Nu, cu oile. Socrul meu avea oi multe. Când au văzut rușii cârdul de oi pe lângă care treceau, au oprit mașina, au luat mai multe oi, le-au aruncat în camion și au plecat cu ele. Ei bine, satul ăla a tras o concluzie cu privire la diferența dintre nemți și ruși: unii îți plătesc paguba, te apără, ceilalți îți iau ceea ce ai, te distrug. Pot să vă dau și alte exemple de genul acesta, din alte sate, pentru că rușii, pe unde au trecut, și-au umplut camioanele cu animalele pe care le-au luat de la oameni. Cum vedeau un porc sau vreun alt animal domestic pe drum, pac-pac, îl împușcau, îl băgau în mașină, plecau cu el și-l puneau la cazan. Cazurile astea au fost foarte frecvente. Nu mai vorbesc de oamenii jefuiți de ruși, nu mai vorbesc de ceasuri...

Ba vă rog să vorbiți!

Domnule, dacă aveai ceas la mână și întâlneai o patrulă de ruși pe stradă, tovarășii te opreau, se uitau lung la tine și apoi îți cereau să le „împrumuți” ceasul. Dacă nu li-l dădeai de bună voie, ți-l luau cu forța. Mi-aduc aminte de bătrânul Panaitescu, cel care ne pusese la dispoziție subsolul casei sale bombardate de pe strada Paris, despre care v-am povestit. Îi plăcea să fie elegant; purta întotdeauna în buzunarul vestei un ceas de aur, cu lanț de aur – cum se purta pe vremuri –, pe care i-l cumpăraseră tatăl său în ziua în care absolvise Politehnica, la Londra... Într-o zi, l-au oprit și pe el rușii pe stradă și i-au luat ceasul cu lanț cu tot. Bătrânul – care, până atunci nu realizase pericolul care ne pândea – acum era gata să moară de indignare: „Cum, domnule, armata sovietică eliberatoare să mă jefuiască pe stradă?! În ce lume trăim?!” Ca urmare a acestei întâmplări, s-a simțit atât de rău încât n-a mai putut să termine cartea la care lucra despre istoria răbojului în România. Știu asta pentru că-l ajutam cu fișe, date, numerotări...

Ei bine, în acest context social, a apărut Tănase pe scenă cu niște ceasuri legate de gât...

Când?

În 1946, chiar înainte de a muri. Împreună cu Nichi Bărbuș și cu tinerii din P.N.Ț., mergeam să-l vedem pe Tănase la sala Savoy de pe Calea Victoriei... Biletul de intrare la teatru era destul de scump, dar Tănase ne lăsa pe toți tinerii să intrăm pe gratis și să stăm sus la galerie. Făcea gestul ăsta pentru elevi și studenți... După ce intrau în sală cei care puteau să-și plătească biletul, Tănase apărea la intrare și ne invita înăuntru: „Hai, hai, intrați, sus la galerie toată lumea!” Parcă-l văd și acum pe Tănase, domnule: apare pe scenă îmbrăcat ca un malagambist. Știți ce-nseamnă „malagambist”?

După câte știi, malagambismul era o modă sau un stil vestimentar lansat de Sergiu Malagamba, un baterist de jazz...

Da, de la el provenea acest stil: pantaloni ceva mai scurți, ciorapi albi, pantofi cu talpa înaltă și haina mai lungă. Se spunea: „Te-ai îmbrăcat ca un malagambist”. Și apare Tănase astfel îmbrăcat, purtând legate de gât două ceasuri mari, cu sonerie, pe care scria „CFR”, din acelea cu care erau dotate toate gările... Pe lângă aceste două ceasuri, mai avea, legate cu sfoară, de fiecare mână, de la cot în jos, câte trei-patru ceasuri de masă. Iar publicul aplauda minute în șir.

Ce spunea Tănase pe scenă?

În timpul acestor apariții nu spunea nimic, nu scotea nici o vorbă. Saluta publicul și-i mulțumea pentru aplauze. Așa a protestat Tănase împotriva rușilor. Păi cum să nu moară după asta?!

Cum a murit Tănase?

A făcut febră mare și a murit. Dar știi eu ce remediu i-au dat? Dacă-i dădeau o aspirină, îi trecea febra!

A fost ucis?

Situația nu e foarte clară, dar lumea a rămas cu impresia asta.

Că Tănase a fost ucis pentru că-i ridiculiza pe ruși?

Da. Ceva i-au făcut. Pentru ei, Tănase trebuia să dispară. Păi, el insulta o națiune „salvatoare”, „eliberatoare”!

Ce spunea lumea când a murit Tănase?

Se spunea că moartea i s-ar fi tras de la faptul că apăruse cu ceasurile pe scenă. Tineretul de astăzi nu știe lucrul ăsta, dar pe atunci era periculos să umbli cu ceasul la tine. O pățeai dacă te prindeau rușii pe stradă...

În acest climat s-a format Rezistența; oamenii au început să protesteze: „Păi, cum, dom’le, rușii ăștia ne dezbracă, ne iau ce avem la noi...”

După părerea dumneavoastră, Tănase a avut vreun rol în formarea Mișcării de Rezistență?

Da, un rol extraordinar! El era în centrul atenției, îl știa toată lumea. Publicul era cuprins de entuziasm de fiecare dată când el apărea pe scenă. Pentru cine erau aplauzele acelea nesfârșite?! A fost formidabil. A creat o

stare, o atmosferă protestatară nemaipomenită fără să spună nici un cuvânt împotriva Uniunii Sovietice!

N-a spus pe scenă nimic împotriva rușilor?!

Nici o vorbă.

N-a făcut nici o aluzie la binecunoscuta zicală „davai ceas, davai palton”?

Lumea, populația spunea: „De la Nistru pân’ la Don,/ Davai ceas, davai palton”. Dar Tănase nu spunea asta. Păi nu era posibil, domnule, să spună ceva pe scenă contra rușilor, pentru că l-ar fi împușcat imediat. El doar apărea cu ceasurile legate de gât și de brațe. A avut curajul ăsta extraordinar.

Cât timp aplauda publicul la această apariție a lui Tănase?

Cât timp stătea Tănase pe scenă! Asta era introducerea. Nu mai era nevoie de nici o prezentare a spectacolului. După asta urmau Stroe și Vasilache, Trestian și alții...

Nici Stroe și Vasilache nu strecurau în text vreo aluzie la adresa rușilor?

Nu. Probabil că nu vroia regizorul. Aluziile nu erau posibile decât în gesturile și în atitudinile scenice. Nu se putea să-i iei peste picior pe ruși prin cuvinte rostite de pe scenă.

CETAȚENII SOVIETICI TRAI AU MAI RAU DECAT PRIZONIERII

Populația românească avea idee de „realizările” din Uniunea Sovietică?

Cei care veneau din Rusia, povesteau ce văzuseră pe acolo... Totul era în comun. Nimeni nu deținea nimic, nici un om nu mai avea ceva al lui; mâncau la cantină, unde fiecare venea cu propria lui lingură, pe care o purta cu sine, la tureatca cizmei. Asta era toată averea lor – lingura de la tureatcă. Rușii spuneau că ajunseseră în această situație din cauza războiului, dar indiferent de explicațiile lor era cert că și la oraș, și la țară aveau obiceiul să umble cu lingura la ei. La țară, cetățeanul sovietic nu purta cizme, ci pâslari, și acolo, în pâslari, își ținea lingura, pentru că nu știa unde merge, unde rămâne, unde mănâncă. El nu spunea „mă duc acasă să mănânc”, pentru că la ei totul era în comun. Și ce să mănânce acasă? Că n-aveau nimic de mâncare! Mâncau în comun la cantină, unde

nu li se dădeau însă linguri. De-asta erau nevoiți să umble cu lingura la ei. O „civilizație” de oameni practici și prevăzători!... Noi, care aveam lingura acasă și mâncam în casa noastră, ne întrebam: „O să ajungem și noi tot atât de «civilizați»? O să mâncăm și noi la cantină? O să umblăm și noi cu lingura la noi?”

Cine venea din Rusia ca să vă spună aceste lucruri?

Veneau în țară prizonierii români care trăiseră ani întregi în U.R.S.S., cei care luptaseră pe frontul antisovietic... Eu am avut un frate care a ajuns până la Don.

A căzut prizonier?

Nu.

A fost soldat?

Caporal. S-a întors în țară pentru că a reușit să se salveze. Rușii, ca să reziste la ger, purtau în picioare pâslari. Românii și nemții aveau însă încălțăminte din piele. Din cauza asta le degerau picioarele. Fratele meu a aruncat cizmele pentru că găsisse niște cârpe, niște câlți cu care și-a înfășurat picioarele și mâinile că să nu-i degere. Și n-a avut probleme pe gerul ăla năprasnic. A rămas întreg. El mi-a spus cum trăia populația Uniunii Sovietice: oamenii erau înghesuți în câte o coșmelie, săraci lipiți pământului, n-aveau după ce să bea apă. Vai de mama lor! Trăiau mai rău decât prizonierii.

Cetățenii sovietici trăiau mai rău decât prizonierii luați de ruși?!

Da, da. Românii căzuți prizonieri la ruși și apoi întorși în țară spuneau asta. În lagăr, prizonierii, de bine de rău, aveau traiul asigurat, dar cetățenii sovietici nu aveau din ce trăi și nici ce mânca... Nu aveau nimic! Decât lozinci care nu țineau însă de foame... Scuza permanentă a rușilor era războiul. Dar ajunseseră așa din cauza comunismului care fusese instaurat înainte de război. Românii aflaseră cum era viața în Uniunea Sovietică și de la basarabeni. Știți că în '41 rușii ne-au luat Basarabia în timpul guvernului Gigurtu. După ce Basarabia a trecut la ruși, românii din Basarabia au fost luați, duși, cărați de ruși de acolo, dar unii rămăseseră totuși în Basarabia și reușeau să se strecoare în țară. Aceștia povesteau cum se trăiește în comunism. Și știți cum se duce vorba de la unul la altul... Și atunci, ne-am dat seama că dacă nu ne împotrivim, dacă nu luăm măsuri, dacă nu trecem la acțiune, dacă nu luptăm, nu vom putea scăpa de comunism. După cum știți, organizațiile, grupurile din Mișcarea de Rezistență au fost conduse toate de ofițeri înarmați. Toate grupurile erau înarmate, partizanii care luptau cu

Securitatea umblau permanent cu arma la ei. Știți de ce? Pentru că toți aceștia realizaseră foarte bine ce înseamnă comunismul și că nu putem scăpa de comunism decât cu arma în mână. Numai așa! De-asta, toate organizațiile din Rezistență au dispus de armament! Ați văzut că în fotografiile din cartea mea despre Rezistența din Dobrogea, toți partizanii sunt înarmați. Au fost unii care au ascuns tancuri. Au furat tancurile și au pus peste ele paie, coceni... pentru că și-au spus: „Măi, dacă facem o revoluție, o să avem nevoie de tancuri!”

Unde s-a întâmplat asta?

Prin Moldova... Am găsit documente în care se menționează că oamenii au fost condamnați pentru că au avut tancuri. Așa s-a concretizat Mișcarea de Rezistență și bineînțeles că s-au format și vârfurile ei.

OMUL DE LEGATURA AL LUI ALEXANDRU POP

Mișcarea aceasta trebuia susținută financiar. De unde proveneau banii? Cine o finanța?

Cine putea oferi fondurile? Marii noștri bogătași. Unul dintre cei dispuși să finanțeze Mișcarea de Rezistență era Auschnitt* prin Alexandru Pop. Știți că Auschnitt lucra cu Pop?

La Uzinele Reșița.

Uzina era a lui Auschnitt iar Pop era director general.

Vorbiți despre Alexandru Pop, în casa căruia veți fi arestat...

Da, el era șeful, el dădea banii ca aceste organizații să poată activa, dar acest lucru nu trebuia să se știe...

În afară de Pop, cine mai era implicat la vârf?

Era tot grupul acela al lui Bujoiu*, dar nu-i mai țin minte pentru că eu nu l-am întâlnit decât pe Pop.

* Max Auschnitt – administratorul Uzinelor și Domeniilor de Fier din Reșița (U.D.R.), cea mai mare societate pe acțiuni care a existat în România înainte de instalarea regimului comunist.

* Ion Bujoiu – industriaș și om politic român, fost ministru al industriei. Decedat la 30 mai 1956 în închisoarea Văcărești.

Maniu făcea parte din Mișcarea de Rezistență?

Nu făcea parte din ea dar știa de existența acesteia și i-a dat tot concursul... Eu am fost trimis de domnul Maniu la Alexandru Pop ca să intru la vârf în Mișcarea de Rezistență, să fac niște legături...

Ați activat, deci, la vârful mișcării...

Păi dacă eram omul de legătură al lui Alexandru Pop! Nu am fost șef, nu am coordonat nici o activitate. Am activat individual. Dar făceam niște legături...

Cum procedați?

Mi se dădeau niște plicuri pe care trebuia să le duc în diverse puncte ale organizației...

Cine vă trimitea cu aceste plicuri?

Alexandru Pop.

Iar la Alexandru Pop vă trimisese Iuliu Maniu...

Da, dar nu el personal. A făcut-o prin altcineva.

Cine era persoana interpusă?

Nichi Bărbuș m-a trimis la Alexandru Pop din partea domnului Maniu.

Ce v-a spus Bărbuș din partea lui Maniu?

Dar lucrurile nu se făceau așa în Mișcarea de Rezistență. Nu se spunea: „A spus Maniu să faci cutare lucru!” Nu se spunea numele șefului și, în general, nu se rosteau nume.

De ce?

Păi, dacă te prindeau? Te torturau și te întrebau „Cine-i șeful?” Dacă nu-l știai, n-aveai ce să le spui. Le răspundeai cu toată sinceritatea: „Dom’le, nu știu cine e șeful!” În cadrul grupurilor de partizani – de câte 4, 5, 10, 15 inși, sau câți erau – oamenii se cunoșteau între ei, dar se ascundeau în păduri, în peșteri... Noi însă nu ne cunoșteam între noi, pentru că sistemul nu era format din grupuri, ci din indivizi...

Nu știți unde erau grupurile de partizani? Nu aveți legături cu ele?

Nu era posibil! Altminteri ar fi fost o activitate populară, ne-ar fi știut pe toți și ne-ar fi adunat rușii ca pe muște.

Am înțeles. Deci, Bărbuș a venit la dumneavoastră...

Nu a venit la mine special pentru asta. Eram permanent în legătură cu el.

Ce v-a spus Bărbuș?

Mi-a spus: „Costică, trebuie să mergi undeva, într-un loc, și să te întâlnești cu cineva. Te duci la Catedrala Sfântul Iosif, la ora 7 seara. O să vină la tine un domn, o să stea de vorbă cu tine și o să-ți spună ce ai de făcut.” Nu mi-a spus nici un nume! Domnul acela urma să-mi dea misiunea.

Cum a decurs întâlnirea?

Întâi m-am prezentat: „Am fost trimis să mă întâlnesc aici cu dumneavoastră”.

Aveți o parolă?

Da, aveam.

Ce parolă?

Nu mai țin minte. O schimbam întotdeauna.

Dați-mi, totuși, niște exemple.

„Mare” – „Mic”, „George” – „Vasile”... De fiecare dată foloseam altă parolă.

Ce v-a spus acel domn?

„Ne întâlnim la data cutare, în cutare loc. Am vrut să te cunosc.” Nu mi-a spus cine e. Mult timp n-am știut cine era. Pe urmă, am ajuns la Reșița, la el...

Ați aflat cine era?

Mai târziu am aflat că era chiar Alexandru Pop.

De-acum înainte de la cine primeați instrucțiuni – de la Bărbuș sau de la Pop?

Numai de la Pop. Îmi spunea doar în ce loc să mă duc și la ce oră. Nu-mi explica de ce mă duc și nici ce urmează să fac.

Și când ajungeați la locul indicat, ce se întâmpla?

Mă întâlneam cu cineva care-mi spunea: „Iei obiectul ăsta și-l duci în cutare loc.”

Cât dura discuția?

Un minut, cel mult două. Nu ne întindeam la o cafea și la taifas: „Cine ești, nene? Ce mai faci?” ăsta era sistemul: „Iei asta, dai asta” sau „Te duci în cutare loc, unde te așteaptă un om... Îi dai obiectul ăsta și el îți dă un plic. Ne întâlnim apoi în cutare loc și-mi dai plicul.” Înțelegeți cum era? Dacă n-am fi procedat astfel, Mișcarea ar fi căzut mult mai devreme.

Dar cine concepea și dirija acțiunile?

Cine era acolo, sus.

Nu-i știți nici acum?

De unde să-i știu? Ne-a adunat cineva vreodată să ni-i prezinte?!

NU PUTEAI TRADA DECAT O SINGURĂ PERSOANĂ

Am presupus că în pușcărie sau după ce ați fost eliberat, ați fi putut discuta despre acest subiect, ați fi putut pune cap la cap anumite informații...

Am făcut mai mulți ani de pușcărie, am fost închiși împreună unii cu alții, dar n-a aflat nimeni de la mine că am făcut parte din Mișcarea de Rezistență. Păi, ce, eu mă apucam să spun în pușcărie: „Băi, eu am fost în Mișcarea de Rezistență”?! Nu am vorbit despre asta niciodată! Și nici camarazii de detenție n-au discutat cu mine acest subiect! Altminteri ar fi căzut mult mai mulți și ne luau capetele! Pe când așa, te lua la anchetă, te omora în bătaie dar nu puteai să spui: „mai e și cutare, și cutare care e împreună cu cutare...” Nu puteai să vorbești, n-aveai cum.

Chiar dacă unul dintre noi ar fi trădat, nu putea trăda decât o singură persoană. Numai legionarii făceau grupuri și se cunoșteau toți între ei. De-asta au căzut cei mai mulți dintre ei. Înțelegeți? Asta a ținut Mișcarea de Rezistență: modul acesta conspirativ de a acționa! Grupurile de partizani când își dădeau seama că Securitatea știe de ele, că sunt filate, că oamenii urmează să fie arestați, se izolau și luptau până la moarte. Refuzau să se predea ca să nu-i prindă vii. Majoritatea grupurilor care s-au izolat au avut comandanți militari – colonei, maiori, locotenenți, sublocotenenți – care știau să mânuiască armamentul și știau ce înseamnă un sistem de apărare. Dar nu se predau ca, sub tortură, să nu dea nume! De asta au murit atât de mulți în luptele cu Securitatea!

Totuși, dumneavoastră nu erați izolat, aveți niște prieteni...

Aveam niște prieteni care știau că sunt implicat în ceva și că fac ceva, dar nu le spuneam niciodată cu cine mă întâlnesc și ce anume fac.

Nici cu Cicerone Ionițoiu nu discutați despre această activitate?

Nu discutam, ca să nu ne complicăm, domnule!

Totuși, aveți același fel de a fi și de a gândi...

N-aș vrea să se înțeleagă că eu m-aș fi ferit de el sau că el s-ar fi ferit de mine. Dar dacă puneau mâna pe mine și mă snopeau în bătaie, sau îl prindeau pe el, n-ar fi fost cu puțință ca vreunul dintre noi să dea informații despre activitatea celuilalt.

Evitați acest subiect ca să vă protejați reciproc...

Sigur! Ne autocenzuram. Ne-am fi făcut rău unul altuia dacă făceam pe grozavii, pe leii, povestindu-ne reciproc ce face fiecare dintre noi. Ce garanții aveai că nu ești prins?

Deci nu puteți să vorbiți decât despre acțiunile dumneavoastră din Mișcarea de Rezistență?

Atât! Nu pot să spun că împreună cu ăla și cu ăla am pus țara la cale și că împreună am dres și am făcut... n-au existat acțiuni colective. Acum înțelegeți ce-a însemnat Mișcarea de Rezistență? Știți de ce-au căzut macedonenii? Fiindcă au făcut grupuri deschise! Grupurile au avut încredere unele în altele... S-au cunoscut cu toții. Și când i-au luat pe doi-trei dintre ei și au început să-i bată, au spus: „A fost și ăla, a fost și ăla... și cutare, și cutare...” Dacă nu s-ar fi cunoscut între ei, puteai să-i omori în bătaie dar n-aveai cum să scoți de la ei ce nu știau.

Faptul că în Mișcarea de Rezistență nu ne cunoșteam unii pe alții, ne-a protejat nu numai pe noi. Gândiți-vă că fiecare om implicat avea o familie, o casă... Dacă-i arestau pe toți, ce făceau aceste familii? Nu erau și-așa atâtea morți și-atâtea persoane distruse sufletește?

Cum ați devenit omul de legătură al lui Alexandru Pop?

Am devenit pe parcurs. La început n-am știut cine este. Mi-a spus: „Vii la data cutare în cutare loc și am să-ți dau un plic pe care o să-l duci undeva”. Atât mi-a spus. M-am dus în acel loc în ziua respectivă ca să mă întâlnesc cu el. Dar el n-a venit; a trimis o altă persoană. După ce mi-a spus parola și i-am dat răspunsul, m-a întrebat:

- Dumneata ești trimis în acest loc?
- Da, i-am răspuns.
- Poftim plicul ăsta, îl duci în cutare loc unde o să vină o persoană să-l ia.

Discuția a durat cel mult un minut.

Dar cum v-ați apropiat de Alexandru Pop?

M-a adus în apropierea lui. M-a chemat la el acasă.

După ce v-a verificat?

Da. După un timp mai îndelungat. Dar nu mă chema foarte des. O dată la câteva luni. Îmi dădea pachete, bani, scrisori, pe care să le înmânez anumitor persoane; îi aduceam scrisori... Nu discutam nimic.

Transmiteați vreun mesaj?

Verbal, nu.

Ați avut parte de vreo încăierare, de vreo urmărire?

Nu mi s-a întâmplat așa ceva.

Vi s-a întins vreo cursă în această perioadă?

Poate că mi s-au întins curse, dar n-am căzut în ele. Alții au căzut.... I-au arestat înaintea mea.

Cum ați aflat?

Păi, dacă au dispărut. Dispăreau pur și simplu, iar familia lor nu primea nici o explicație. Pe mine nu m-au prins timp de doi ani. Am trăit clandestin din '45 până în vara lui '48 pentru că mă mirosiseră sau cineva mă turnase. Oricum, Securitatea știa de activitatea mea. V-am spus că eram dat în urmărire pe întreaga țară... Așa că nu puteam să stau nici în locuința închiriată din București și nici să mă întorc acasă, la țară. Dar n-au pus mâna pe mine...

N-au avut probe?

Poate că au avut, dar nu mă găseau.

Cum de nu vă găseau?

Îmi luasem alt nume.

Aveați acte false?

Nu mai aveam acte deloc. Odată mi le-a cerut poliția la un control. Făcuseră un baraj. Îi opreau pe toți trecătorii și le cereau actele. Mi le-au cerut și mie. După ce le-am dat actele, știți ce-am făcut? M-am răsucit și am plecat în direcția din care venisem. Mi-a rămas buletinul la ei. Nu l-am cerut înapoi niciodată...

N-ați avut probleme din cauză că nu aveți acte?

Acum ai probleme dacă nu ai acte, dar atunci nu aveai întotdeauna nevoie de buletin. Erau sate întregi în care oamenii nu aveau acte de identitate. Când au venit rușii, au început să facă buletine. Abia prin '46-'47-'48 toți cetățenii au primit buletine de identitate. Venea în sat o comisie însoțită de jandarmi și zicea: „Toată lumea stă acasă. Nu pleacă nimeni din sat pentru că vă facem buletine.”

Mi-aduc aminte că erau într-un sat din Dobrogea doi bătrâni – moș Petrache și nevastă-sa, Tudorița – cărora vroiau să le facă buletine.

- Hei, Tudorițo, ia spune, când ești născută? – a întrebat-o un tovarăș din comisie.
- Ehei, maică, m-am născut când se coceau cireșele.
- În ce an?
- Păi știu și eu, maică? Știu că se coceau cireșele, că așa mi-a spus mama.
- Da' câți ani ai?
- Păi, sunt mai mică decât Pătrache al meu cu doi ani.

- Și el câți ani are?

- Păi, e mai mare decât mine cu doi ani.

L-au întrebat și pe moș Petrache când s-a născut.

- Da' știi eu când m-am născut? – a răspuns el. Scrie și matale: cam pe vremea lui cutare...

Ca să le facă buletine, le-au trecut date fictive. Așa s-au făcut multe buletine pe vremea aceea. Vă închipuiți în ce situație era țara?

CINE ERA FRAIER, STATEA SA FIE PRINS

Din acel moment, ați rămas fără nici un act?

Mi-am făcut un fel de legitimație – nu era buletin – și tot așa, la un control, în tren, am lăsat-o și am plecat. După ce le-am dat legitimația, le-am spus: „Stați puțin, că vin acum.” M-am dat jos, m-am strecurat și am plecat. Cine era fraier, stătea să fie prins. Mirosiseră ceva, aveau informații, de-asta făceau controalele astea. Odată, m-au arestat dar am scăpat. M-au dus la Chestura Poliției din București. M-au ținut acolo o zi întreagă. Am vorbit frumos, calm: „Domnule, vă rog lămurii-mă și pe mine, nu știu de ce mă țineți aici.” Nu mi-au răspuns, dar au încercat să mă facă omul lor: „Nu vrei să ne-ajuti? Dumneata ești băiat cu școală, intră la noi în poliție! O să ajungi mare. Ești băiat cu școală, ai viitor!” Pe moment nu i-am refuzat: „Da, domnule, o să mă gândesc la ce mi-ați propus...” Și atunci, m-au lăsat mai lejer. Nu eram în situația în care să mi se spună: „Scoate-ți șireturile, scoate-ți cravata, dezbracă-te!” Am început să mă plimb încolo și înapoi, am întrebat unde e w.c.-ul și, dacă am putut să plec, am plecat. Când am ieșit pe poarta chesturii, nimeni nu m-a legitimat și nu m-a întrebat nimic. De-acum, începusem să mă obișnuiesc cu viața în clandestinitate. Învățasem bine lecția: când poți să dispari, șterge-o! Pe urmă, vezi tu ce mai faci. Păi, dacă stai la mâna lor, nu mai scapi!

Dacă eu aș fi fost, să zicem, milițian și m-aș fi pomenit că un om îmi dă actele lui și apoi nu și le mai ia, m-aș fi dus la adresa respectivă, aș fi luat informații...

Domnule, ca să poți să faci asta, trebuie să știi să citești o adresă, un nume... Dar mulți milițieni nu știau nici să scrie, nici să citească... Proveneau din membri de partid - oameni „cu răspundere morală”... Pentru ei erai deja suspect dacă erai știutor de carte. Cu cât știai mai multă carte, cu atât erai mai periculos.

În timpul acesta, pe cine ați mai întâlnit la sediul P.N.Ț.?

L-am întâlnit de mai multe ori pe Ion Gavrilă Ogoranu.

Discutați despre vreo acțiune?

Ne salutăm: „Bună ziua, ce mai faci?” Faptul că aveam aceleași păreri nu însemna că făceam și planuri împreună. Planurile ți le făcea un șef care îți coordona activitatea. El știa despre activitatea mea, iar eu știam că el făcea ceea ce făcea. Dar el avea oamenii lui, relațiile lui, iar eu pe-ai mei și relațiile mele.

Cine erau „oamenii dumneavoastră”?

Tineri, studenți, prieteni...

Dacă erați prins, exista riscul să mărturișiți – sub tortură – că sunteți omul de legătură al lui Alexandru Pop, că ați fost în casa acestuia...

Da, era posibil. Cred că și el s-a gândit la lucrul ăsta pentru că nu mi-a spus să vin direct acasă la el, ci mi-a fixat o întâlnire, la o anumită adresă. După ce m-am prezentat la locul indicat, mi-am dat seama că sunt în casa lui.

Cum decurgeau întâlnirile?

După ce sunam la intrare la ora fixată, îmi deschidea ușa o femeie; nu știu dacă aceasta era guvernanta sau menajera casei. Îi spuneam cine sunt și că am fost chemat de domnul Pop, după care mă invita să intru într-un holșor și să aștept acolo, asigurându-mă că „domnul director vine imediat” – Pop fiind atunci directorul general al Uzinelor Reșița. După ce apărea Pop, îi înmânam ceea ce adusesem pentru el sau îmi înmâna el ceea ce trebuia să duc la o anumită adresă. Îi spuneam: „V-am adus asta”, iar el îmi spunea: „Poftim plicul ăsta, îl duci în cutare loc. Dumnezeu cu tine.” Nu discutam nimic altceva.

V-a trimis vreodată să duceți bani la o anumită adresă?

De obicei nu-mi spunea ce este în plicul pe care mi-l dădea. Uneori îmi atrăgea însă atenția: „Ai grijă, sunt valori.”

Alexandru Pop a fost membru al P.N.Ț.?

Era omul lui Maniu. Nu știi dacă a avut carnet de membru.

Ați cunoscut și alți oameni în casa lui?

Doar atunci când am fost arestat și reținut împreună cu alte persoane care veniseră acolo ca și mine.

Cum s-a întâmplat?

Într-o dimineață, m-am prezentat la locuința lui Alexandru Pop. Acesta era bolnav, anchilozat din cauza artritei. Sun ca de obicei la soneria de la poartă. Îmi deschide femeia din casă, mă lasă să intru, dar de data aceasta nu-mi mai spune nimic. Deodată apar din casă trei inși care mă iau la întrebări:

- Ce-i cu dumneata?
- Cine ești?
- Ce cauți aici?

Aveam la mine un plic cu documente pe care-l țineam în buzunarul secret dintre picioare, al unor pantaloni scurți pe care-i purtam pe sub pantalonii lungi. Am înlemnit: „Ce fac, Doamne, dacă îmi găsesc ăștia scrisoarea?” Înapoi nu mai puteam să dau. Trebuia să mă comport firesc.

- Vin de la țară, domnule, dintr-un sat de lângă Constanța – le-am răspuns cu un aer naiv, încercând să nu mă pierd cu firea. Am adus, ca de obicei, brânză, unt, chestii de-astea...

- Bine, intră și stai aici – mi-a spus unul dintre ei.

Intru în casă și ce văd: Alexandru Pop fusese arestat în propria lui casă. Împreună cu el mai erau arestate vreo zece persoane printre care și profesorul Mărgineanu. Casa era înconjurată și pusă sub observație. Înăuntru, vreo cinci-șase agenți. Eu o țineam una și bună: „Sunt agricultor de la Constanța...”; le spuneam bancuri și le povesteam întâmplări de la țară, după care am început să le fac reproșuri:

- Domnule, nu știi ce se întâmplă! Dacă mă țineți aici, dați-mi de mâncare. Eu sunt de la țară, nu sunt învățat să rabd de foame.

CA SA EVADEZI, CEL MAI BUN MOMENT E IN ZORI

M-au neglijat, pentru că erau acolo atâtea personalități arestate. Aproape 10 zile m-au ținut acolo. Erau cu noi în fiecare cameră. Îi sâcâiam tot timpul: „Dă-mi mâncare, domnule. Vreau să-mi spăl cămașa, izmenele, că n-

am de schimb!” Făceam pe prostul și nu-mi mai dădeau atenție. Am început să umblu prin casă. Am coborât la subsol, unde era spălătoria, și mi-am spălat cămașa. Aici, uitându-mă în jur cu atenție, am văzut o gaură care, la celălalt capăt, era acoperită cu un chepeng. Pe aici erau introduse lemnele pentru foc în subsolul casei, de unde, în timpul iernii, erau duse în casă. Două-trei zile am analizat situația, am observat toate mișcările agenților, ca să văd cum pot să ajung din nou acolo. Mi-am adus aminte ce-mi spusese odată cineva: „Dacă vreodată trebuie să evadezi, momentul cel mai bun e în zori. Atunci e somnul cel mai dulce; moțăie și santinela.” Când m-am hotărât să evaderez, era o zi cu ceață. M-am sculat pe la ora 4 dimineața și am așteptat o vreme ca să mă asigur că toți cei din casă dormeau. Trebuia să trec peste trei agenți. M-am descălțat și, cu bocancii în mână, am pășit peste primul dintre ei, care dormea pe jos, în hol. Apoi am trecut peste cel de la intrare. Al treilea dormea în fața ușii care dădea la subsol. Înainte de a păși peste el, mi s-au înmuiat genunchii. Aproape că mă lăsasem pe vine. Domnule, n-am să uit niciodată clipa aceea. M-am întrebat: „Să mă întorc? Cum mă întorc? Ce-mi fac ăștia dacă mă prind? Să merg mai departe? Cum trec peste ăsta?” Apoi mi-am spus: „Orice ar fi, înapoi nu pot să mă mai întorc. Cum o vrea Dumnezeu!” Am pășit peste picioarele lui, am deschis încet ușa – nu știam dacă mă simțise pentru că eram cu spatele la el – și apoi am închis-o la fel de încet. Vă închipuiți ce emoții aveam? Aveam curaj, dar îmi tremurau picioarele... În cele din urmă am ajuns la chepengul acela. Era plin de păianjeni. M-am ridicat cu el în cap și m-am răsucit cu tot cu chepeng de partea cealaltă a zidului. Afară, în curte, era un câine liniștit. Am stat cu chepengul în mână câteva clipe. Am smuls puțină iarbă – era în aprilie, crescuse deja iarba – și am pus chepengul pe ea ca să nu fac zgomot. M-am scuturat de praf și apoi am sărit gardul. Dar în loc să plec de acolo imediat, de afurisit și de păcătos ce am fost – ca să vezi ce-nseamnă omul! – mi-am spus: „Ia să văd, s-au alarmat ăștia?” Știam că în balconul din fața casei stătea un agent care supraveghea strada. Așa că am luat-o chiar prin fața casei ca să văd ce face ăla acolo: se uită? mă vede? Dar moțăia și el în fotoliu. Am trecut frumos prin fața lui și am luat-o pe stradă în jos când deja se făcuse ziuă. A fost scandal mare, domnule, când și-au dat seama ăia din casă că am evadat. Au turbat. A trebuit să evacueze casa, să ia oamenii de acolo, să-l ducă pe Pop...

De unde știți asta?

Mi-au spus chiar ei atunci când m-au arestat a doua oară.

Care a fost primul lucru pe care l-ați făcut după ce ați evadat?

Am dat alarma. Le-am spus tuturor prietenilor mei ce s-a întâmplat: „Am fost arestat, am evadat și sunt

urmărit. Fugiți! Nu ne mai întâlnim, descurcați-vă cum puteți.” Nimic mai mult. Nu ne văicăream: „Ce ne facem? Ce-o să dregem? Ce-o să zicem?” S-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat și fiecare trebuia să gândească cu mintea lui! Nu am dat sfaturi nimănui.

Prietenii dumneavoastră aveau vreo legătură cu Mișcarea de Rezistență?

Numai eu făceam parte din Mișcarea de Rezistență. Ei nici nu știau de ea. Erau prietenii mei, și atât! Și au dispărut cu toții. Din acel moment nu ne-am mai întâlnit în casa de pe strada Paris nr.30, iar eu nu am mai locuit acolo. Mi-aduc aminte de un prieten, Ghimcescu, care a murit, săracul... Era mai mare decât noi și puțin bâlbâit. Era deja arestat când eu dispărusem... Mai târziu, după ce m-au arestat, m-am întâlnit cu el în pușcărie.

- Băi, Costică, ți-ai bătut joc de mine! – mi-a reproșat el.

- Cum mi-am bătut joc, măi Ghimi?

- După ce-ai dispărut și nu te-am mai găsit, m-au luat ăștia – fiindcă știau că te cunosc. Și m-au bătut din cauza ta, să le spun unde stai!

- Tu acuma mă cerți pentru că nu ți-am spus unde m-am mutat ca să nu mă prindă și pe mine?

- Nu, măi, dar ce-am pățit din cauza ta!... Fiindcă eu știam că stai pe strada Paris și tu plecaseși de acolo...

- Măi, Ghimi, ce să-ți fac? Ghinionul tău! Îmi pare rău!

...Râdeam de chestia asta, acum, în pușcărie.

Într-un fel, poate că v-am lămurit cum a funcționat Mișcarea de Rezistență. Poate că alții au avut alte moduri de a acționa, pe care eu nu le cunosc și despre care n-aș putea vorbi. Fiindcă fiecare avea felul său de a proceda, de care știa numai el, ca să-i protejeze pe ceilalți și existența Mișcării. De-a lungul detenției, cei care ne știam că am activat nu prea vorbeam despre asta. În general, vorbeam rareori între noi, pentru că nu prea puteam să ne întâlnim. Eram în celule separate. După ce am ajuns la Canal, unde a fost spațiu larg de detenție, n-aveam timp să mai stăm de vorbă fiindcă ziua eram la muncă, iar noaptea cădeam frânți. Și pe urmă, am început să nu mai avem încredere pentru că se înmulțiseră printre noi turnătorii. Dacă începeai să vorbești de una, de alta, trebuia să fie prin preajma ta un spion sau unul care să te trădeze, să dea niște informații despre tine... Nici în pușcărie, nici după eliberare, n-au lipsit informatorii și turnătorii. I-am avut mereu pe capul nostru. Au fost destui, peste tot.

După ce mi-ați povestit aceste lucruri, îmi dau seama că ați moștenit de la tatăl dumneavoastră dragostea de carte, dragostea de pământ...

Și spiritul de inițiativă, curajul...

...care v-au determinat să activați în Mișcarea de Rezistență și să faceți politică „pe viață și pe moarte” după cum mi-ați spus.

Domnule, noi când ne-am apucat să facem lucrul ăsta, am fost raționali și ne-am gândit că există posibilitatea să nu mai rămânem în viață, să ne execute, să pierdem totul. Dar dacă am pornit pe un drum, ne-am spus: „Hai să mergem înainte”. Nici eu, nici Cici, n-am fost genul ăsta de oameni: „dacă mă prinde, bat din palme și eu ca ei”. Asta ne-a fost tinerețea, ăsta ne-a fost entuziasmul tinereții. Ne luaseră pământul, ne luaseră munca de generații, ne luaseră tot! ăsta era comunismul și nu puteam sta deoparte!

În afară de Alexandru Pop, v-ați apropiat și de altcineva?

Nu, el e singurul. Nu era bine și nu era permis să te apropii de mai multe persoane. Riscai extraordinar de mult.

Cum s-a ajuns la arestarea dumneavoastră?

După ce-am evadat din casa lui Alexandru Pop, m-am întâlnit cu o serie de oameni pe care îi cunoșteam și am preconizat să plecăm din țară.

Cine erau acești oameni?

Au dispărut, nu-i mai știu. Aveau nume conspirative. Erau din fosta poliție. În loc să treacă la comuniști, trecuseră de partea noastră și ne ajutau. Ne-au învățat cum să ne purtăm, să nu vorbim între noi despre ceea ce facem, despre oamenii cu care ne întâlnim și cu care discutăm. Despre lucrurile astea nu trebuia să discutăm niciodată ca să nu ne facem rău.

Unde intenționați să plecați?

Am încercat să văd dacă există posibilitatea de a pleca în Italia și de a-i ajuta și pe alții să plece, prin biserica catolică. Pentru asta trebuia să mă întâlnesc cu o doamnă care să ne ajute, eventual, cu niște bani. Mi s-a dat adresa ei. Locuia în cartierul în care se află Institutul Agronomic. Nu-mi aduc aminte numele străzii; era în apropierea străzii Sandu Aldea. Doamna aceea urma să-mi spună ce trebuie să fac ca să pot pleca din țară.

Cine v-a trimis la doamna aceea?

Un domn. Nu știu cine era. O dată mi-a spus că se numește Paul, altă dată mi-a spus un alt nume. Ducându-mă acolo, am vorbit cu doamna aceea, care a fost de acord să mă ajute și mi-a spus să revin. După ce am plecat de la ea, cum am ieșit pe poartă, m-au urmărit doi tipi. M-o fi turnat doamna aia sau altcineva – nu știu. Cert e că am fost turnat, pentru că în momentul în care m-au luat, știau cine sunt.

Capitolul III: TRĂIAU CEI CARE NU-ȘI PIERDEAU CREDINȚA**CAND TE IA LA BATAIE, FA-TE CA LEȘINI**

Când v-au arestat?

Trecuseră sărbătorile Paștelui... Era în ziua de 4 mai 1948.

Unde v-au dus?

La Ministerul de Interne unde m-a primit... un câine mare care, de îndată ce am intrat, a sărit pe umerii mei. Acolo a început o altă viață. M-au ținut două săptămâni, după care m-au dus la Malmaison pentru anchetă.

Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră la Ministerul de Interne în aceste două săptămâni?

Ei aveau un sistem de a te ancheta: „Spune tot ce ai făcut! Cu cine! Tot ce știi!” Norocul meu a fost că mi se spusese nume fictive. Alte nume nu știam. Ce se întâmpla dacă-i știam pe numele lor adevărat pe toțiăștia cu care m-am întâlnit?

Dar de Alexandru Pop știau.

Sigur că știau. Nu puteam să spun că nu am avut de a face cu Pop. Doar din casa lui evadasem. M-au întrebat:

- Cum ai fugit de acolo?

- M-am dus jos, am văzut că ăia dormeau... și mi-am spus: „Măi, pe unde să ies eu de-aici? Eu zic să ies pe partea ailaltă, că era câinele coala și dincolo, la geam, stătea unul în fotoliu”... Și-am venit jos, am văzut că se poate pleca și-am plecat, domnule... Ce frumos a fost!

- A fost frumos, nu?!

Mi-au spus că i-am nenorocit pe oamenii ăia care păzeau casa lui Pop, că i-am lăsat mască atunci când am plecat. M-au acuzat de răul pe care l-am făcut colegilor lor:

- Cum de te-a lăsat inima să-ți bați joc de oamenii ăia?

Afișam în continuare aceeași naivitate:

- Domnule, dacă am putut să plec, am plecat. Ce era să fac? Să stau degeaba?!

N-ați încasat nici o chelfăneală?

Eeeei... asta n-o mai discutăm, n-are rost.

Ați fost bătut la Ministerul de Interne în aceste două săptămâni?

Vai de mine, vai de mine!... Domnule, am avut noroc cu un lucru... Leșinam și n-aveau ce să mai îmi facă: „Lasă-l dracu' că a leșinat”.

Vă făceați că leșinați?

Eeeei... mă mai făceam... Mă băteau până cădeam jos. Și pe urmă nu mai aveau ce să-mi facă. Mai dădeau cu apă pe mine... și mă lăsau, se plictiseau.

Vroiau să scoată de la dumneavoastră și alte nume în afară de cel al lui Alexandru Pop?

Da, să spun de cutare, de cutare... „Nu știu. Eu sunt de la țară. Sunt agricultor. Veneam la Pop ca să-i vând produse. Intram, îi dădeam produsele, îmi dădea banii și plecam... Altă treabă n-aveam.” Asta le spuneam. Cei care ne-au pregătit au fost oameni cu cap și cu experiență. Vă închipuiți că au fost mulți alții prinși ca mine și au procedat tot așa. Cei care n-au știut cum să reacționeze, au murit, săracii... Și pe urmă, mă șmecherisem. Și i-am învățat și pe alții: „Când te ia la bătaie, fă-te, mă, că leșini, fă-te că pici jos. Chiar dacă mai dă în tine, nu te mișca. Fă pe mortul. Mai te înjură, mai dă cu bocancul în tine... și te lasă în pace.” De multe ori am scăpat așa. Obișnuința, antrenamentul, domnule!

După două săptămâni m-au dus la Malmaison.

Cât ați stat aici?

O lună și ceva.

Alte bătăi?

Da.

Va amintiți vreun nume de anchetator?

Nu știu nici un nume. Mi-aduc aminte că anchetatorii și deținuții umblau în papuci de casă, iar pe jos era

PUȘCARIILE ARHIPLINE

De la Malmaison m-au dus înapoi la Interne și de aici, la „depozitul” de la Jilava. Această închisoare era plină de deținuți nejuducați, aflați în anchetă. N-aveau unde să-i mai țină. Venea duba, te lua de la Jilava, te ducea la anchetă la Ministerul de Interne, unde te ținea după cum mergea ancheta. Apoi te aducea înapoi la Jilava și iar te lua la Ministerul de Interne. Această perioadă a durat doi ani. La 3-4 luni mă duceau de la Jilava la Interne să mă mai întrebe câte ceva: „Ce mai știi de cutare?”. Apoi mă transportau înapoi la Jilava, până când n-am mai prezentat importanță pentru că nu mai aveam de spus nici o noutate. Mă mai înjurau, mai îmi dădeau câte una, dar nu aveam ce să mai spun. Între timp slăbisem foarte mult. Mulți deținuți slăbiseră. Ne lăsau să stăm acolo, cu mâncarea aia proastă, deși nu mai aveam ce să mai scoată de la noi. Veneau mereu oameni noi. Era aglomerație foarte mare. Arhiplin!

Și la Interne, la fel. Era atâta lume arestată, încât nu mai aveam unde să-i țină pe deținuți! Au fost nevoiți să creeze în subsolul Ministerului de Interne camere și celule noi. Aveau o lățime de 1,90 metri și o lungime de 3 metri. Patul suprapus era din beton, acoperit de linoleum. În loc de pernă – plan înclinat. În celulă era o măsuță de beton cu două taburete de beton. Alte celule n-aveau măsuță. Erau două uși. Cea din interior era din gratii, cea dinspre coridor era din fier compact. Amândouă se încuiau. Asta era la Ministerul de Interne. O vreme am stat în celularul vechi, pe urmă m-au mutat. Nu te duceau în aceeași celulă. De fiecare dată nimereai într-o altă celulă, cu alte persoane. Aveam evidența persoanelor pe care le-ai cunoscut, cu care ai stat în aceeași celulă. Nu te duceau niciodată într-un loc în care să stai împreună cu oameni pe care îi cunoșteai, ci în camere în care întâlneai de fiecare dată necunoscuți. La fel procedau și la Jilava. Aveau niște scheme bine puse la punct. Când vroiau să mai obțină niște date de la tine, te băgau în celulă cu un informator. Fie că era mai tânăr sau mai în vârstă decât tine, încerca să te tragă de limbă făcând pe sfătosul: „vezi ce faci... aoleu... ai grijă ce spui...” Cel care era prudent, nu-și dădea drumul la gură. Dar cei imprudenți cădeau în plasă. Iar informatorul îi spunea anchetatorului, care îi lua apoi la întrebări: „N-ai făcut cutare și cutare lucru?!” Mulți și-au dat seama pe parcurs: „Aoleu, i-am spus de chestia asta ăluia care a stat cu mine în celulă, ăluia care zicea că-i bolnav, că-l doare nu știu ce și pe care-l scotea să-l ducă la infirmerie!” Apoi informatorul spunea ce discutase cu tine până atunci. Asta era

sistemul. Cei care eram mai vechi, ne învățaserăm cu el. Dar cei noi, cei tineri, spuneau tot ce nu trebuiau să spună.

De pildă?

De pildă, informatorul îți spunea: „Am fost prieten cu cutare și nu știu ce e cu el” ... Și tu, fraier, spuneai: „Da, știu, și eu am fost prieten cu el”, dar la anchetă declaraseși că nu-l cunoscuseși, n-avuseseseși de-a face cu el. Și te lua pe urmă anchetatorul la bătaie și la întrebări: „Hai mă, că nu-ți merge cu noi! Nu știm noi tot?!”

Acești oameni care vă trăgeau de limbă, erau simpli informatori sau ofițeri de Securitate?

Ofițerii de Securitate erau trimiși la niște deținuți mai importanți. Nu-i băgau în celulă cu noi, ăștia mărunții, ci cu personalități...

Cum erau recompensați acești informatori?

Îi mai scoteau din celulă, le mai dădeau ceva de mâncare, le promiteau: „Îți dăm drumul, pleci acasă”. Și atunci, omul făcea tot posibilul ca să te tragă cât mai mult de limbă.

Aveți niște condiții minime de igienă?

Spre deosebire de Jilava – unde hârdăul în care-ți făceai nevoile era în cameră –, la Ministerul de Interne era mai civilizată: te duceau la w.c. de două ori pe zi, dimineața și seara. Și aveai o cuvă mică în care urinai. La w.c. era hârtie – ruptă din cărți vechi. Dar nu prea aveai nevoie de ea pentru că ieșeai afară o dată pe săptămână. N-aveai ce! Dar era uman să ai hârtie!

Totuși, vă dădeau ceva de mâncare...

Hrana era puțină, foarte puțină. Slăbeai tot timpul... Masa consta din mază necurățată, cu gunoaie și cu gărgărițe în ea. Mâncarea sau ciorba se numea „de fasole”, dar nu prea găseai boabe de fasole în ea. Mâncarea de cartofi, tot așa, se reducea la puțină zeamă. Ne mai dădeau o bucățică de pâine, puțin mai mare decât o cutie de chibrituri și turtoi – un fel de mămăligă –, dar porția era foarte mică. Mie îmi dispăruse însă senzația de foame.

De ce?

Fiindcă am putut să dau la alții. Când dai la alții din mâncarea ta așa de puțină, nu-ți mai e teamă că o să mori

de foame. E în firea omului și a animalului să nu-și dea mâncarea altora, mai ales când e foarte puțină. Doar mama renunță pentru puiul ei... Dar altcineva nu renunță. Omul, ca și animalul, vrea să aibă asigurată porția lui, să se sature.... Faptul că eu am putut să dau jumătate din porția mea altuia, m-a ajutat să mă detașez de senzația de foame. Și am fost sănătos.

DACA-MI DAȚI O CAFEA ȘI O ȚIGARA, SPUN TOT

Dar am mai avut un avantaj față de alți deținuți: nu am fumat niciodată! Fumătorilor înrăiți le venea foarte greu în pușcărie. Mulți spuneau: „Ce liniștit aș fi dacă aș fuma o țigară!” Gândul ăsta îi întorcea pe dos. Îi făcea să nu doarmă. Alții spuneau: „De când n-am mai băut o cafea!” Eu nu am băut nici cafea, dom'le, deși din cauza turcilor care veneau la noi în casă, cafeaua era tot timpul pe foc. Tata bea cafea zilnic, cu cana, dar eu nu. Cum a zis Laurențiu Șoltuz la anchetă: „Dacă îmi dați o cafea și o țigară, vă spun tot...”

Cine era Laurențiu Șoltuz?

Un legionar împreună cu care am stat în celula 39 la Ministerul de Interne, în toamna lui '48. Dar un legionar cu cap, cu minte, cu înțelegere... Hai să-l pomenesc acum pe bietul Șoltuz... Era mai mare decât mine cu doi ani. Era student în anul IV la Medicină. Tatăl lui – învățător, director de școală, mama lui – învățătoare. Mai avea două surori. O familie de învățători cu trei copii frumoși, inteligenți, culți, formați. O familie ideală. În facultate, Laurențiu Șoltuz a aderat la Mișcarea Legionară... L-au arestat, l-au chinuit, l-au bătut... S-a întâmplat să fim amândoi în celulă. Înainte de a veni el, am stat cu un ofițer german de tancuri, pe nume Kissler, un băiat mărunt care după război a rămas în România, pentru că era neamț din România...

Să nu-l uităm pe Șoltuz...

Șoltuz a venit în locul neamțului, asta am vrut să spun. Și am rămas amândoi. Dacă ar mai fi fost și altul, poate că Laurențiu n-ar mai fi fost atât de deschis și de sincer. Am vorbit de toate... Ne anchetau pe amândoi. De-asta eram la Ministerul de Interne, pentru anchetă. Ne scoteau la anchetă ziua, noaptea; bătaii... Într-o după-amiază, îl cheamă iar la anchetă: „Domnu', ieși afară!” Îl luaseră și în alte dimineți, dar de data asta l-au anchetat după-amiază. A stat, a stat... A venit în celulă târziu, bătut rău de tot, vânăt la față, se vedeau vânătăi peste tot, vai

de capul lui... După ce s-au închis cele două uși metalice ale celulei, a început să râdă.

- Măi, Laurențiu, ce ai?

- Costică, știi ce-am făcut?

- Ce-ai făcut, mă? Ce-i cu tine? Mă, tu ești nebun? Nu vezi cum arăți?

- Măi, i-am dus.

Chiar așa mi-a spus: „I-am dus.”

- Cum i-ai dus, măi?

- Ehe, i-am tras pe sfoară!

- Cum i-ai tras, măi, pe sfoară?

- Frate Costică, m-au chemat și mi-au zis:

„- Ei, te-ai gândit?

- M-am gândit.

- Ne spui?

- Vă spun.

- Hai, spune!”

...Și-am stat așa, m-am gândit...

„- Vorbește odată! Hai, spune!

- Nu, nu, nu – zic –, nu pot să spun, nu pot să vorbesc, nu-mi vine-n minte, nu mi s-așază...

- De ce?

- Păi, – zic –, eu sunt fumător și dacă aș fuma o țigară, mi s-ar mai limpezi mintea.”

Și-mi dă o țigară, măi Costică. După ce-am început să fumez, zice:

„- Hai, spune, că acum fumezi!

- E greu. E greu. Să vă spun de ce: dacă la țigara asta, aș avea o cafea, mi-ar veni totul în minte, dintr-o dată!”

...Și mi-aduce cafeaua! Trăgeam din țigară, beam câte puțină cafea... Terminasem țigara și stăteam așa, cu cafeaua în față...

„- Hai, vorbește!

- Păi cum să vorbesc, dom'le, că n-am terminat cafeaua??

- Și ce vrei?

- Să mai îmi dați o țigară, ca să termin cafeaua!”

...Și mi-a dat, Costică, încă o țigară. Și-am terminat și cafeaua, am terminat și țigările. Și zice:

„- Hai, spune acuma! Spune! Ce spui?

- Păi, hai să vă spun cinstit: eu am spus tot ce știam. N-am ce să vă mai spun!

- Cum, mă, banditul?!? Cum n-ai ce să mai spui?!?

- Păi, n-am ce să vă mai spun, c-am spus tot.

- Aoleu!!!”

...Măi, și m-au luat la bătaie!...

- Măi, Laurențiule, cât te-au bătut?

- M-au bătut, mă Costică, până n-am mai știut de mine. M-au stropit cu apă, iar m-au bătut... Dar n-am avut ce să mai spun și n-au mai avut ce să-mi facă!

- Și-acuma, tu râzi, măi?

- Râd, mă, că i-am păcălit. I-am păcălit, nu le-am spus nimic!

- Ți-au dat vreo cincizeci de pumni?

- Ce cincizeci de pumni, măi? Ce-i costa să-mi dea o sută, măi Costică?!

Ce s-a întâmplat cu Laurențiu Șoltuz?

A murit la reeducare la Pitești. A înnebunit din cauza bățăilor și-a murit. Dumnezeu să-l ierte, că era antrenat cu bătaia încă de la Ministerul de Interne...

Ce alți oameni ați mai întâlnit aici? Deținuți, gardieni...

N-am reținut prea mulți gardieni, pentru că n-aveai timp să-i cunoști... Spuneau: „intrați!”, „ieșiți!”, nu știai cum îi cheamă pentru că nu-și spunea nici unul adevăratul nume și nici nu se strigau niciodată pe nume. La Aiud sau la Gherla, apucați să-i cunoști mai bine. Se schimbau între ei, dar erau acolo cu anii, nu o zi-două...

De la Ministerul de Interne plecai, te duceau în altă parte... Când te-aduceau înapoi, găseai alți gardieni, aveau ture... Nu le știam numele niciodată. Aveau porecle puse de cei din cameră...

DOM' ȘEF, SENECA E LA JILAVA

Ce porecle? Vi le-amintiți?

De exemplu, era un milițian căruia i se spunea „Sineca”. Era basarabean sau mai degrabă rus, înalt de vreo doi metri. Odată, intrând în celula în care eram și eu, vede scris ceva pe perete. Era interzis să mâzgălești pereții sau să scrii pe pereți, dar câte unii, care dispuneau de un corp ascuțit, își scriau numele ca să se știe că au fost închiși acolo. Pe perete era scrisă o maximă: „Cine știe să moară, nu va fi rob niciodată”. Semnat: Seneca. După ce citește, gardianul se întoarce spre noi și ne întreabă:

- Care ești, mă, Sineca, aici?

N-a răspuns nimeni. Nu îndrăzneam să-i explicăm că Seneca nu e deținut...

- Băi, voi n-auziți? Care ești, mă, Sineca, aici? Spune!

Ca să scăpăm de bătaie, a răspuns în cele din urmă unul dintre noi:

- Dom' șef, nu mai e aici, a plecat la Jilava.

- Nu vine el înapoi?! El nu știe că e interzis să scrii pe perete?!

Cu cine ați mai stat în celulă?

Dom'le, sunt cincizeci de ani de atunci. Cincizeci și ceva de ani! Cât să mai țin minte? Eram un copil și acum am ajuns un moș... Totuși, uite că mi-l aduc aminte pe nea Marin Păsărică și n-o să-l uit niciodată, fiindcă la 54 de ani – cât avea el atunci –, eu l-am învățat *Tatăl nostru*.

De ce fusese arestat?

Nea Marin Păsărică, din Oltenia, născut pe la 1903 într-o familie de oameni săraci, fusese luat împreună cu alți 10-15 copii de oameni săraci, de un cetățean care-i adusese la București ca să vândă semințe. Acesta îi ținea pe copii într-o cameră dintr-un subsol, în mizerie, și le dădea de mâncare. Dimineața, după ce le dădea coșul cu semințe cu măsură cu tot, îi trimitea la vânzare, iar seara copiii veneau cu banii. Pe măsură ce creșteau, copiii nu mai știau de familie; unii ajungeau băieți de prăvălie, alții meseriași. „M-am ținut de treabă și după vreo doi ani am avansat. N-am mai vândut semințe, am vândut covrigi” – îmi spunea nea Marin Păsărică. De la coșul de covrigi, a ajuns la plăcintuțe; a intrat ucenic la brutărie. Voinic, sănătos, a muncit, s-a ridicat, s-a format ca meseriaș. În timpul acela, socialiștii căutau membri de partid. Venea câte unul, noaptea, în camera unde dormeau 7-8-10 inși, printre care și nea Marin Păsărică, și le citea texte marxiste ca să-i îndoctrineze. Și așa a devenit el socialist. Iar în 1919, așa analfabet cum era, a fost delegat la Internaționala a III-a de la Moscova. Avea deja trei brutării în

București când ajunsese finanțator al Partidului Comunist. Acum, când ajunsese în pușcărie, îmi spunea: „Domnule, vindeam 200 de coșuri de plăcintă în București. Și nu știu câte alte produse. În 1930, venitul meu zilnic era de 200.000 de lei! Și-i ajutam pe ăia de la Doftana!” Ce de bani dădea nea Marin Păsărică pentru „Ajutorul Roșu”! Pentru că lucrase în alimentație și pentru că vorbea tot timpul de covrigi și plăcinte, nea Marin Păsărică nu mai putea să-și stăpânească foamea în pușcărie. Murea de foame tot timpul... Ajunsese să mănânce hârtia de la w.c. pe care, cum am spus, ne-o dădeau oricum degeaba, ca o ironie. Apoi se scuza: „Nu mai pot, domnu’ Ionașcu, mi-e foame!” Deseori îmi spunea: „Domnu’ Ionașcu, dacă scap de aici, te iau cu mine și te fac bogat! Din nimic. Cumpăr multe tărațe și ceva făină și fac un vagon de turtă dulce. Când l-am vândut, deja m-am îmbogățit! Asta e patiseria! Faci bani din nimic. Câștigam nemaipomenit de mult cu gogoșile. Ca să le fac nu mă costa aproape nimic. Puneam oțet când frământam coca. După asta, coca nu mai înghițea ulei. La mine nu se termina uleiul! Ca să fac plăcintă, mă înțeleseam cu niște oameni care vindeau brânză în Piața Națiunii. Eu le duceam pâine, gogoși, iar ei îmi dădeau zerul și fărâmiturile de brânză rămase pe fundul putinii. Cu zerul ăla și cu puțin griș făceam vagoane de plăcintă cu brânză și mânca lumea de se omora... Iarăși nu mă costa nimic! Așa am făcut bani! Și cu banii ăștia am ținut Partidul Comunist!” ...Cum se îmbogățise? Așa cum se îmbogățesc și ăștia de astăzi. Au șmecheriile lor. Dar cel puțin el nu folosea chimicale. Avea alte soluții: zerul, oțetul... Când a plecat din pușcărie, l-au întrebat: „Vrei să mănânci?” I-au adus un hârdău cu arpacaș. A mâncat până când s-a umflat și era să moară.

Cum intrase în conflict cu comuniștii?

Se certase cu Jianu și Dulgheru – oamenii lui Teohari Georgescu din Ministerul de Interne. În cadrul organizației, în plină ședință de partid, le spusese în față ce crede despre ei: „Băi, fraților, nu-i așa comunismul! Ați creat sistemul ăsta criminal! Eu sunt comunist dar voi nu sunteți comuniști! Pe mine m-au închis capitaliștii, dar am lucrat ce am vrut, am mâncat și am băut ce am vrut, am fost liber să fac ce vreau eu...” Dorea să fie liber și astfel devenise pentru ei un pericol, deși fusese închis la Doftana.

LA DOFTANA, COMUNIȘTII ERAU INTREBAȚI: CE DORIȚI SA MANCAȚI ASTAZI?

Cum ajunsese acolo?

Aveau un anumit sistem. „Veneau tovarășii și îmi puneau manifeste în cameră – îmi mărturisea nea Marin Păsărică. Eu știam că ei îmi puneau manifestele, că le aranjau ca să fie găsite de poliție... Apoi unul dintre ei făcea reclamație, venea poliția, găsea manifestele și m-aresta. Pentru chestia asta mă condamnau: două luni, trei luni, șase luni de închisoare, pe care le executam la Doftana. Acolo era multă literatură comunistă. Ni se aduceau cărți din toată lumea, tipărite special pentru noi. Misiunea mea era să-i servesc pe oamenii noștri, să trăiască bine.”

Cum să-i servească?

El era bucătarul închisorii Doftana și gătea pentru comuniștii închiși acolo. Dimineața îi întreba: „Ce doriți să mâncați astăzi?” Se ducea la piață, cumpăra ce trebuia, gătea și îi servea pe fiecare cu ceea ce doreau să mănânce, fiindcă veneau bani de la „Ajutorul Roșu” pentru tovarășii închiși la Doftana. Îmi mărturisea cât de fericit fusese pentru că reușise să ajungă la Doftana, ca să stea lângă șefii lui, „la universitatea comunistă” al cărei conducător era socialistul Bujor...

Cum l-ați învățat „Tatăl nostru”?

Stăteam amândoi sub aceeași pătură. Eu spuneam rugăciunea iar el repeta după mine în șoaptă, pentru că se jena să nu afle prințul Cantacuzino și ceilalți din cameră că el nu știe această rugăciune. Acum îi era rușine că fusese comunist. Într-o seară, mi s-a destăinuit: „Domnu’ Ionașcu, să știți un lucru: de comuniștii ăștia nu ne poate scăpa decât Dumnezeu! Altcineva nu ne scapă.” Devenind creștin, nea Marin Păsărică se schimbase: nu mai era plin de ură proletară, ci de iubire creștinească.

Cum se petrecuse această schimbare?

Îmbătrânind – avea 54 de ani –, trecuse prin multe. În pușcărie a întâlnit altfel de oameni – cu credință, inteligenți, cu o vorbire aleasă, care spuneau lucruri deosebite... Ascultând acele discuții din celulă, ascultând conferințele ținute de personalitățile închise împreună cu noi, nea Marin Păsărică a trecut de la marxism la creștinism. Aici toți erau creștini. Și nea Marin Păsărică și-a zis: „Hai să încep și eu să merg pe calea asta!” Până atunci nu crezuse în Dumnezeu și nu știa nici măcar să-și facă cruce. De ce s-a apropiat el de mine, care, la vârsta pe care o aveam atunci, aș fi putut să fiu copilul lui? De ce a avut atâta încredere în mine? Cu ce eram eu mai bun decât el? – sunt întrebări pe care mi le pun și astăzi, fără să găsesc răspunsul.

Ați pomeniti de prințul Cantacuzino. Ce vă amintiți despre el?

Prințul George Matei Cantacuzino a fost închis cu noi în celula 41.

Ce coloratură politică avea?

Era regalist. Era aristocrat și s-a comportat în pușcărie cu demnitatea unui aristocrat. În același timp era un artist. Avea o figură maiestuoasă, era un om înalt, bine legat, vorbea mai multe limbi străine. Soția – medic la Londra, fiul – tot așa. Prințul avea o locuință la Veneția și una la Londra. Ca arhitect, realizase în România o serie de lucrări foarte importante. În afara țării, lucrase la canalele din Tennessee și Panama. Ne spunea cum e Occidentul și cum lucrase el în străinătate: „Domnule, noi lucrăm cu roaba și cu un excavator care are cupa de o jumătate de metru cub. În 1930, în Tennessee, lucram cu un excavator care avea cupa cât două vagoane. Cum să ne potrivim?”

De ce fusese arestat?

A vrut să plece din țară. După ce plecase cu pașaport, se reîntorsese în România. Nu i-au mai dat voie să plece la familia lui din Anglia, cu toate ca el avea cetățenie engleză. L-au condamnat la 5 ani de pușcărie pentru că făcuse parte din grupurile de Rezistență, ajutase din străinătate Mișcarea de Rezistență.

BELGIANUL CALATOR

În celulă cu noi, lângă prințul Cantacuzino, stătea un băiețuș de aproape 14 ani, pe nume Hans, care se născuse în Belgia. Tatăl lui era șeful poliției din Djakarta, din Indonezia, iar mama lui trăia în Belgia, nu mai mi-aduc aminte în ce oraș, unde avea grijă de copii – adică de Hans și de cele două surori ale lui. Erau bogați, mari constructorii... În 1939, când Hans avea vreo 3-4 ani, tatăl său le-a trimis bani și bilete de vapor ca cei trei copii împreună cu mama lor să se imbarce cât mai repede pe un vas care să-i ducă în Indonezia. Până când au terminat pregătirile de plecare, a început războiul. Nemții atacaseră Franța. Mama lui Hans găsisse o furgonetă care să o ducă pe ea și pe cei trei copii până la vapor. Uitase însă poșeta cu acte acasă. A oprit furgoneta, s-a dat jos și a alergat o sută de metri până acasă. Între timp nemții începuseră să bombardeze Belgia. O bombă a căzut chiar pe acea casă. După ce le-a murit mama în timpul bombardamentului, copiii n-au mai plecat în Indonezia. Au luat legătura cu mătușa lor din Germania, care i-a luat la ea. Acolo, fetele s-au măritat. Cea mare – cu un ofițer german.

Cea mică – cu un ofițer ungar, care a luat-o cu el în Ungaria. Hans a rămas cu sora lui cea mare, în Germania, și s-a dus la școală. Când au capitulat nemții, Hans avea vreo 11 ani. Toate mașinile și mașinăriile din Germania erau demontate și transportate cu trenul în Rusia. În Düsseldorf, unde locuia Hans, era o gară mare de unde plecau în Rusia garniturile, una după alta, încărcate cu tot ce era mai bun în Germania și putea fi cărat cu trenul. Partizanii germani îi luau pe copiii de vârsta lui Hans, le dădeau grenade și focoase și îi trimiteau să arunce în aer trenurile care plecau spre Rusia. Cu cât copilul era mai mic, cu atât era mai bun pentru acte de sabotaj, pentru că se putea strecura printre vagoane fără ca sentinelele să-l suspecteze. Pe oamenii mari i-ar fi împușcat imediat. Dar copiii erau lăsați să treacă și puneau câte o mină la roțile trenului. Cu timpul, rușii și-au dat seama, i-au arestat pe copii și i-au trimis în lagăr. Printre copiii trimiși în lagărul de la Stalino, s-a numărat și Hans. Rușii au fost omenoși cu copiii din lagăr, pe care i-au trimis la școală, unde Hans, care știa deja franceza și germana, a învățat limba rusă. Cei câțiva copii plecau la școală dimineața – sentinela îi lăsa, pentru că erau în Siberia, n-aveau unde să fugă – și se întorceau seara în lagăr. Băiatul era descurcăreț. Îi ajuta pe prizonieri cu niște mărunțișuri. În localitatea unde era școala exista și o cooperativă de unde Hans obținea – la schimb – țigări, ace, ață, pe care le aducea în lagăr. După o vreme, a întâlnit un ofițer ungar care căzuse prizonier la ruși, fost camarad de-al cumnatului lui Hans din Ungaria. Acesta l-a luat pe Hans sub aripa sa. Hans, care era liber să umble prin lagăr, îl lua pe ungar cu el când făcea comerț cu rușii. După ce l-a învățat ungurește, ofițerul ungar a hotărât să evadeze din lagăr împreună cu Hans, care împlinise deja 14 ani. Au pus deoparte niște provizii și, într-o bună zi, în 1948, au plecat împreună pe jos spre Odesa pentru a se îmbarca acolo pe un vapor românesc, deoarece ofițerii români de marină știau franceza și puteau să se înțeleagă cu ei. După ce ar fi ajuns la Constanța, urmau să plece în Ungaria, la cumnatul lui Hans. Știau amândoi rusește, așa că s-au descurcat pe drum. Dar, după o vreme, ungarul s-a îmbolnăvit de tifos exantematic și a murit. Hans a plecat singur mai departe, a ajuns la Odesa și s-a strecurat în port, unde a găsit un vapor românesc. I-a spus povestea lui unui ofițer de marină român, care l-a ascuns pe vapor. Și așa a ajuns Hans la Constanța. Acolo, ofițerul român l-a ținut vreo două-trei săptămâni, l-a hrănit și l-a îmbrăcat bine, apoi l-a urcat într-un TIR condus de un prieten de-al lui, care l-a dus pe Hans până la vama din Oradea. Hans le-a spus românilor de la vamă că e din Ungaria, că nu știe românește, că a venit în România la niște rude și acum se întoarce în Ungaria. Românii i-au dat drumul: „Du-te, măi, în Ungaria!” Dar când să treacă granița, a apărut secretarul de partid de la vamă: „Ce-i cu copilul ăla? Unde se duce?” „Păi, uite-așa...” „Nu, nu, adu-l înapoi să vedem cine este!” L-au adus înapoi, după cum spusese secretarul de partid. Și așa, Hans a ajuns la București, la Ministerul de Interne, unde a stat închis împreună cu noi, până când i-a aranjat plecarea cumnatul lui, care lucra

în administrația din Ungaria comunistă.

Hans știa românește?

Nu. Prințul Cantacuzino discuta cu el în franceză, în germană... Dumneavoastră știți *Olandezul zburător*... Ei bine, Hans era belgianul călător... Îi mergea mintea, domnule, era ager, extraordinar...

MORMANTUL JILAVA

Despre Jilava, ce-mi puteți spune?

Jilava era „depozitul” pentru cei aflați în anchetă. Dacă ancheta nu se termina, dacă anumite situații nu erau concluzionate, stăteai la Jilava chiar și ani de zile. Trista Jilava... Mormântul Jilava... La început a fost un fort militar construit de Carol I pentru apărarea Bucureștiului de un eventual atac din partea turcilor în timpul războiului ruso-turc, la care au participat și Principatele Române. Acoperișul fortului era încărcat cu pământ deoarece construcția se afla sub nivelul terenului. De afară, nu se vedea decât câmpul. Când s-a construit fortul, probabil că s-a făcut întâi un șanț adânc de vreo 8-10 metri, lat de vreo 10-20 de metri, în formă de potcoavă. Latura exterioară a șanțului a fost lăsată așa cum era, din pământ, iar pe latura interioară s-a construit clădirea fortului, cu ziduri de un metru grosime, făcute dintr-o cărămidă specială, foarte tare, foarte rezistentă.

Mașina nu intra în Jilava. Se oprea pe planul înclinat care cobora spre poarta închisorii. După ce erau dați jos din dubă, deținuții trebuiau să coboare panta până la intrarea în clădire. În închisoare intrai ca într-un beci. Când se anunța că vine un transport de deținuți, o parte dintre milițienii din Jilava se adunau pe două șiruri în spatele porții, formând un coridor. Erau vreo 30 de milițieni, cam câte 15 de fiecare parte, pe o distanță de 10-15 metri. Înarmați fiecare cu ciomege de lemn, îi așteptau pe deținuți să treacă printre ei. Milițienii erau cam la un metru depărtare unul de celălalt, sau chiar mai rari, ca să aibă loc să dea cu ciomagul, să nu se lovească unul pe altul când îi băteau pe deținuți. De cum îi zăreau, le spuneau: „Ați venit în Jilava. Coborâți să vedeți ce e Jilava!” Toți dădeau întruna cu ciomegele în cei care intrau. Dădeau la întâmplare. Nu căutau pe cineva anume. Pentru ei nu conta pe cine loveau și unde loveau. Deținuții treceau pe două rânduri printre milițieni, încasând lovituri numai dintr-o singură parte. Dacă fugeai mai repede, te loveau mai puțini. Dacă mergeai mai încet, te loveau mai mulți. După ce intrai pe poarta de fier cu grilaje, ajungeai la intrarea principală de unde porneau două coridoare

semicirculare în stânga și în dreapta, iar al treilea coridor pornea drept înainte. Deținuții erau opriți în holul de la intrare, cu beton pe jos. De aici erau dirijați spre celulele din stânga și din dreapta.

Pe toată lungimea erau 30 de celule, scăzând holul mare de la intrare și alte coridoare. Culoarul din dreapta începea cu celula 1 și se termina cu celula 14, iar cel din partea stângă începea cu celula 15 și se termina cu celula 30. În fața acestor rânduri de celule, erau niște celule mari de tot, lungi de 15 metri, late de 6-7 metri. Toate aveau tavanul boltit, din cărămidă și erau acoperite cu un strat de 4-5 metri de pământ. Jilava era umedă pentru că apa din pământul de deasupra se infiltra în aceste cărămizi. Ferestrele acestor celule mari dădeau spre șanțul gol și adânc care înconjura întreaga construcție. Nu puteai vedea decât celălalt perete al șanțului, din pământ galben, așa cum fusese săpat. Fiecare din aceste celule exterioare avea câte o fereastră lată de un metru și înaltă de un metru patruzeci. În cadrul ferestrei, pe verticală, erau prinși drugi de fier, la o distanță de 10-12 centimetri unul față de altul. Pe orizontală, erau trei bare late cu găuri prin care erau trecuți drugii de fier. Distanța dintre aceste bare era de aproximativ 40 de centimetri. Grosimea zidului era de un metru. Gratiile erau puse puțin mai încolo de mijlocul zidului, cam la vreo 60 de centimetri față de marginea interioară a acestuia. În afară rămâneau cam 40 de centimetri. Aceste gratii au fost prinse în perete odată cu zidirea construcției. În cadrul ferestrei puteai să stai lejer, rezemat ca într-un fotoliu. Dar nu puteai să treci dincolo. Numai mâna încăpea printre gratii. În afară de aceste celule, mai erau niște încăperi mari, lungi de 7 metri și late de 5 metri și ceva, în care stăteau cei care erau deja judecați și care nu mai aveau secrete.

Deținuții dormeau pe niște rafturi de scândură, numite priciuri. Priciul de jos era la o înălțime de 40-50 de centimetri de la pământ, iar cele de sus, la un metru douăzeci – un metru treizeci deasupra primului nivel. Aveau o scândură la capăt ca să nu aluneci, și rogojini pe ele. Nimic altceva.

Aici era mai bine decât la Ministerul de Interne, unde „patul” era din beton acoperit cu linoleum?

Da. Dar la Ministerul de Interne câteodată mai puneau și pături, dacă te țineau mai mult.. În '48-'49 nu aveau însă pături... La Jilava erau numai rogojini. Cu timpul, se zice că au pus saltele... Dar nu făceau focul niciodată. Noi n-am apucat foc în Jilava. N-am avut sobă. Nici geam n-am avut la ferestre; numai gratii... Nu aveam decât căldura pe care o emanau trupurile deținuților. Când priveam pe fereastră, vedeam, la 10 metri, peretele de pământ al șanțului. Dar nu aveam voie să ne apropiem de ferestre. Aveam un bec aprins tot timpul în celulă. Peste tot erau becuri aprinse zi și noapte. Lumina electrică nu era stinsă niciodată. Din celulă ieșeau într-un coridor care era tot timpul umed. De-asta îi spunea Jilava, din cauza umezelii.

Pe lângă frig, umezeala asta favoriza bolile de plămâni?

Da, multe boli...

Câți oameni intrau într-o astfel de celulă, de circa 35 de metri pătrați, cu priciuri?

Într-o celulă de-asta, cu priciurile acelea și cu loc pentru hârdaie, intrau peste 20 de oameni... În Jilava nu erau w.c.-uri pentru deținuți. Nu era grup sanitar. În celulă erau două hârdaie: pentru apă și pentru necesități. Locul lor era lângă ușă. O dată pe zi, toți cei din celulă erau scoși afară pentru aerisirea celulei, pentru ducerea hârdaielor și pentru aprovizionarea cu apă. Hârdaiele astea erau duse de cei mai tineri. Băgau un băț pe mijlocul lor, ieșeau cu ele din celulă însoțiți de unul-doi milițieni, treceau pe ușa principală, o luau la dreapta, urcau niște trepte de scândură care duceau pe pământul de deasupra clădirii, și acolo era haznaua în care răsturnau hârdaiele. Pe urmă luau hârdăul pentru apă; îl spălau, îl umpleau și-l aduceau în celulă plin cu apă pentru 24 de ore.

Câteodată se întâmpla să fim atât de mulți în celulă, încât pe unii îi băgam sub pat, să doarmă acolo pe burtă, pentru că n-aveau loc. Sau dormeam pe prici, dar pe rând. Sau dormeam pe-o parte, pentru că nu aveam loc. Pentru că eram foarte slabi, făceam răni și bătăături pe partea pe care dormeam.

DACA N-AVEAM PIELEA, PIERDEAM OASELE

Cât de mult slăbiserăți?

Domnule, după doi ani de celulă, petrecuți la Ministerul de Interne și la Jilava, eu aveam sub 50 de kilograme, vreo 47-48 de kilograme...

La ce înălțime?

La o înălțime de 1,78 metri.

Câte kilograme ați avut la intrarea în pușcărie?

Peste 85 de kilograme. De-asta spuneam: „Dacă n-aveam pielea, pierdeam oasele”.

La Jilava, câte mese vă dădeau pe zi?

Trei mese pe zi. Dimineața ne dădeau un polonic de terci – adică vreo două linguri. Terciul e mălai fiert. Avantajul era că era fierbinte, își menținea căldura; terciul nu se răcește repede. Știți că e o vorbă populară; pe vremuri, când te blestema cineva, zicea: „Arză-te-ar terciul”, pentru că nimic nu arde atât de tare ca terciul și nu rămâne fierbinte atât de mult timp. La prânz ne dădeau o bucată de pâine, foarte mică, de vreo 50 de grame, puțin mai mare decât cutia de chibrituri, și un arpacaș sau o mazăre fiartă sau un cartof fiert. De fapt, mâncarea de cartofi era mai mult o zeamă lungă din care lipseau însă cartofii. Mi-aduc aminte de un țigan împreună cu care stăteam în celulă. Îi spuneam Răgălie...

- Cum e ciorba, Răgălie?

- Cartofi *neam* – răspundea el.

Vă dădeau și ciorbă la prânz?

Nu. Nu exista decât un singur fel de mâncare. Într-o perioadă ne-au dat niște intestine de animale. Le aduceau de la abator. Le tăiau mărunț, le băgau la cazan, le fierbeau. Atunci ziceam: „Ce bună e mâncarea! Ne-au dat carne!”...

Și seara?

Un rest din mâncarea de la prânz, dar mai diluată... Cât am stat eu în Jilava, făceau mâncarea niște sași. Fuseseră aduși din Rusia, unde căzuseră prizonieri. Nu îi eliberaseră, îi țineau ca bucătari la Jilava. Nu știau românește. Stăteau numai la bucătărie. Mâncarea ne era adusă de milițieni. Asta era: mâncare puțină, ceartă pe mâncare, discuții - cum împarți mâncarea, cum pui cu polonicul...

Cum se certau deținuții pe mâncare?

Ca întotdeauna. Domnule, dacă mâncarea era subțire și era ceva pe fundul hârdăului, ziceau: „De ce n-o amesteci să-mi cadă și mie un bob de fasole, un bob de mazăre, o bucată de cartof, nu numai zeamă goală!” Dacă era mâncarea mai groasă – ceea ce nu înseamnă că ajungea să stea polonicul în picioare în ea, dar arpacașul, de pildă, dacă se răcește se cam întărește fiindcă e făinos -, iarăși ziceau: „Ăluia i-ai pus mai mult și mie mai puțin”. Gigurtu, fostul prim-ministru al României în perioada în care s-a cedat Ardealul, care era cu noi în celulă, spunea mereu să i se dea mâncare mai groasă, să fie polonicul mai plin, să i se pună mai mult pentru că nu se satură.

Niciodată mâncarea nu-i ajungea. Dar nu puteai să-i dai unuia mai mult, pentru că mâncarea era socotită pe porții pentru fiecare. O împărțea un deținut din celulă. Dar era foarte greu să-i mulțumească pe toți, mai ales că cine împarte, parte-și face... Și atunci, ca să nu se mai certe între ei, am zis c-o împart eu. Eu, unul dintre cei tineri. Era un dezavantaj pe care mi-l asumam: să iau cea mai mică porție.

Gigurtu cum a reacționat?

N-a putut să mai facă scandal când eu mi-am pus întotdeauna jumătate de porție. M-am mulțumit cu cea mai mică porție și nimeni n-a mai avut nimic de zis. Într-un fel, i-am pus la punct.

În afară de Gigurtu, cine mai provoca discuții pe această temă?

Da' câți nu erau! N-aș putea să mai spun câți au trecut pe acolo, câți au fost... Niculescu, legionar... Nu-i mai știu, nu-mi vin în minte... Am cunoscut atâtea cât timp am stat în celula 16...

CELULA „16 PEDEAPSA”

Alături era o altă celulă care avea tot numărul 16, dar era de pedeapsă. „16 pedeapsă” se numea.

Care era diferența dintre celula „normală” și cea „de pedeapsă”?

Pe vremuri, toate aceste celule fuseseră camere de muniții. În celula „16 pedeapsă” se ținuse dinamită... Era mai joasă decât celelalte, avea o înălțime doar de un metru și jumătate, și nu era nimic în ea – nici prici, nici scânduri, nici geam... N-aveai pe ce să stai. Numai cărămidă și beton. Și cu apă pe jos... Umedă.

Deci trebuia să stai aplecat, cu picioarele în apă, fără să te poți așeza sau sprijini de ceva...

Da. Eu am stat o singură dată în ea, pentru scurt timp; pe urmă m-au scos de acolo..

Cum ați ajuns acolo?

Nu mai știu exact ce s-a întâmplat... S-a deschis ușa și ne-am uitat înăuntru. Pe doi-trei dintre noi ne-au băgat acolo pentru câteva ore. Era ceva de neînchipuit.

Pe cine obișnuiau să trimită acolo?

Domnule, dacă aveai certuri, discuții, dacă protestai sau te răsteai la milițian, te lua: „Ia vino, mă, încoace! Ia stai tu puțin la 16 pedeapsă, să te răcorești!”

Ce înseamnă „puțin”? O zi, două, trei?...

Nuuu... Nu te țineau atâta! Foarte rare au fost cazurile în care un deținut a fost ținut acolo și în timpul nopții.

Ar fi murit dacă ar fi stat câteva zile?

Da, murea. Îl băga aici doar ca să-l potolească.

Era mai ușor la „izolare” decât în această celulă?

La Jilava nu era *izolare*.

În locul „izolării”, era celula „16 pedeapsă”?...

...cu apă în ea și joasă.

Cât de ridicat era nivelul apei în celulă?

Domnule, de-o șchioapă sau poate mai mare...

Vă ajungea până la glezne?

Da, sigur. Uneori însă apa se retrăgea, în funcție de atmosfera de afară... Nu pot să înțeleg cum se întâmpla. Uneori era mai puțină apă, alte ori era mai multă.

Plus mirosul și igrasia...

Sigur...

Șobolani erau?

Nu. Nu veneau pentru că n-aveau ce să mănânce. Șobolani se duceau pe câmp... Aici, dacă ar fi venit, îi mâncau oamenii, așa cum s-a întâmplat în multe locuri.

Unde?

S-a întâmplat prin colonii. În Peninsula și în alte părți, au fost oameni care au mâncat șobolani. Și în alte

închisori în care au fost șobolani, aceștia nu au supraviețuit. Oamenii care i-au mâncat, însă, au supraviețuit.

Revenind la Jilava...

În mijloc erau două camere mari, semicirculare, numite „Reduit”*, în care puteau intra până la 250 de oameni.

Ce suprafață aveau aceste camere?

Păi, facem socoteala. 7 metri lățimea înmulțit cu 17 metri lungimea, face cam 120 de metri pătrați.

250 de oameni într-o încăpere de 120 de metri pătrați? Aproape doi inși pe metru pătrat. Cum dormeau?

Și-n picioare, și pe jos, și în pat și sub pat, unul lângă altul... Pe stânga și pe dreapta erau câte două rânduri de priciuri pe care oamenii stăteau unii peste alții. Cei care nu aveau loc pe priciuri, intrau sub pat. Cei de sus, care dormeau pe lemn și pe rogojină și mureau de cald din cauza respirației celor 250 de oameni, le dădeau hainele mai groase celor care dormeau sub pat, pe betonul de jos. Aceștia stăteau pe hainele alea, ca să nu răcească.

Le dădeau și rogojina?

Nu puteai să iei rogojina. Nu se desprindea de pe scândură.

Mureau mulți oameni?

Bătrânii mureau. Nu rezistau.

Puteți să-mi spuneți numele unor oameni decedați în închisoare? Cam câți au murit?

Nu pot. Nu apucam să ne știm. Astea erau niște camere în care se intra și se pleca, se intra și se pleca... Oamenii erau duși la judecată, în alte părți. Șederea lor aici era provizorie și de scurtă durată. În camera aceea supraaglomerată, necazul era că trebuia să aștepti foarte mult până când îți venea rândul să-ți faci necesitățile. Era înghesuială la hârdău tot timpul... Când se încărcău hârdaiele, băteam în ușă și veneau 2-3 milițieni: „Ia, patru

* Reduit = fortificație de dimensiuni limitate, cu caracter autonom în cadrul altei fortificații, înzestrată cu mijloace de foc și subzistență pentru a rezista timp îndelungat. (MDN)

inși de-aicea, ieșiți la hârdaie!” Mizeria era mare din cauza depozitului de necesități. Oamenii abia puteau să ducă hârdaiele alea mari și grele. Din cauza greutateii lor, de multe ori se puneau problema: cine duce hârdaiele afară după ce s-au umplut? Fiind flămânzi și slăbiți, oamenii n-aveau putere să le care.

S-a întâmplat să cadă cu hârdăul pe drum?

S-o fi întâmplat. Da' ce, ne spunea cineva? Fiecare le știa pe-ale lui, în celula lui. Despre ceilalți nu știa nimeni niciodată.

Cum le cărau?

Pe umăr.

Foloseau bățul?

N-aveai băț, n-aveai cum să-l folosești și să mergi cu el. Mai mult de doi inși nu puteau căra hârdăul, pentru că trebuia să urci scările alea înguste ca să-l duci la hazna.

Cât de greu era hârdăul?

Păi, încăpeau în el 100 de kilograme, dar nu luau decât vreo 80 de kilograme, ca să nu se verse. Și-l duceau de două-trei ori pe zi. Când se mai vărsa pe scară, aduceau o mătură și curățam. Faptul că era mâncare puțină, constituia totuși un anumit avantaj în această situație, pentru că nu erau atâtea necesități. Dacă oamenii ar fi mâncat normal, ar fi fost nenorocire cu căratul hârdăului.

Când scoteau hârdaiele, îi scoteau și pe oameni.

Unde?

Era un anumit spațiu pe culoarul din față. Căratul hârdaielor era un fel de plimbare în timpul căreia oamenii se ajutau pe drum. Când unii nu puteau să mai ducă hârdăul, veneau alții să-l care. În timpul ăsta, celula se aerisea, rămânea complet goală și oamenii se mișcau puțin.

Ajungeau afară, la aer?

Ajungeau doar până la scara aceea care ducea deasupra clădirii. Ajungeau sus numai cei doi sau patru inși care duceau hârdaiele să le verse.

Deci numai ei vedeau lumina zilei și luau o gură de aer curat...

Am văzut și eu lumina zilei când am urcat cu hârdaiele.

Cât de des?

Apucam cam de două ori pe lună. Pe bătrâni îi scuteam de cărat; nu puteau și nici n-ar fi fost drept să facă asta. Hârdaiele se umpleau de mai multe ori pe zi și creau probleme numai în cele două camere mari. În celulele obișnuite, nu se umpleau în 24 de ore, pentru că nu erau atâtea necesități. Eu am stat foarte puțin într-o cameră mare, doar o săptămână. Alții au stat mai mult. Te scoteau din celulă să te ducă la judecată, la proces, dar când te aduceau înapoi, nu te mai băgau în celulă, ci în camerele astea mari. Și băgau tot lotul aici. Îi țineau o zi, două, trei, patru, cinci..., după cum veneau dubele care-i luau și-i duceau la pușcăria în care urmau să execute condamnarea.

Apa era suficientă?

Ajungea, dacă aveai grijă s-o drămuiești. Fiecare își avea lingura și gamela lui, pe care le ținea sub cap. Cu gamela beai apă. Lângă hârdăul cu apă erau una sau două căni. Luai cu cana puțină apă din hârdău, îți puneai în gamelă și beai. După ce mâncai, gamela rămânea lună. Practic, n-aveai ce să speli. Și de ce s-o speli? Ca să risipești apa?! Și cum să lași în ea atâta mâncare?! O ștergeai cu degetul până când nu mai rămânea nimic. Apoi puneai în ea puțină apă și o clăteai. Dar nu aruncaai apa aia. O beai.

Gândaci erau?

La ce să vină? De unde gândaci?

Nici păduchi?

Nici păduchi nu erau. Dădeau cu D.D.T.

Reușeați să vă spălați?

Dădeam pe ochi cu puțină apă.

Doar pe ochi?

Atât. În Jilava, domnule, nu s-a făcut nici o baie, niciodată. Nu s-a spălat nimeni!

Dar nu se produceau iritații?

N-am făcut nici o iritație. Mulțumesc lui Dumnezeu.

CA SA NE INCALZIM, NE LIPEAM UNII DE ALȚII

Dintre închisorile prin care ați trecut, unde a fost cel mai greu?

La Jilava. În celelalte erau alte condiții. Și alimentația era ceva mai bună... La Jilava era distrugere... Frigul, foamea, lipsa de igienă... Dar Dumnezeu a știut de noi. Dumnezeu a știut de noi... N-am răcit niciodată, domnule! Nici măcar n-am tușit! N-aveam nimic pe mine și stăteam cu picioarele goale pe beton când făceau percheziție – să nu ai, să nu aduci cuțite, armament, bombe, chestii de-astea. Ne scoteau din celulă și ne duceau acolo, la intrare, unde era spațiul mai mare, cu beton pe jos. „Toată lumea, dezbrăcarea pentru percheziție!” Ne aliniau pe toți cei din celulă, după care scoteam tot de pe noi. Și haine, și încălțăminte, tot, tot, tot... Nu mai aveam nimic pe noi. Și ne lăsau așa, pe cimentul ăla... Oricum ar fi fost timpul, tot frig și rece era. Milițienii plecau pentru că aveau alte treburi. Unul stătea cu noi. Pândea... Ne lăsau să așteptăm în pielea goală, cu toată îmbrăcămintea și cu încălțăminte alături de noi, cu picioarele goale pe cimentul rece și jilav.

Asta – în condițiile în care nu se făcea focul! Ce temperaturi erau iarna?

Temperatura obișnuită era de 5-6 grade. În camerele în care erau mulți oameni, aceștia nu înghețau; din cauza respirației era cald. Dar unde erau puțini...

Cât timp vă lăsau milițienii să așteptați în frig, dezbrăcați și desculți?

Până când înghețau o parte dintre noi, până când te răzbea frigul. Ca să ne încălzim, ne lipeam unii de alții, 3-4 inși ne țineam în brațe.

Cât dura percheziția?

Stai, că încă nu începea percheziția. Asta era pregătirea. Te lăsau să îngheți, să suferi...

Câte ore?

Două-trei ore și chiar mai mult, după cum aveau ei poftă...

Dezbrăcați complet, cu picioarele goale pe cimentul jilav, lipiți unii de alți...

Asta era sursa de căldură. Uneori, dacă aveau vreun apel, se grăbeau, mergea mai repede. Pe urmă, venea percheziția. Te căutau peste tot. În păr nu era cazul, că n-aveai păr, erai tuns. Te căutau în urechi, să n-ai aparate. Te căutau în gură. Te căutau sub testicule. Desfăceai fundul, se uitau în fund. Să n-ai ceva ascuns acolo. Te căutau la subțiori. Desfăceai degetele de la mâini și de la picioare. Să n-ai lame și vârfuri de creioane sau chestii de-astea cu care să scrii. A, la membru, trebuia să dai pielea înapoi. Femeile erau controlate în vagin. După ce ne controlau pe toți în felul acesta și ne luau așa la verificat, ne dădeau voie să ne îmbrăcăm și ne aduceau înapoi în celulă. Controlul se făcea periodic. În programul administrativ erau incluse aceste percheziții minuțioase și dure. Percheziția, asta însemna! Trageți concluzia. Asta era Jilava. În altă parte, te percheziționau în alt fel.

Cea mai dură percheziție era la Jilava?

Da. Aici era cea mai dură. Cine avea noroc să nu răcească, era tare. De-asta, tot ce nu te omoară, te întărește. Eu mă învățasem. N-am răcit, domnule, niciodată. Nici măcar n-am strănutat vreodată, deși stăteam în frig în pielea goală. Dumnezeu m-a ajutat. Dac-ați ști...

N-ați suferit de nici o boală în pușcărie?

M-am îmbolnăvit de reumatism la Jilava, dar am suferit mai târziu, la Canal, din această cauză. Fiind vechi în Jilava, aveam dreptul să aleg locul cel mai bun. Noi credeam că acesta era lângă peretele dinspre sud. Dar nu răzbea soarele până acolo. Dormeam cu fața în sus, iar cu partea dreaptă a corpului mă rezemam de acest perete de cărămidă. Am făcut reumatism pe toată partea dreaptă, de sus până jos; mi-a cuprins și zona urechilor. Când eram la *Kilometrul 4 Saligny*, 4 zile m-am tăvălit pe jos din cauza durerilor. Dar după ce am cărat roaba dezbrăcat, în soare, timp de trei-patru luni, am scăpat de dureri, după cum îmi spusese doctorul din colonie, care era și el deținut: „Pentru reumatism nu sunt alte leacuri decât soarele și răbdarea”. Vedeți ce noroc am avut? Mai târziu iarăși m-au apucat durerile reumatice la urechea dreaptă, cu care nu mai aud așa de bine. Dar mi-au trecut. Știți cu ce? Cu magneți pe care îi țin în mâini și îi pun în apă. De mai bine de zece ani, beau apa în care am pus magneți. La 86 de ani, eu nu mai am reumatism, cum au bătrânii.

La Jilava, unde erau ținuți cei condamnați la moarte?

Cât timp am stat eu în Jilava, aceștia nu erau ținuți aici, ci la Ministerul de Interne sau în alte puncte izolate de care nu știa nimeni. După ce am plecat din Jilava, pentru cei condamnați la moarte s-au creat niște încăperi în fundul pușcăriei, numite „celulele morții”, în care stăteau câte doi condamnați. Erau complet închise. Nu aveau decât ușa de la intrare. Condamnații nu ieșeau din ele decât atunci când erau duși să fie executați. Înainte de a fi împușcați, erau întrebați dacă mai au ceva de spus, de comunicat. Unii nu aveau nici o dorință. Alții vroiau să spună ceva, să înjure, să blesteme sau să transmită ceva familiei, copiilor. Din câte știu, li se aducea un preot. În '54, în celulele morții a fost ținut lotul torționarilor de la Pitești. Atunci au fost executați 17 foști legionari care participaseră la reeducarea de la Pitești și de la Gherla.

Unde aveau loc execuțiile?

În Valea Piersicilor. Se numea astfel pentru că în locul acela, în șanțul care înconjura închisoarea, crescuseră cu timpul doi piersici. Execuțiile aveau loc acolo pentru că gloanțele intrau în malul de pământ. Dacă ar fi avut loc pe câmp, ar fi trebuit să ridice niște paravane în care să se oprească gloanțele.

Cât timp ați fost în Jilava, a avut loc vreo execuție?

Gardienii nu veneau la celule și nu deschideau ușile până când nu avea loc execuția. S-auzea: pârrr... și gata. Îi executau cu arme automate.

FARMECUL DETENȚIEI

Cum vă petreceați timpul în celulă, la Jilava?

Se discuta, domnule, se țineau conferințe. Fiecare era invitat să vorbească – atunci când îi venea rândul – despre meseria lui și despre ceea ce știa el despre lume și viață. Erau fel de fel de oameni. Aveam printre noi profesori, intelectuali care țineau niște conferințe extraordinare. Alții erau oameni simpli. Cizmarul, de pildă,

vorbea despre cizmărie și despre concepția lui despre lume și viață. Eu am vorbit despre agricultură... De-acolo știu o serie de povești, de la oamenii ăștia... Unul fusese profesor de lucru manual la liceul industrial Gheorghe Șincai de pe Șerban Vodă. Fusese condamnat împreună cu ceilalți profesori de la acest liceu, cu director cu tot, și cu elevii din ultima clasă, pentru că făcuseră politică anticomunistă. Era un om liniștit și domol, preocupat de evoluția științei și tehnicii și de viitorul omenirii. Ne vorbea despre viitorul mecanicii, al automobilelor, al energiei de pe glob... Ne spunea că vom avea și noi televizoare – în '48 la noi nu erau televizoare - , că vor fi atât de multe automobile încât nu se va mai putea circula din cauza lor, că în viitor oamenii vor circula cu avioanele care se vor înmulți atât de mult încât se vor ciocni între ele, și cu rachetele; vor avea rachete personale cu care vor ajunge în acel punct al pământului în care doresc. Era un adevărat Jules Verne al detenției.

De cine vă mai amintiți?

Pe care să mi-l mai amintesc? În celula 16 am fost cu ăsta, cum îl cheamă?... Generalul Lățea. Când l-au arestat, era maior. A fost condamnat pentru că era în Mișcarea de Rezistență. Un om cult, bun vorbitor, profesor la Școala de război din București. Am stat aproape o lună de zile împreună cu el. Dar, după ce a ieșit din pușcărie, a trecut de partea cealaltă; Iliescu l-a ridicat în grad, l-a făcut colonel și apoi general, i-a dat om la poartă. S-a descurcat foarte bine cu o pensie de general în rezervă... Aici este dilema mea: cum de-a putut omul ăsta, care avea o cultură deosebită, să facă acest compromis? După revoluție, a venit pe la țărăniști și a încercat să se scuze, însă n-a mai avut credit...

În celula 16 am stat și cu Alecu Bratu, fruntaș țărănist din Moldova, prețuit de Mihalache și de Maniu. Fusese arestat pentru că făcuse parte din Rezistență. După ce ne-au mutat în celula 20, Alecu s-a îmbolnăvit de plămâni. Nu se simțea bine deloc. Avea temperatură, îi era frig. L-am luat lângă mine pentru că ne cunoscuserăm la sediul P.N.Ț. de pe Clemenceau – unde noi, tinerii din P.N.Ț. ne apropiam de diferite personalități ale partidului. Dacă acestora le plăcea de noi, ne lipeam de ei. Dar să știți că nu era sistemul ăsta de azi: „Hai să-ți dau o bere, hai să-ți dau o țuică, hai să-ți dau un vin”! Nu se obișnuiau chestii de-astea. După război și în timpul războiului, lumea era cumpătată, domnule, oamenii nu-și băteau joc de viața lor. Se lua un șpriț mic sau o țuică mică. Acuma îi spune ospătarului: „Adu una de două kile jumate!” Sistem rusesc. Stacană. Balșoi! Beția asta, în care mulți români își înecă viața azi, e de la ruși.

Ce s-a întâmplat în închisoare cu Alecu Bratu?

Când eram cu el în celulă, îi dădeam jumătate din pâinea și din mâncarea mea. A dat Dumnezeu și n-a murit în detenție. După revoluție, a fost numit șeful filialei P.N.Ț. din Statele Unite. L-am întâlnit în București, în cabinetul domnului Coposu, unde intrasem să caut ceva. Nu știam că venise. Când m-a văzut, m-a luat în brațe și i-a spus lui Coposu: „Dacă nu era Costică, muream. Costică m-a făcut bine și m-a salvat. Mi-a dat pâinea lui, terciul lui, ciorba lui.” Apoi Alecu Bratu s-a întors în Statele Unite, unde a murit într-un accident, în mașina lui. E cam cu cântec moartea lui în acest accident.

Altcineva? Cu cine ați mai fost la Jilava?

Cu sute, ca să zic așa. Mi-aduc aminte de aceste persoane, dar nu-mi mai amintesc numele lor. Mi-a zis cineva ieri: „Ți-aduci aminte, Costică, de generalul Teodorescu?” Zic: „Măi, stai puțin, a fost în celula 16 cu mine”. Uite, acum mi-am adus aminte. Da, generalul Teodorescu. Era un om cu prestanță. A fost 20 de ani atașat militar la Ankara. Vă spun povestea așa cum am auzit-o de la el: „Am ieșit sublocotenent în 1912. Pe lângă îmbrăcăminte, armata ne dădea 120 de lei pe lună. Era obiceiul ca tinerii sublocotenenți să fie trimiși în țări occidentale, cu salariul pe trei luni, sa cunoască lumea, obiceiurile de acolo. Trei tineri sublocotenenți ne-am hotărât să plecăm împreună mai întâi la Paris. Când mergeam la Moulin Rouge, după ce ne așezam la masă, când venea chelnerul, unul dintre noi scotea un leu – leul românesc era de aur –, și îl arunca în sus. Chelnerul îl prindea și din leul ăla, trei inși mâncam și beam toată noaptea. Așa era leul românesc, copii! Dar când am ajuns la Roma, am făcut o gafă. Ne-am dus, tot așa, la un local select, să-l așteptăm pe delegatul ambasadei române. Lângă noi, stătea la masă o cuconiță frumoasă și noi, românii, am început să vorbim cam fără perdea despre ea, crezând că e italiancă și nu înțelege ceea ce spunem. Între timp, vine cel care lucra la ambasada română, dă mâna cu noi și ne face cunoștință cu această româncă frumoasă care-l aștepta la masă. Dom'le, ne venea să ne băgăm sub masă de rușine. «Nu-i nimic, a zis ea, așa sunt românii noștri; îi iert pentru că sunt băieți tineri!»”

Generalul Teodorescu v-a spus povestea asta numai dumneavoastră, în particular?

Nu, o spunea pentru toată lumea, vorbea despre viață, despre oamenii pe care îi cunoscuse... Pe lângă asta, ne ținea conferințe istorice, filozofice... A avea o pregătire extraordinară. Pe vremea aceea, oamenii erau pregătiți...

Cum se comportau acești intelectuali ca deținuți?

La fel ca noi. Așteptam să vină masa, ne întindeam pe pat, ne duceam afară și stăteam la discuții. În cea mai

mare parte a timpului nu făceam decât să discutăm. Am avut norocul să apuc ani de detenție trăiți cu demnitate. Cu multă demnitate. Mai târziu s-au schimbat oamenii. Dintre noi au început să apară informatorii, turnătorii, oportuniștii. A apărut reeducarea... Detenția a devenit mai dură. A dispărut – sper să nu se supere nimeni pentru că mă exprim astfel - farmecul detenției.

Când vorbiți despre farmecul detenției, va referiți la aceste povestiri, conferințe, discuții?

Da.

Steinhardt vorbește despre fericirea întâlnirii și comuniunii cu Dumnezeu în timpul detenției. Dumneavoastră vorbiți despre farmecul detenției...

Domnule, știți care era farmecul detenției? Tristețea detenției consta în lipsa celor dragi. Dar în momentul în care găseai omul care începea să vorbească, să-ți povestească, să spună niște versuri extraordinare, uitai, domnule, unde ești și ce ești, îți creștea sufletul și inima, te încuraja și erai tare, domnule. Credeți lucrul ăsta? Când începea Sergiu Macarie să recite *Dasaratas** ...

Cine era Sergiu Macarie?

Un țărănist din Putna. Contabilul partidului. Era un băiat cult, modest, mai mare decât mine cu trei ani, băiatul popii din Țifești. Avea 8 hectare de vie în Vrancea. Am fost cu el la Jilava, la Peninsula... Avea o voce așa de dulce... Domnule, trăiai altfel... trăiai numai spiritual datorită farmecului acelei voci și al acelei recitări... Uitai de mizeria din jur, te umpleai de gânduri frumoase, visai...

Erau însă unii care ne dădeau peste cap când începeau să vorbească despre mâncare. Ne supăram și ne certam cu ei. Strigam la ei: „Băi, termină cu chestiile astea, că nu mai dormim la noapte!” Povesteau ce și cum găteau, ce mâncau acasă... Ieșea scandal, pentru că mulți nu suportau, salivau...

Ați vorbit de istorisiri, de recitări, de conferințe. Exista și plăcerea taifasului?

Nu stăteam la taifas. Cine vorbea – o făcea numai în public. Și nu bârfeam, domnule. Nu era între noi dușmănie, răutate. Nu se admitea ura sau invidia. Iar dacă se întâmpla să le simțim la unii, căutam întotdeauna

* *Dasaratas* – capitol din epopeea indiană *Râmâyana* (n.r.)

să protejăm bunul simț.

Cum îl protejați?

Se întâmpla, de pildă, să vină unul fără educație, fără cultură, fără școală... Dar bunul simț îl obliga să se integreze în mediul respectiv. L-am avut și noi pe unul care, atunci când se vorbea despre Shakespeare, a exclamat: „Cum, domnule, a murit și Shakespeare?!” L-au îndreptat ceilalți, fără sa-l facă să se simtă prost...

Am înțeles că din farmecul detenției făcea parte poezia; se compuneau, se memorau, se recitau poezii, supraviețuiau prin poezie... Făcea parte și povestirea; deveniserăți niște Șeherazade care uitau de teroarea zilnică povestind, pe rând, despre meseria și viața lor. Făcea parte și memorialistica, pentru că vă depănați amintirile... Dar comicul, făcea și el parte din farmecul detenției? Se spuneau bancuri în pușcărie?

Se spuneau bancuri și se râdea.

Puteți să-mi spuneți un banc sau o anecdotă auzită la Jilava?

Nu mai știu care parlamentar închis împreună cu noi ne-a povestit că nea Iancu Brezeanu – marele actor – era senator de drept... Era o vreme în care anumite personalități erau numite senatori de drept. Aceștia nu erau aleși de cetățeni ci desemnați de guvern sau de un anumit partid... În această calitate, veneau în Parlament, țineau discursuri... Nea Iancu Brezeanu venea aici întotdeauna de la bere. Era mereu puțin amețit... Într-una din ședințe, când a apărut el, I.G.Duca îl ataca pe A.C.Cuza... Apoi, pentru a-i răspunde lui I.G.Duca, A.C.Cuza a cerut cuvântul:

- Dumneata spui că eu am trecut prin viață precum câinele prin apă, domnule Duca. Eu însă, în 1921, am făcut legea agrară. Dumneata ce-ai făcut, domnule Duca? Am făcut legea financiară! Dumneata ce-ai făcut, domnule Duca?

Nea Iancu Brezeanu l-a întrerupt:

- Ia stai, bă, puțin! Păi, la câte ai făcut tu, dacă o cunoșteai pe mama lui I.G.Duca, îl făceai și pe el!

...Și e scrisă în *Monitorul Oficial*!

Ce fel de bancuri spuneți?

Domnule, vulgare nu erau niciodată!

Spuneți și bancuri politice?

Da.

Cu Zăroni?

Astea erau grozave.

Erau și bancuri cu Petru Groza?

Multe. Știți cum e cu bancurile? Dacă le spunea unul singur, după două bancuri se oprea. Dacă spuneau mai mulți, bancurile nu se mai terminau... Am ajuns să stăm o noapte întreagă numai ca să spunem bancuri.

Erau și bancuri cu Stalin, cu rușii...

Da, erau...

Erau și bancuri cu panduri?

Da, cu ofițeri analfabeți din armata nouă...

ÎN PUȘCARIE N-AM INTALNIT ATEI

Vorbiți-mi, vă rog, despre relațiile dintre deținuți.

Domnule, să știți ca detenția i-a făcut pe toți cei închiși să aibă mai multă omenie și înțelegere unul față de altul. În pușcărie, n-a mai fost ură și dușmănie între oameni; mă refer la deținuți. Din contră, aceștia s-au apropiat mai mult de Dumnezeu. Aproximarea asta i-a făcut să fie mai omenoși, mai rezistenți, mai tari în credință și mai iertători. I-a schimbat.

Ați întâlnit ateii în pușcărie?

Nu. Poate că existau, dar eu nu i-am întâlnit. Nici conflicte între diferite confesiuni n-au existat. Nu conta că unul era ortodox, altul catolic, greco-catolic sau protestant... Gâlceava asta o facem noi acum; în liberate facem toate păcatele astea, dar acolo nu se făceau! Binele, frumosul, iertarea și înțelegerea – astea contau! Și minunile care au fost și care pot avea loc oricând! Și puterea gândului și a credinței prin care reziziți și învingi! Dacă spiritul e puternic, tare în credință, tu însuți ești puternic.

Printre cei care țineau conferințe în celulă, erau și credincioși care vorbeau despre Dumnezeu?

Da, cum să nu; vorbeau despre Dumnezeu, despre Hristos, despre relația lor cu Hristos...

Cine vorbea despre asta?

Nu mai mi-aduc aminte numele lor. Împreună cu noi erau închiși niște călugări care vorbeau despre credința în Hristos, despre minuni...

Cei care nu făceau parte din cler, vorbeau și ei despre aceste lucruri?

Da, domnule, toți erau cu speranța numai în Dumnezeu. Toți se închinau.

Cum se închinau?

Domnule, era un moment în care fiecare se liniștea și stătea așa, pierdut. Ei bine, când unul dintre noi avea acest aer pierdut, știam că se roagă. Înțelegeți? Făceam liniște, îl lăsam, să nu-l tulburăm, pentru că fiecare ne rugam într-un anumit fel; ne îndreptam gândul spre Dumnezeu de la care primeam putere și ajutor. Înțelegeam când cineva se ruga. Nimeni nu se bătea cu pumnul în piept și nu făcea pe grozavul că e foarte religios. Omul se manifesta discret în rugăciune. Nu cu mătăanii, cu ritualuri... Dimineața, ne dădeam seama când cineva terminase rugăciunea atunci când acesta se apropia cu gamela de hârdău ca să bea o gură de apă. Oamenii nu beau apă decât după ce-și făcuseră rugăciunea, fără manifestări exterioare, fiecare în felul lui. Omul care se ruga, stătea retras, nemișcat, tăcut, nu se amesteca în vorbă un timp. Știam că în momentul acela se roagă și se închină în felul lui.

Ce înseamnă „în felul lui”?

Vă răspund cu o poveste pe care am auzit-o la șezătoare, în satul meu. Se spune că Dumnezeu și Sfântul Petru mergeau pe pământ. Trebuiau să treacă un munte, dar i-a apucat vremea rea. Au dat de o stână singuratică, unde se afla un cioban cu oile și berbecii lui.

- Bine ați venit, uncheșilor – le spuse ciobanul, bucuros că mai vede și el oameni –, veniți coala, la adăpost.

Scoase niște lapte, făcu o mămăligă cu brânză...

- Ce facem, Doamne, mergem mai departe sau rămânem aici? – zise Sfântul Petru.

- Hai să stăm aici, cu el, că uite ce suflet bun are – îi răspunse Dumnezeu.

Când se așezară la masă, ciobanul zise:

- Stați puțin, că eu mă duc să-mi fac rugăciunea .

Lângă ei era un brad căzut. Ciobanul și-a luat bâta și a început să sară peste bradul ăla într-o parte și într-alta. După ce a sărit de zece ori, s-a așezat la masă.

- No, acuma hai să mâncăm, că mi-am făcut rugăciunea.

După ce-au mâncat, Sfântul Petru îi spuse lui Dumnezeu:

- Doamne, hai să-l învățăm să spună o rugăciune, că uite ce păgân e!

- Petrule, lasă-l cu rugăciunea lui sinceră – i-a răspuns Dumnezeu – pentru că-i mai credincios decât alții care spun pe de rost o grămadă de vorbe de ochii lumii.

...Povestea asta mi-a rămas în minte și-n inimă. Inima și sufletul omului sunt pentru Dumnezeu. Degeaba turui o mulțime de vorbe dacă sufletul tău nu-i cu Dumnezeu.

I-ați iertat pe cei care v-au chinuit?

Da. Pe toți. Nu am nici o dușmănie față de nimeni.

Am observat însă că unii dintre cei care au suferit în detenție păstrează încă o anumită neîmpăcare, o anumită încrâncenare...

Așa e...

Corneliu Coposu avea o pace interioară foarte adâncă... Cred că e unul dintre acei oameni care, ca și dumneavoastră, au reușit să-i ierte necondiționat pe toți cei care l-au chinuit. A scris și o poezie pe tema asta: „Cerne Doamne liniștea uitării / peste nesfârșita suferință, / seamănă întinderi de credință / și sporește roua îndurării”...

O am. Toate volumele despre Corneliu Coposu, pe care le am în bibliotecă, încep cu această poezie. Vreți să v-o dau? O aveți?

O am, mulțumesc. Se vedea pe față lui, în aerul său, în privirea lui, că a iertat. Dar sunt și oameni care n-au ajuns la această eliberare sufletească...

Nu pot să ierte. Știu. Dar nu-i poți învinge pe cei care te chinuiesc decât prin iertare. Pentru că vorbim despre domnul Coposu, știți ce-am învățat de la dumnealui? Că democrația trebuie respectată, că individul trebuie respectat, iar omul – dacă suntem creștini – trebuie iertat. De-asta Coposu i-a iertat pe toți cei care i-au

făcut rău. I-a știut pe toți, și pe cei care l-au lovit din umbră... „Atât i-a dus capul, atât au făcut” – îmi spunea. Nu i-a condamnat. Și a murit iertându-i.

O să vă pun niște întrebări delicate. Prietenul dumneavoastră, Cicerone Ionițoiu, i-a iertat?

Vedeți dumneavoastră, eu i-am iertat fără să le cer nimic. Nici Cici nu-i condamnă, dar le cere un lucru: Nu mai ieșiți în față, stați mai de-o parte, pentru că aveți o vină; gândiți-vă la lucrul ăsta, faceți-vă un proces de conștiință, fiți mai omenoși și cereți-vă iertare! Cici le-a cerut asta ca să-i ierte. Eu nu le-am cerut nimic fiindcă nu știu dacă poți să-i convingi pe anumiți oameni că au făcut răul. Sunt fel de fel de oameni, iar unii nu cedează în discuții, nu acceptă că, odată, au dat dovadă de micime sufletească sau că au greșit...

Credeți că prietenul dumneavoastră, Remus Radina, i-a iertat?

Da... dar și el le arată calea de urmat pentru a putea fi iertați. Se face însă o confuzie considerându-se că a dezvălui răul pe care l-au făcut acești oameni, înseamnă a da cu barda în ei.

ÎN DETENȚIE AM INȚELES CA TREBUIE SA IERT

Pentru dumneavoastră, ce înseamnă „a ierta”?

A ierta înseamnă a nu te lăsa biruit de răul care ți s-a făcut. Iar când te întorci la Hristos, Acesta îți cere să-l ajuți pe aproapele tău năpăstuit, să fii bun cu el, chiar dacă el este rău cu tine; să speri că cel pe care l-ai iertat se va îndrepta. Uneori, cei care iertăm ne îndoim de lucrul ăsta pentru că nu avem puterea de a ierta din toată inima.

Credeți că Ticu Dumitrescu i-a iertat?

Da. Mi-a spus: „Costică, îi iert din toată inima, fiindcă vreau să fiu împăcat. Atâta timp cât dușmănești, nu-ți găsești pacea sufletească”. În legătură cu această pace sufletească, vreau să vă spun ceva. Aseară, după ce ați plecat dumneavoastră, am venit în bibliotecă și m-am așezat aici, pe canapea. Am avut o pace atât de adâncă, încât am adormit. M-a trezit nevastă-mea, de dimineață. De unde am pacea asta? Sunt din ce în ce mai împăcat pentru că știu că Dumnezeu are grijă de mine. Întotdeauna a avut grijă de mine. Prin ce-am trecut eu, n-a trecut multă lume. Să stau eu acolo, în pușcărie, în pielea goală, cu picioarele goale pe betonul ăla rece și umed, atâta

timp, slăbănog ca un nimic, și nici măcar sa nu tușesc în toți acei ani?! Cum se explică asta?

Vă rugați pentru sufletul celor care v-au chinuit?

Da. Doamne ajută! Mă rog să le dea Dumnezeu mântuire.

Cum ați ajuns să iertați? Când s-a făcut trecerea de la omul care îi făcea knock-out pe cei care încercau să-l înjunghie pe Nichi Bărbuș, la...

Ei, aia a fost o lecție...

O lecție pe care acei bătauși o meritau cu prisosință, dar pe vremea aceea cred că încă nu vă iertaserăți dușmanii ...

Da, așa e...

Așadar, când a avut loc trecerea de la omul care administra această corecție adversarilor săi la omul care se roagă pentru mântuirea lor?

Domnule, am pornit de la un lucru. Dacă sunt creștin, trebuie să primesc binele și răul din mâna lui Dumnezeu. Și omul bun, și omul rău, sunt creația lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu i-a făcut pe amândoi și dacă atâția oameni buni trec prin greutăți și necazuri provocate de oamenii răi, poți să spui că Dumnezeu e rău? Și dacă Dumnezeu e bun, eu mă simt obligat să birui răul prin binele pe care îl fac. Pentru asta, însă, trebuie să admit răul. Nu mă mai supără, nu mă mai obosește existența răului. Și binele și răul sunt date de Dumnezeu. Chiar dacă se ciocnesc planetele între ele, Dumnezeu știe de această situație și deține controlul ei.

Cu înțelepciunea, răbdarea și blândețea date de Dumnezeu, suntem capabili să influențăm în bine atmosfera din jurul nostru și desfășurarea lucrurilor. Ce-i lipsește însă omului cel mai mult în ziua de azi este autocontrolul și răbdarea.

Să vă spun un lucru: pe mine nu mă mușcă câinii. Nu m-a mușcat nici un câine niciodată. Câinii vin la mine. Dacă mă latră câinii, eu vorbesc cu ei, mă uit la ei prietenește și trec printre ei. Alții nu pot să treacă. Dar eu le transmit ceva câinilor. Nu mă încrunt la ei și nu zic: „Huo, fir-ați să fiți”... La fel e și cu oamenii... Depinde ce le transmiteți. Și încă ceva: mă mulțumesc cu ceea ce am. Dacă am ce mânca, sunt mulțumit și, dacă mâncarea e bună, o laud. Dacă n-am ce mânca, sunt tot atât de împăcat. Păi dacă nu eram așa, nu-l puneam la punct pe Gigurtu. În pușcărie, eu nu am suferit de inaniție. Alții au suferit, cu toate că au mâncat mai mult decât mine.

Spun totdeauna în gândul meu: „Doamne, iartă-mă”. Cel mai bine vorbesc cu Dumnezeu când sunt singur sau când mă plimb. Atunci îi spun în gând: „Doamne, cât sunt de rău! Ajută-mă să mă controlez, ajută-mă să fiu bun, să nu mă sucesc, să fiu consecvent, să fiu om, să pot să-i ajut pe alții.” Acum trei ani, când am fost operat de colon, mi s-a făcut anestezie totală și n-am mai știut de mine. Iar după operație, aproape 16 zile am fost în stare de inconștiență. În tot acest timp – după cum mi s-a spus ulterior – vorbeam încontinuu cu Dumnezeu... La o săptămână de la această operație, am făcut ocluzie intestinală. Doctorul i-a spus soției:

- Soțul dumneavoastră a intrat într-o stare de inconștiență, tensiunea lui e 4; nu știm dacă să-l operăm și dacă mai poate fi salvat...

- Domnu' doctor, cum vrea Dumnezeu – i-a răspuns soția mea.

...M-a deschis din nou. Dumnezeu a vrut ca eu să rezist și să mă fac bine. Doctorii erau uimiți. Nu le venea să creadă că operația a reușit și că trăiam. Și acum, când mă duc la spital, cei care m-au operat spun că a fost o minune. În spital sunt mulți cancerosi, pe care îi cheamă să mă vadă, să mă cunoască: „Uite un om care a fost bolnav de cancer și care s-a făcut bine prin voința lui Dumnezeu!”

Ce le spuneți bolnavilor?

Ceea ce v-am spus și dumneavoastră: „Dumnezeu a fost cu mine și m-a ajutat!” Atât! Alte concluzii numai sunt. Nu poți să mai spui altceva.

Nu mi-ați spus când ați început să iertați, când s-a făcut trecerea de la omul revoltat la omul împăcat cu Dumnezeu, blând și iertător...

În pușcărie, domnule. Nu pot să spun exact când anume. Am fost credincios și datorită educației primite de la mama mea, dar pe parcursul detenției am înțeles că trebuie să iert. După ce am început să iert, mi s-a ivit posibilitatea să fac bine la foarte mulți oameni. Am avut această posibilitate, să fac mult bine în pușcărie. La Peninsula, comandantul pușcăriei, finul fratelui meu, m-a ascultat și, datorită mie, a îmbunătățit condițiile medicale și mâncarea din colonie. Dar a fost schimbat pentru că un alt cunoscut de-al meu, care a făcut și el pușcărie, l-a turnat că fusese legionar. M-am întâlnit după eliberare cu cel care l-a turnat. Și-a terminat studiile, s-a făcut inginer silvic, îi merge bine, dar își plânge păcatele și umblă după iertare.

Își caută liniștea?

LA PROCES, AM STAT CA NIȘTE MUMII

Unde și când a avut loc procesul dumneavoastră?

În 1950, am fost dus de la Jilava la Ministerul de Interne și de acolo la Arsenal, unde în luna ianuarie a avut loc procesul. Am fost judecat la un an și zece luni după arestare. O săptămână, cât timp a durat procesul, am stat în clădirea Arsenalului, în celulă cu un apropiat al lui Alexandru Pop, pe nume Chivu. Am avut avocat din oficiu, care nu ne-a întrebat mai nimic. La proces am stat ca niște mumii. Era dinainte calculat, aranjat. Nu trebuia să gândim și nici să vorbim. Am spus doar „prezent”, apoi ne-au acuzat, ne-au condamnat, am plecat și gata, asta a fost procesul. Părinții mei nu au venit să asiste pentru că nu au fost anunțați. Știau că sunt închis, dar nu știau unde mă aflam. Am fost acuzat de „uneltire împotriva ordinii sociale”, fiindcă am uneltit cu toții să cadă comunismul. Dacă scrieți „articolul 209, cod penal” – asta caracterizează și rezumă totul!

Cu cine ați fost în lot?

Lotul a fost format din vreo 18 persoane. Șef de lot a fost generalul Carlaonț. Nu i-am cunoscut pe ceilalți decât atunci când am fost dus la judecată. N-am stat cu ei în aceeași celulă. Pe fiecare ne-a dus în altă parte. Doar în dubă și la tribunal am stat împreună, dar n-am avut voie să vorbim unii cu alții.

După proces, unde ați fost dus?

Înapoi la Jilava, până în februarie 1950, apoi la Aiud pentru câteva săptămâni din care nu-mi mai amintesc nimic, și de acolo la Gherla, pentru trei luni.

MONSTRUL DE LA GHERLA

Când am ajuns la Gherla, am intrat într-un hol lung, mare cât o catedrală, având pe jos mozaic și niște desene extraordinare. Vreo 20 de oameni încălțați cu niște papuci – un fel de galenți căptușiți cu pâslă –, frecau și

lustruiau mozaicul. I-au dat la o parte ca noi să putem intra și să ne poată duce la cazare. La întoarcere, mergând spre camere, am trecut din nou prin același hol, în care am zărit vreo 50 de oameni dezbrăcați până la brâu și culcați cu fața în sus și cu spatele lipit de mozaicul acela lustruit. Erau ținuți așa din dispoziția comandantului Lazăr, ca să răcească, să se îmbolnăvească! Apoi – după cum ne-au povestit unii –, din dispoziția aceluiași comandant, acești oameni s-au întors pe burtă, ca să răcească și la piept.

Cine erau acești oameni?

Personalitățile închise la Gherla, oameni deosebiți. Am aflat că printre ei se afla și marele moșier Pană din Ialomița.

Ați avut de-a face cu comandantul închisorii?

Hai să vă spun. Abia veniserăm de la Aiud, vreo 70-80 de inși într-o singură dubă. Ne băgaseră la etajul trei, în camera 99 – o cameră mare de tot, cu azbest pe jos și pereți mari. Înăuntru nu era absolut nimic. Fiecare trebuia să-și găsească un loc de dormit; pe lângă pereți și în mijlocul camerei, rânduri de oameni dormeau pe jos. N-aveam nimic cu noi, așteptam să ne repartizeze în celule. Cu timpul, ne-am dat seama că nu ne mai repartizează la celule pentru că pe toți cei de acolo ne-au dus apoi la Canal.

Și cum stăteam acolo, pe jos, slabi, amărâți, prăpădiți cum eram, ne aduc în cameră un deținut nou – un evreu tânăr, frumos, cu două bagaje în mână. Avea și pătură cu el și multe alte lucruri. I-am făcut loc în mijlocul camerei. După ce-și pune pătura pe jos, se așază pe ea și desface bagajele. Și începe să scoată: cașcaval, salam, cârnați, șuncă, cozonac... Numai bunătăți. Toți cei care eram acolo nu mai văzuserăm și nu mai mâncaserăm așa ceva de ani de zile. Ne uitam la ele și ne venea să înnebunim. Nu îndrăznea nici unul să spună „dă-mi și mie” pentru că eram deținuți politici, oameni cu demnitate. Dom’le, și începe asta să mănânce... El nu era vinovat, nu-și dădea seama, era tânăr, abia îl arestaseră și atunci picase în pușcărie... Dar se crease o atmosferă insuportabilă. Eu eram împreună cu un grup de maramureșeni care țineau la mine mai mult decât la un frate de-al lor. Știau că fusem cu Maniu, cu Mihalache. Aveam un cuvânt destul de greu printre ei...

- Ce facem, dom’le? – ne întrebam între noi.
- Când se culcă, îi luăm mâncarea și-o împărțim între noi.
- Măi, n-aveți minte – am încercat să-i potolesc.
- Și cine-i ia mâncarea?

- Uite, am eu aici niște bucăți de lemn. Fac niște bețișoare și unul îl las mai lung. Cine trage bețișorul mai lung, se duce să ia mâncarea.

Tragem la sorți. Cine credeți că a tras bețișorul cel mai lung? Eu. Așa au căzut sorții!

- Bine, măi, zic. Așteptați să se facă târziu, s-adoarmă ăsta bine și fac și chestia asta.

Am mai stat de vorbă, bla-bla-bla, să treacă timpul... Apoi m-am dus să văd: a adormit?

- Hai, Costică, ce faci? Legământul!

- Bine, măi!

Ferestrele mari, cu gratii de fier, erau destul de sus, iar tânărul își pusese mâncarea pe pervaz, să stea la rece. M-am ridicat, am luat toate bunătățile alea, le-am dat jos și le-am împărțit la toți cei din cameră. Unul avea un cuțit și-am tăiat în felii slănina, cârnații, cașcavalul, cozonacul. Era și zahăr cubic.

Câți erați în cameră?

Vreo 70. Fiecare a apucat câte o bucatică de salam sau de zahăr... Nu a rămas nimic. Când s-a trezit tânărul, de dimineață:

- Hiii, mi-a furat mâncarea!

- Cine?

- Unde mi-e mâncarea?

- Ce, bă, ești nebun?!

- Am avut-o aicea! Am avut trei traiste aicea!

- Și ce, nu mai sunt?

- Păi, toate-s goale. Voi, ăia din colțul ăla, v-am văzut eu că unelteți!...

Și ce face tânărul? Face scandal. Cheamă administrația. Vine comandantul închisorii, care era și el evreu, și ne face albie de porci:

- Bandiților, hoților, ați furat bunul omului, munca familiei! Nu ziceți nimic?!

Cine, ce să zică?

Îl proteja pe acest tânăr?

Da, îl proteja. Și atunci, am ieșit în față și am luat cuvântul:

- Domnule comandant, în doi ani de detenție am trecut prin atâtea! Toți cei de aici n-am văzut până acum

nici zahăr, nici salam, nici cârnați... Dumneavoastră știți ce înseamnă asta, pentru oamenii ăștia? A înnebunit lumea! Asta e crimă, domnule comandant! E o adevărată mârșăvie! Cine i-a permis acestui băiat să aducă toate bunătățile astea între noi? Noi am fost oameni corecți, pentru că am hotărât să împărțim la toți câte o bucățică, câte un nimic, dar să nu mai fie! Aflați că eu am luat mâncarea, domnule comandant, și am împărțit-o oamenilor din cameră. Îmi asum răspunderea, faceți ce vreți cu mine!

Știți ce-a zis comandantul?

- Măi, băiatule, știi că ai dreptate? Cine l-a adus, mă, pe ăsta cu mâncarea aici? Cum a ajuns, mă, mâncarea aici?

Numai că nu m-a felicitat.

A pedepsit vreun gardian?

Nu știu, dar l-a luat pe tânărul acela de la noi. L-a zburat! Și n-a pățit nimeni nimic. Cine i-a înmuiat inima unui criminal ca ăsta? De ce nu m-a călcat în picioare pentru că l-am înfruntat? Cine l-a oprit? Sunt întrebări pe care mi le pun mie însumi.

Ce răspuns vă dați?

Există o forță divină, domnule, ale cărei intervenții nu le înțelegem întotdeauna și care-i ajută pe cei care se încred în ea.

AVEAM MEREU MOARTEA IN FAȚA OCHILOR

Când v-au mutat de la Jilava la Gherla, v-ați așteptat să vă fie mai bine sau mai rău?

Întotdeauna mă așteptam să-mi fie mult mai rău. Dar mi-am păstrat credința.

V-ați așteptat să fiți exterminați?

Vai de mine, cum să nu! Păi, la Gherla aveam mereu moartea în fața ochilor și mă gândeam că poate îmi vine și mie rândul.

În anumite momente, moartea ar fi reprezentat o izbăvire de supliciile și mizeria detenției?

Nu, pentru că eu, Ionițoiu și alți tineri eram pregătiți să pierdem totul, chiar și viața, atunci când am pornit pe drumul acesta fără întoarcere. Unde să te întorci? În întuneric? În haos? În comunism?

Când ați spus că la Gherla aveți mereu moartea în fața ochilor, la ce v-ați referit?

Din camera de la etajul al treilea, în care eram, vedeam pe fereastră cimitirul Gherlei. În fiecare zi se făceau gropi și erau aruncați oameni în groapă. Când luni de zile ai în fața ochilor această priveliște, începi să-ți spui: „Aici ajungi și tu! Țasta este și drumul tău, pentru că ești la Gherla. Uite ce pătesc cei de la Gherla!”

Cum erau îngropați morții?

O căruță trasă de doi cai aducea în cimitir niște oameni morți înfășurați în ceva sau puși în niște cutii sau în niște lăzi. Nu-i aducea în coșciug. Apoi erau dați jos din căruță, lăzile erau răsturnate, morții aruncați în groapă. Peste ei era pus pământ. Cruce nu exista, nu se pomenea. Pentru a ajunge pe deal, acolo unde era cimitirul, căruța o lua pe ocolite ca să nu vadă lumea cadavrele și să nu spună că e inuman ce se întâmplă în închisoare.

Cam câți morți îngropau într-o zi?

Erau zile când îngropau mai mulți: trei, patru, cinci...

Făceau asta zilnic?

Da. Zilnic se murea.

În medie, cam câți oameni îngropau zilnic?

Mi-e greu să spun. Au fost zile când nu vedeam câți îngropau pentru că ploua, era vreme rea. Erau și zile în care nu puteam să ajungem la fereastră, ne chemau la numărătoare... Dar zilnic erau aduși acolo oameni morți pe care îi îngropau. De săpat, se săpau gropi zilnic. Da, se săpa zilnic și se băgau oameni în pământ.

Erau gropi comune?

Îi arunca în aceeași groapă. Făceau o groapă mai mare în care aruncau câți aveau în ziua aceea: doi, trei, patru, cinci... Poate că au fost și zile în care îngropau mai mulți, dar n-aș putea să fac o medie. În orice caz, zilnic erau îngropați oameni.

Toate gropile din cimitirul Gherlei erau comune?

Da.

Nu exista nici o evidență a celor îngropați, nici un semn, nici un indiciu în dreptul vreunei gropi?

Nu exista așa ceva. E ca la Sighet. Ați fost la Sighet, nu? Nici la Sighet morții nu au fost identificați, fiindcă au fost puși în gropi comune, fără nici un semn. S-au făcut săpături, dar osemintele găsite nu au putut fi identificate. Eu am fost de mai multe ori la Sighet și am încercat să sap într-un anumit loc... Dar nu puteam să spun: „astea sunt osemintele lui cutare”. N-aveam nici o posibilitate de recunoaștere. Nu era nici un semn. Și cine ar fi putut să pună un semn acolo? Cine ar fi avut curajul să vină acolo și să facă asta în timpul acela?

Ce alte grozāvii ați mai văzut la Gherla?

Oameni bătuți – o grozāvie pe care am auzit-o, nu am văzut-o. Auzeam cum țipau, urlau când îi bătea...

Când îi bătea: ziua, noaptea?

Numai ziua. Noaptea era liniște în perioada în care am fost închis la Gherla.

Dumneavoastră ați încasat bătaie?

Da. Dar pentru cei care urmau să fie duși la Canal, regimul de detenție nu era foarte-foarte aspru, așa cu era pentru acei deținuți care urmau să stea la Gherla mult timp și care nu puteau să comunice între ei. Aici erau aduși deținuți din alte pușcării, de la judecată, de la tribunale; îi depuneau la Gherla, de unde pleca vagonul-dubă la Canal. Pe cei care trebuiau să plece la Canal, nu-i mai supuneau la torturi ca pe cei din celule. Noi nu stăteam în celule, ci în încăperea aceea mare de care v-am vorbit și în care intrau până la o sută de persoane. Administrația Gherlei nu mai avea față de noi atâta înverșunare cum avea față de cei din celule, care erau închiși aici pentru mulți ani. „Vine ordinul și ăștia pleacă; îi încercăm în vagoane și am scăpat de ei. Ce să-i mai batem?” – își spuneau ei.

Aici erați în tranzit, ca la Jilava?

La Jilava stăteam mai mult, pentru un timp nedefinit; nu se știa când plecăm de acolo. De aici urma să plecăm în mod sigur. Aveam termen de plecare. Și atunci, gardienii se gândeau: „Pierdem timpul cu ăștia. Noi avem treabă cu ăia din celule, care au de stat aici ani mulți”. Deținuții aceia nu aveau voie să stea pe pat ziua, n-aveau voie să vorbească...

Știați că veți merge la Canal?

N-am știut că de la Gherla ne trimit la Canal. N-aveam de unde să știm lucrul ăsta. Eram temători și cu griji. Ne întrebam: ce-o să se-ntâmple cu noi, după ce ne-a adus aici? Aici însă aveai o nădejde: „Mă-ntăresc, ca să scap cu bine; mi-ajută Dumnezeu să ies.” Dar cei care ajungeau în mină, de pildă, nu credeau că o să mai scape. Cei care au fost în minele de plumb de la Cavnic și de la Baia Sprie, spun că acolo era iad. Coborai în puț și ajungeai de-a dreptul în iad: întuneric, pericol de prăbușire, lipsă de aer, hrană puțină... Când cineva îți spune: „Am fost închis la Baia Sprie”, trebuie să simți pentru el multă compasiune și să poți înțelege ce a fost acolo. Cel care-l ascultă, își spune în sinea lui: „Ei și?! A muncit în mină, ca minerii.” Bine, dar minerii erau oameni liberi! Erau plătiți, beneficiau de tratamente medicale, acasă îi aștepta familia, sindicatul; întreprinderea avea răspundere față de ei... Dar de deținuții din mină nu răspundea nimeni, nimeni n-avea interesul ca ei să trăiască bine, sau să se facă bine dacă sunt bolnavi... Nu erau socotiți oameni, ci șobolani. Ca niște mașini, scoteau plumb, cărbuni, minereu... Îi țineau mult în mină iar situația asta era foarte rentabilă pentru partid, pentru guvern. Cât timp lucrau minerii în acele condiții? Șase ore. Opt ore nu prea se lucra în mină. Până intrau în mină, până coborau, până ajungeau la galerie, trecea mai mult de o oră. În puț nu intrau toți deodată, ci câți lua cușeta. Du-te sus, du-te jos, vă închipuiți cât timp se pierdea și cât mai rămânea pentru muncă. Pe miner nu putea să-l țină în mină ca pe deținut - 12 ore și chiar mai mult decât atât... Era membru de sindicat, iar sindicatele – mâna dreaptă a partidului, cum sunt și azi. Nu i-ați văzut la televizor pe toți liderii ăștia? Numai grăsani, numai burți!

„După ce cădeai, te bătea mai tare”*La Jilava și la Gherla ați comunicat prin morse?*

Eu n-am știut alfabetul morse, n-am avut timp să-l învăț. Prin morse comunicaau numai cei din celulele mici, unde erau doi, trei, patru, cinci inși. Înțelegeți? Oamenii din aceeași celulă se cunoșteau între ei. Dar cum să faci asta în încăperea aceea mare, unde erau atâția oameni? Nu ne cunoșteam între noi, era zgomot... În celulele mici puteai să asculți la perete. Știți cum se asculta cel mai bine? Se punea cana pe perete. Ascultai cu urechea lipită de cană, care amplifică semnalele transmise. Și erau specialiști, foști militari care știau să transmită și îi învățau și pe alții... Dar nu se puteau transmite mesaje oricând. Trebuia găsit un moment în care să nu te audă milițienii de pe hol, care erau de serviciu. Dacă te auzeau, căutau camera în care se bătea în perete, intrau în ea și-i luau la bătaie pe toți. Sau le luau paturile și-i lăsau să stea pe jos. De aceea, când unul dintre deținuți bătea în perete,

altul trebuia să asculte la ușă: se aud pași? nu se aud? milițianul e pe-aici?...

Dar milițianul nu se putea apropia tiptil?

Ba da. Umbla în papuci de pâslă, ca pisica. Unii dintre ei știau ce se întâmplă, dar mai tăceau, mai tolerau... Alții însă erau foarte mândri: „I-am prins!” În alte închisori se puneau obloane la ferestre ca să nu poți să comunici, să vezi, să auzi ce se întâmplă afară. La Aiud era așa. La Gherla supravegherea era la început foarte aspră. Când supravegherea era aspră, erau însă mai puține ocazii de a încălca regulamentul de detenție și mai puține pedepse. Una dintre cele mai frecvente pedepse era trimiterea la carceră. Dacă te prindea că bați în perete sau că vorbești cu cineva în cameră, sau dacă nu vorbeai frumos cu milițianul, dacă îl contraziceai, te bătea și apoi te băga la carceră.

Cu ce vă bătea?

Cu tot ce avea la îndemână. Să știți că în pușcărie nu se plângea nimeni: „m-a bătut cutare”... Dacă milițianul nu avea la îndemână bâta sau bastonul, avea pumni, avea cizme!... Îți dădea în cap, în fund. Te bătea cu picioarele până nu mai puteai. După ce cădeai jos, te bătea mai tare. Te lovea peste tot cu cizma.

Era mai bine să nu cazi, să te ții pe picioare?

Da. Dar nu puteai, că te lovea și te dărâma.

Cum era la carceră?

Îți dădea numai apă, fără mâncare. Sau îți dădea de mâncare numai turtoi. Nimic altceva. Și n-aveai pat, n-aveai pe ce să stai... Trebuia să stai în picioare; te mai rezemai de perete sau mai stăteai pe jos, pe ciment.

Cât de mare era carcera?

Era o cămăruță în care intrau două-trei persoane. De obicei stăteai singur. Câteodată erau și doi inși. Oricum, erai înghesuit. Când erau doi, era cald. Stăteau lipiți unul de altul.

Câte zile de carceră se făceau?

Câte vroia milițianul. Cum considera el. Unii au stat o săptămână. Alții – zece zile, și mai mult, până când erau complet epuizați. Atunci îi scotea.

Era lumină?

Toate celulele aveau bec. Trebuia să te supravegheze tot timpul, să vadă dacă mai ești, dacă pui dinamită, dacă vrei să arunci pușcăria în aer...

Evadări de la Gherla? Nume de deținuți morți în închisoare?

Nu știu. Nu era comunicare între deținuți, domnule. Oamenii nu se știau între ei...

Nu mai povestești, nu mai spunei poezii, bancuri, ca la Jilava?

Nu. La Gherla, ca și la Aiud, milițianul era pe coridor și aproape tot timpul la ușă. Deschidea brusc ușa: „Ce vorbiți, voi, aici? Stați la locurile voastre!” sau: „A, vorbiți?! Hai la carceră!” Dar în încăperea aia mare, puteam să mai discutăm.

Ce dimensiuni avea?

Cred că lungimea și lățimea ei aveau mai mult de 10 metri. Stăteam toată ziua întinși pe jos, pentru că azbestul nu trăgea.

Aveți zeghe?

Nu. Abia când am ajuns la Canal, ne-a dat zeghe. Acum eram îmbrăcat cu hainele pe care le aveam pe mine când mă arestaseră. Deveniseră zdrențe.

Cu ce vă înveleți în timpul nopții?

N-aveam nimic de învelit. Fiind însă mulți în cameră, era cald. Bine că se aerisea și că nu era vremea rece.

CHINUL ȘI OBSESIA FOAMEI

În acest timp ați continuat să slăbiți?

Da, sigur. Rația era în continuare redusă. Tot turtoi ne dădeau sau, câteodată, o bucățică foarte mică de pâine. Modul în care se proceda atunci când se aducea mâncarea era diabolic, după părerea mea. Ne dădeau

hârdăul cu mâncare cu polonicul în el și ne spuneau: „Mâncați”. Ca să puteți înțelege ce se întâmpla cu deținuții înfometați în acel moment, puneți mâncare într-un vas și lăsați-l înaintea unor porci...

Se vor bate pe mâncare.

Și oamenii pot să facă la fel. De pildă, ne dădeau pâinea: „O pâine la douăzeci de inși”. Ne dădeau pâinea întreagă și un cuțit cu care să tăiem feliile. Trebuia să faci niște bucățele mici, ca să ajungă la douăzeci de oameni. Dumneavoastră știți ce atmosferă și ce psihoză se creează în această situație? Cel care stă alături de tine și așteaptă să i se dea bucățica de pâine pe care o taie un alt deținut, se întrebă: „O fi mare? O fi mică? O fi groasă? O fi subțire?” Situația nu se schimba cu nimic nici când se proceda în mod „democratic”. Cel care tăia pâinea, puneă toate feliile jos, pe ceva, și spunea: „Își ia fiecare câte o bucată de pâine.” Veneai să-ți iei felia și te întrebai: „Pe care s-o iau? Cum o fi pe partea cealaltă? E colț sau miez? Am noroc sau n-am noroc? S-o iau pe aia sau să n-o iau? S-o iau pe ailaltă? Ce surpriză o să am?” Întotdeauna erau niște dileme extraordinare. Te simțeai mereu dezavantajat, pentru că după ce luai bucată de pâine îți spunea: „Mai bine aș fi luat-o pe ailaltă, pentru că aia era mai mare, mai groasă. Asta e prea mică...” În ce situație înjosoare ești pus ca om! Știți ce emoții îți provoacă alegerea acelei bucăți de pâine care nu-ți ajunge nici pentru două înghițituri? Nu știi dacă cineva s-a gândit până acum la lucrul ăsta. Era chinul foamei... Ia un cârnat, leagă-l cu o sfoară, du-te într-o cușcă unde sunt mai mulți câini și ține cârnatul ăla deasupra lor. Poate că un câine mai înalt apucă să muște din el. Dar ce fac ceilalți? La un moment dat, toți cățelii ăia se pun cu botul pe labe și se uită cu limba scoasă la cârnatul pe care nu pot să-l apuce. Așa e și omul în pușcărie în momentul în care vine mâncarea. Stai și aștepți cu gamela în mână să-ți vină rândul și te întreb: „S-o nimeri vreun cartof la mine în gamelă? S-or nimeri și la mine niște boabe de fasole? Câte? Celălalt are mai multe?...” Era câte unul care număra boabele de fasole din gamelă și-ți spunea: „Numără și tu! Ia vezi, câte boabe ai?” Porcii poate că ar fi refuzat zeama aia chioară. Dar pentru noi era o minune! O așteptam cu speranță și cu teamă: „Ce-o fi? Oi găsi vreo bucățică? O fi mai groasă mâncarea?” Oamenii erau obsedați de lucrurile astea. Obsesia foamei...

Aș vrea să vorbesc tot aici și despre foamea din colonii. La Poarta Albă și la Peninsula ne dădeau foarte puțină mâncare... Dar unii deținuți primeau pachete prin poștă. Le trimitea familia, cum putea: carne, friptură, grăsime, păsări... Când ajungeau pachetele, deja miroseau... Cine știe cât stătuseră?... Mâncarea se stricase pe drum. Ca să nu se îmbolnăvească cei din colonie, deținuților nu li se mai dădeau aceste pachete. Le aruncau în w.c.-urile coloniei – niște gropi pline cu de toate... Ei bine, am văzut oameni care intrau în w.c., luau pachetele din

latrină – ce găseau acolo, nu numai pachetele lor –, le scuturau și mâncau mâncarea aia stricată...

Cât de mult se degrada ființa umană trăind în aceste condiții! A scris cineva despre lucrurile astea? Cei care au făcut pușcărie spun: „Nu ne dădea carne” sau „ne dădea mâncare proastă și puțină” sau „nu ne dădea mâncare”, dar nu spun nimic despre ceea ce se petrecea în mintea deținutului, despre gândurile lui, despre atmosfera din celulă atunci când ni se aducea mâncarea.

Ca să înving obsesia foamei, ca să mă rup de toate gândurile astea, îmi spuneam: „Mănânc sau nu mănânc, eu tot o să trăiesc. Ce-o fi, o fi, nu mă mai gândesc la mâncare! Mai am speranță!”

MOARTEA SE INSTALA MAI INTAI IN SUFLET*Ceilalți sperau și ei?*

Unii aveau speranțe, alții – nu. Trăiau cei care aveau speranță. Vârstnicii și oamenii cu familii se prăbușeau psihic mai ușor... Cei care aveau familii se chinuiau tot timpul gândindu-se la copiii lor, la familia lor, la ceea ce avuseseră: „Ai mei or mai fi? Le-am făcut rău... De ce m-am băgat în chestia asta? În urma mea a rămas numai nenorocire...” Tinerii treceau mai ușor prin această situație. Speranța nu-i părăsea niciodată, fiindcă tânărul își spune în sinea lui: „Eu, să mor?!? Nu mor, dom’le! Eu înving, eu fac, eu dreg.” Bătrânul însă își spunea: „Asta mă omoară. Situația asta mă omoară!” Cam astea erau psihologiile lor.

Dacă înțeleg bine, moartea se instala mai întâi în suflet, în urma unei depresii puternice...

Da, mai întâi avea loc prăbușirea morală. După asta te îmbolnăveai. Și n-aveai cu ce să te tratezi. Nu era tratament medical. Nu-ți făcea nimeni nici o injecție, nu-ți dădeau medicamente... Cât timp am fost eu închis la Jilava și la Gherla, n-am pomenit ca cineva să ia vreo aspirină, vreun medicament... N-a existat! Nu mai vorbesc de celelalte pușcării prin care am trecut... Cu toate acestea, când afară începuse teroarea și seceta, cei care veneau mai târziu în pușcării ne spuneau: „Noi trăim aici ca niște nenorociți, dar să nu credeți, fraților, că cei de acasă au ce să mănânce. Au ajuns și ei ca noi.” „O să vină o vreme – spunea câte un mucalit – când noi, în pușcărie, o să trăim mai bine decât ăia de afară. Noi o să avem masa asigurată și un ceai fierbinte, dar ăia n-o să aibă nici cu ce să facă focul.” Și așa s-a întâmplat. Afară, lumea nu mai avea ce să mănânce. Mai ales țăranul căruia i se lua totul. După ce îi mărea cota, nu mai rămânea cu nimic. Fierbea iarba și buruieni ca să le mănânce. Unii au mai rezistat până la colectivizare, dar și ei erau distruși moral.

Mi-ați spus că în pușcărie v-a dispărut senzația de foame. Probabil pentru că erați revoltat...

...de lăcomia omenească! O disprețuiam! Dar poate că n-a mai primit mâncare organismul... Când s-a împărțit slănina, salamul și ce-a mai avut în traistă tânărul ăla, nu numai eu, ci și o mare parte dintre cei care au primit două bucățele de șuncă sau două bucățele de slănină, n-au putut să mănânce decât una din ele. Îmi mărturiseau: „N-am mai putut să mănânc a doua bucățică, a fost prea multă grăsime pentru mine” sau „Ne-am dezvățat să mâncăm consistent”... Vă puteți închipui că le-a rămas slănina și salamul? N-au fost în stare să le mănânce! Păi eu mâncam un dărab mare acasă! De ce nu poți să mănânci bunătățile râvnite? Cum a ajuns

organismul în halul ăsta? Numai un psihiatru și un medic de specialitate pot să ne lămurească.

Vă alegeați și la Gherla porția cea mai mică?

Nu. Dar eram liniștit, indiferent dacă mâncam sau nu.

Totuși, vă impuseserăți să supraviețuiți!

Da, dar nu consumam energie. Alții se agitau, mergeau prin cameră, făceau genuflexiuni ca să se mențină în formă... Fiecare cu felul său de a gândi. Eu nu făceam mișcare ca să nu-mi consum energia.

Vă ajuta să vă păstrați speranța faptul că știați că erați condamnat la cinci ani de pușcărie, spre deosebire de cei care aveau condamnări mai grele sau erau condamnați pe viață?

Condamnarea nu conta. Pe oameni nu i-a durut atât de tare condamnarea. Te condamnă mult, puțin, tot acolo stai și nu știi dacă mai ieși vreodată. Terminau pedepsele și nu le dădeau drumul, domnule! Nu plecau...

Cât ați stat la Gherla?

Din februarie până în mai 1950. De aici am fost dus la Canal, în coloniile Poarta Albă, Kilometrul 4 Saligny și Peninsula. Dar înainte de a vorbi despre acestea, aș vrea să vorbesc despre două colonii despre care se știe foarte puțin, în care nu am fost dar în care au murit foarte mulți oameni, printre care mulți cunoscuți de-ai mei. Este vorba despre coloniile Noua Culme și Cernavodă.

DIN COLONIA NOUA CULME, PLECAU...DOAR IN MORMANT

Colonia Noua Culme se afla pe lângă Nazarcea, pe câmp, într-un loc izolat, unde nu se putea ajunge cu trenul sau cu mașina... Se ajungea doar pe jos, în coloană, sau cu camioanele lor... Alte mijloace de transport nu existau. Această colonie a fost făcută pentru bătrâni. În ea erau cam o mie de bătrâni, de la 60 de ani în sus, aduși de peste tot, nu numai din Dobrogea. Când erau scoși la muncă, bătrânii nu prea puteau să se țină pe picioare; se sprijineau unii pe alții... Și atunci, le dăduseră un fel de bastoane – ce se găsea: bețe, cozi de mătură – în care să se sprijine când mergeau în coloană... Coloanele alea care abia mergeau, se târau... Populația din zonă le spunea acestor bătrâni „magi”, pentru că semănau cu magii care, sprijinindu-se și ei în toiege, veniseră să i se închine pruncului

Isus Hristos... Iar coloniei Noua Culme i se mai spunea „La Magi”. Se spunea despre câte un bătrân: „Măi, ăsta e de la Magi”.

De ce fuseseră închiși și aduși aici?

Scopul nu a fost să-i pună să muncească, ci să-i distrugă, indiferent dacă mai puteau sau nu să muncească. Chiar și pe cei neputincioși îi scotea la muncă, la spart piatră, pentru că toți acești bătrâni trebuiau să dispară, trebuiau terminați. Printre ei nu erau oameni tineri, ca să nu aibă cine să-i ajute. Iar bătrânii nu puteau să se ajute unul pe altul. Cum să-l ajute un bătrân pe alt bătrân, când fiecare este neputincios?!

Erau și femei?

Nu. Numai bărbați. Oameni înstăriți, înțelepți, care deținuseră averi, moșii, oameni care acumulaseră experiență toată viața și știau cum să muncească, cum să conducă, cum să creeze bunăstare, oameni care se ridicaseră cinstiți și erau fruntea satului, dar care refuzaseră să se înscrie în colectivă și nu aveau cu ce să-și plătească cotele agricole...

Au fost și bătrâni care, după executarea pedepsei, au reușit să plece?

Majoritatea pleca de acolo numai în mormânt. Diaree, junghiuri, reumatism, răceli, fel de fel de boli... Nu-i trata nimeni cu nimic. Nimic. Dacă i-ar fi trimis pe acești bătrâni în coloniile obișnuite, s-ar fi creat probleme: era nevoie de infirmerie, trebuiau aduși doctori... Dar acolo nu s-a îngrijit nimeni de ei. Olog, nu mai poate munci, zace o săptămână, zece zile și se termină cu el. Cică n-a putut să mai mănânce. Dar cine-i dădea mâncare?! Nu s-a mai întors, nu s-a mai știut nimic de el, nu era anunțată nici o rudă de-a lui... A fost la „Magi” și-a dispărut! Domnule, au murit așa o groază de bătrâni! Nu puteau să se îmbrace, nu puteau să se încălze, nu puteau să meargă, mâncare n-aveau, medicamente n-aveau, dar trebuiau să muncească! Oficial se spunea despre ei că au murit de moarte bună. Chipurile, nu i-a omorât nimeni! Cinstiți, nu?! Cât de diabolici au fost cei care i-au ucis! Câtă înțelepciune și pricepere a pierit în această colonie! Câtă muncă și ce eforturi de ridicare a țării și a populației au depus oamenii ăștia, care au făcut România asta nouă, gospodarii ăștia care au făcut școli, au făcut biserici...

Unde îi îngropau?

Cine știe? Dispăreau... Nu știe nimeni unde-a murit unul sau altul... „A fost la Magi și a murit.” Unde și cum

– nu se știe.

Când eram la Canal, între deținuți circulau informații în legătură cu locul în care erau depuși morții din colonia Noua Culme. Se spunea că aceștia erau duși lângă calea ferată pe care veneau vagoanele încărcate cu pământ de la Canal, pe ruta Poarta Albă – Medgidia – Năvodari – Nazarcea. Din această linie principală pornea o linie secundară provizorie, de câteva sute de metri, pe care erau trase vagoanele cu pământ care era descărcat peste cadavrele depuse la marginea terasamentului. Locul acesta era la o distanță mai mică de un kilometru de colonia Noua Culme. E foarte probabil că morții din colonie erau aduși aici pentru a fi acoperiți cu pământul descărcat din vagoane. Altminteri, ar fi trebuit ca acești morți să fie declarați la primăria Poarta Albă – unde sunt însă declarați foarte puțini morți și numai de la colonia Poarta Albă. Primăriile nu prea știau ce se întâmplă acolo. Asta nu era treaba primăriilor, ci a Securității: morții să dispară, să nu se afle de ei. Aceste dâmburi de pământ pot fi văzute și astăzi, în apropierea Nazarcei. Dar nimeni nu se interesează de această problemă. Totul rămâne în continuare secret.

După ce am ieșit din închisoare, am trecut și eu pe acolo: „Hai la Noua Culme, să văd și eu cum e!” Când am ajuns acolo, am văzut un câmp semănat cu grâu, ca oricare altul. Au șters orice urmă. Au demolat totul și au aranjat terenul ăla ca și cum niciodată n-ar fi fost nimic acolo. Am încercat să discut cu cineva de acolo:

- Dom'le, aici a fost o colonie, aici au fost acei bătrâni cărora li se spunea „Magi”, aici au fost atâția oameni!...

- Unde, dom'le, care-i locul? Arată-mi și mie!

- Cam pe-aici.

- Nu e nici un semn!

... Nici un semn. Ni-ve-lat! A-ran-jat! Cât vezi cu ochii – teren agricol.

Când au nivelat?

Nu știu, domnule. Eu m-am interesat mai târziu... În '57-'58 nu mai era nimic. După ce s-au oprit lucrările la Canal, colonia s-a închis. Apoi a început să intre în paragină. Au venit țiganii și barăcile alea de lemn au dispărut ca nimic. Au luat tot. Orice lemn, orice fier... Ca să scoată fundațiile, a fost însă ceva muncă. Au venit echipe cu buldozere, pentru că fundațiile erau de cărămidă sau de beton... Au venit și mașini cu aparate de încărcat, ca să ducă totul de-acolo, să nu mai fie nimic...

Cine a preluat terenul?

Cred că IAS-ul care a făcut agricultura acolo. Îmi închipui că a fost destul de simplu: „Dom’le, vrei pământul ăsta pentru agricultură? Ia-l, dar curăță terenul. Să nu te încurce cărămidile, pietrele și alte chestii când ari și când semeni.”

DIN COLONIA CERNAVODA, SE EVADA PRIN...SINUCIDERE

Vroiți să vorbiți și despre colonia de la Cernavodă...

...în care, de asemenea, au murit mulți oameni. Era situată la kilometrul 1 al Canalului, acolo unde acesta intră în Dunăre, la marginea orașului Cernavodă, lângă fabrica de ciment. După ce au naționalizat-o, comuniștii au făcut alături de ea colonia, pentru că era deja organizată activitatea și erau ridicate construcții. Faptul că această colonie se afla pe malul înalt al Dunării făcea ca ea să fie mai ușor de păzit. De fapt, erau două colonii: una de bărbați, care lucrau la construcții, și alta de femei; o parte din ele ajuta la construcții, iar altă parte lucra în agricultură. La colonia de la Cernavodă se turnau betoane. Mulți au murit aici transportând nisip, piatră, balast pe șlepurile și vapoarele care nu erau lipite de dig, ci ancorate puțin mai spre larg, la o distanță de 20-30 de metri de țărmul înalt. Pe această distanță, materialul era cărat cu roaba, pe o punte lată de 60 de centimetri și groasă de 6 centimetri. După ce descărcai roaba pe șlep, te întorceai cu ea pe altă punte. Că aici se lucra din greu, nu era nimic. În toate coloniile s-a lucrat astfel. Aici însă se lucra cu risc, se lucra dur. Unele punți aveau balustradă de protecție, altele nu. Oamenii erau nemâncați, slăbiți, suferinzi, le venea rău din cauza efortului susținut; pe puntea îngustă, deasupra apei, la înălțime, îi apuca amețeala și cădeau în apă. Îi lua Dunărea. Cine să-i găsească? Cine să-i salveze? N-aveai voie! Dacă te aruncai în apă după cel căzut, te împușca sentinela pentru că ai fugit din cordon. Și pe urmă, cui îi păsa că un deținut a căzut de pe punte în Dunăre? Alții, pur și simplu s-au aruncat de pe punte în apă. Pentru aceștia, sinuciderea era un fel de evadare. Știu toate acestea de la oamenii care au lucrat acolo.

Când a funcționat această colonie?

În anii '50-'51. Apoi colonia a încetat să mai existe.

LA POARTA ALBA, BRIGADIERUL CALCA CU BOCANCI PE TRUPURILE DEȚINUȚILOR

Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră, după cele trei luni de detenție petrecute la Gherla?

Am fost dus pentru o perioadă scurtă, de aproximativ o lună și jumătate, la Poarta Albă... din mai până pe la jumătatea lunii iunie... Ne-au descărcat vizavi de locul în care s-a făcut acum, în ultimii ani, monumentul... Când ne-au dat jos din vagoane eram sfrijiți, chinuiți, pierduți, un fel de stafii. De la Gherla până la Constanța făcuserăm o zi și o noapte, ba mai mult, vreo treizeci de ore... Pe drum n-am avut apă, am fost înghesuți, am stat în picioare; vară, transpirație, n-aveai loc să te miști puțin... Urina și celelalte necesități te omorau, n-aveai un spațiu aranjat pentru așa ceva, iar trenul nu se oprea, eram blocați înăuntru, nimeni nu se apropia de noi, n-aveam de-a face cu nimeni, nu interesam pe nimeni... Noroc că n-a leșinat nici unul dintre noi și că nu s-a îmbolnăvit nimeni... Când ne-au dat jos din cele două vagoane, ne-am prăbușit pe iarbă, la marginea căii ferate, ca niște bolovani... Ne-au ridicat, ne-au adunat, au venit soldații, ne-au luat în primire, ne-au băgat în colonie – aliniați câte cinci pe rând... Acolo ne-a primit brigadierul Stănciugel. Era un tip voinic, gras, bine făcut, îmbrăcat în zeghe...

Dumneavoastră erați foarte slab...

Slab, distrofic... Și domnule, ne-a trântit la pământ, sărea de pe unul pe altul, dădea cu parul...

Nu vă grăbiți. Vă rog să descrieți amănunțit această situație.

Ne-a spus: „Culcat, toată lumea!”. După ce ne-am culcat: „Sculat!”. Apoi, iarăși: „Culcat!”, „Sculat!”, „Culcat!”... Care nu se descurca, care nu putea să se aplece, să se ridice repede – pac, cu parul pe el! Erau și bătrâni care se mișcau greu, nu mai puteau... dar pentru el nu conta! După ce ne-a culcat pe toți la pământ, a început să sară pe noi, de pe unul pe altul...

Cum sărea?

Adică nu călca deloc pe pământ. Călca pe ăsta, pe ălălaltul, așa călca...

Cu bocancii?

Cu ce era încălțat. Da, avea bocanci în picioare...

Călca apăsat?

Dar ce, îl mai vedeam? Fugea de pe unul pe altul. Îți mai dădeai seama cum călca?! N-aveai curajul să ridici capul. Spunea: „Capul jos!” N-aveai voie să ridici capul. „Capul jos!”. Stăteai cu capul jos, nu știai ce urmează... așteptam nenorocirea... Și el sărea de pe unul pe altul și ne înjura.

Călca cu câte un picior sau sărea cu amândouă?

Mergea sau alerga din om în om, dar nu puneam amândouă picioarele pe un om, că dacă era așa, îl omora pe omul ăla! Cu câte unul... Călca pe unul și pe urmă sărea pe altul. Noroc că nu stătea mult...

Stați puțin. Dacă îți lași toată greutatea pe un picior, la care se adaugă șocul resimțit din pricina vitezei – poate fi mai dureros decât dacă stai cu ambele picioare pe spinarea cuiva...

Așa e... Asta făcea...

În timp ce pășea sau alerga pe trupurile deținuților culcați, vă mai lovea cu bâta?

Lovea, cum să nu! Dădea în tine – poc, poc, poc; trecea, lovea... ce-l costa? După asta, iar: „Sculat!”. Și ne-a dus, domnule, într-o baracă goală, cu priciuri înăuntru. Afară era o stivă de saltele neumplute și niște baloturi de paie. Lovindu-ne în continuare cu bâta, ne-a spus: „Luați-vă fiecare câte un sac din ăsta, umpleți-l cu paie, luați și câte o pernă, umpleți-o cu paie, și aranjați-vă de dormit. Pe urmă o să primiți pături!”. Doamne, Doamne! Ce-a fost acolo, între oameni!... Se băteau între ei ca atunci când se aducea mâncarea – care să apuce paie, să le bage în sac, să-și facă salteaua, s-o îndese... să umple și fața de pernă cu paie... Și pe urmă, ca să-ți iei un loc pe prici, ce îngrămădeală!

- Care stă aici?

- Eu stau aici!

- Ba eu stau aici!...

Și brigadierul, repede:

- Gata, ați terminat?! Terminați!

Unii n-au mai apucat să umple nici jumătate de saltea...

- Gata! – s-a auzit iar vocea lui Stănciugel.

Și pac!, dă-i, lovește...

- Terminați! Ieșiți afară! Încolnarea!

...Obosiți, terminați, vroia să ne ducă și la muncă în aceeași zi. Doamne, atâția oameni a lovit că ne întrebam: „Unde-am nimerit? În iad?”

Apoi ne-a dus, ne-a înscris; actele erau făcute, toți eram veniți cu dosar cu tot, dar a trebuit să ne vadă administrația pe fiecare, să ne știe...

Cine se ocupa de asta?

Stănciugel, care se mișca liber și se simțea grozav pentru că era șeful nostru, și milițienii care ne numărau și ne dădeau de-o parte... Până seara ne-a dus să facem curățenie în afara coloniei – muncă voluntară, cum s-ar spune... Apoi ne-a dat lingura și gamela și ne-a înscris în porție... Dar cu teroare, cu înjurături... Dădea cu parul, te lovea cu piciorul, cu pumnii.

Cine?

Stănciugel, ăsta era cu teroarea, milițienii – nu. Bătea tot timpul. Cu bâta aia din mâna lui, ne lovea întruna. Fără motiv, fără explicații...

Vă lovea și în cap?

Da' ce, știa unde dă? Lovea. Oriunde, oricând, în oricine. Nu spunea: „Dă capul la o parte, că vreau să dau în cutare”...

Bătea cu plăcere?

Da, sigur. Sadic. A doua zi, la muncă! Poarta Albă e pe linia Canalului care merge la Capul Midia. Roaba, lopata, hârlețul și la săpat! Pontatorul ne spunea: „Începi să sapi de-aici. Cari pământul cu roaba acolo.”

Cărați roaba în pantă?

Nu exista încă pantă. Era la început. Locul era nou, nedestelenit, nu era încă săpat și n-aveai unde să urci. Ne spunea: „De la aliniamentul ăsta, răsturnați roabele.” Nu răsturnai roaba în față. O răsturnai pe dreapta sau pe stânga. Pe urmă te întorceai la locul unde începuseși să sapi. Și lăsați niște cărări ca să mergi cu roaba pe ele, să faci cât mai lungă fâșia.

În afară de bătăile încasate de la brigadierul Stănciugel, de ce alte chinuri vă mai aduceți aminte?

Soarele... Am fost ars de soare; numai răni am fost... Toți eram arși, toți aveam răni la mâini, la buze, la nas... Și n-aveam ce să facem... Cu timpul, au trecut de la sine, nu ni se dădea nici un tratament.

Aveați apă suficientă la lucru?

Era o butie cu apă, dar apa era clocită. Nu aveai însă timp să bei. O cană, acolo. Dacă lăsați roaba, ce făceați? Trebuia să-ți termini treaba.

Mâncăți pe câmp?

Da, venea mâncarea acolo.

Mâncăți în soare?

Da, sigur. N-aveai unde să stai la umbră! Era stepă...

Puteați să vă faceți norma?

La început, nu ne-au făcut normă. Spuneau: „Faceți până aici!” Dar nu știai rostul roabei, nu puteai să mergi cu ea, nu erai antrenat. N-aveai mușchi deloc, domnule! De unde să ai? Din slăbiciunea cu care veniseși de la Jilava și de la Gherla? Oboseai stând, vorba aceea, darămite să și muncești? Norocul nostru a fost că nu trebuia să cărăm sculele cu noi după ce terminam munca. Le lăsam acolo. Ce-ar fi însemnat să iei lopata, hârlețul, târnăcopul și roaba și să le cari cu tine doi kilometri până la baracă? Când tu abia te târai pe drum! Mergeam și noi ca *magii*, târâș...

NUMARATOAREA, UN SUPLIU PENTRU DEȚINUȚI ȘI MILIȚIENI DEOPOTRIVA

Și pe urmă, numărătoarea... era o nenorocire, domnule!

De ce?

Te număra de trei-patru ori pe zi. „Toată lumea lasă tot! Alinierea! În coloană... Ia pe 5 și ține-aproape!” Ne încolonam câte 5 inși pe un rând, lăsând un spațiu între rânduri, să nu fie amestecate rândurile, ca să poată fi numărate mai ușor.

De ce vă puneau câte 5 pe un rând?

Pentru că milițienii nu știau să numere decât din cinci în cinci. Noi ne străduiam să ne aliniem cât mai bine, ca ei să nu se încurce la numărătoare. Dar se încurcau, domnule, și din cauza asta era nenorocire!

Ce se întâmpla când se încurcau?

Urlau, ne-njurau... Începeau iar să numere, dar nu știau să adune... Iar noi nu mai puteam de oboseală, n-aveam voie să stăm jos, nu mai ajungeam nici la masă, nici să dormim, uneori pierdeam toată noaptea pentru că ei nu știau să adune!...

De câte ori vă numărau pe zi?

Ne numărau dimineața, înainte de a ieși din colonie. După ce ieșeam pe poartă, ne numărau alții. Când ajungeam la locul de muncă, iar ne numărau. Apoi se desfășura cordonul, începeai să lucrezi. Venea masa. „Câte porții sunt?” Iar ne încolonam, „ia pe cinci și ține-aproape”, iar ne numărau să vadă dacă n-a fugit vreunul...

Câți deținuți erați la un punct de lucru?

Eram vreo cinci-șase sute de oameni. Păi, ce, e ușor să-i numeri pe toți, mai ales dacă nu știi să aduni?! Toată ziua, toată noaptea – numai numărătoare!

Dacă înțeleg bine, numărătoarea era și pentru ei un coșmar...

Și pentru ei!

Când se încurcau, vă băteau ca să-și descarce nervii?

Ne înjurau. Eram prea mulți ca să ne bată. Pe cine să ia la bătaie mai întâi?

Printre gardienii ăștia, nu era nici unul mai răsărit?

Uneori era câte unul care scria pe hârtie: „Câți au venit, mă? Câți au ieșit?...” Dar de obicei nu prea erau din ăștia...

Se simțeau jigniți dacă vă ofereați să-i ajutați la numărătoare?

Ce se întâmplă: fiecare detașament avea până la o sută de oameni. Când erau numărați doar aceștia,

numărătoarea mergea bine. La o sută de oameni, erau un brigadier și un pontator – deținuți de-ai noștri. Când începea numărătoarea, brigadierul și pontatorul stăteau cu milițienii ca să-i ajute la numărătoare. Unul dintre milițieni îl întreba pe pontator:

- Mă, cât a ieșit? Sunt?

- Sunt!

Dacă pontatorul greșea și nu ieșea cifra exactă, era nenorocire!

Brigadierul și pontatorul se ofereau să-i ajute pe milițieni sau milițienii le cereau acestora ajutorul?

Se făcuse un obicei: cei care răspundeau de numărul de oameni care ies la lucru din brigadă, erau brigadierul și pontatorul. Milițianul îl întreba pe unul dintre ei:

- Câți oameni ai?

Și ăla spunea:

- Atâția.

- Ai vreunul în plus?

- N-am nici unul.

- E plecat vreunul?

- Unul - e dus la anchetă.

Se întâmpla ca vreun deținut să lipsească nemotivat?

Uneori rămânea câte unul mai mult la w.c. pentru că-l durea burta, sau se ducea să ia apă... S-a mai întâmplat și să adoarmă câte unul într-un loc mai ferit... Zicea: „Mă odihnesc puțin” și adormea de oboseală... Când lipsea unul, ne număra o dată, de două ori, de trei ori, și apoi se dădea alarma. Colonia se închidea iar toți deținuții din colonie erau luați la numărat.

De data aceasta, însă, milițienii nu mai puteau conta pe brigadieri și pe normatori!

De data aceasta ne lăsau să stăm jos, pe pământ și făceau ei socotelile.

Cât dura?

Milițienii lucrau în trei schimburi și socoteau cu schimbul... Ne țineau până la ora 12 noaptea... Iar la ora 4

ne sculau... De multe ori nu mai plecam să dormim. Nu ne mai odihneam, domnule. Era nenorocire.

Sau dimineața, după ce suna goarna și începea numărătoarea, se întâmpla iar să rămână câte unul adormit în baracă sau cine știe pe unde... Nu se trezea, dom'le. Vai de mine, ce era! Stăteam aliniați și până nu ieșea numărul exact, nu ne mișcam din loc! Numărau de două ori, de trei ori, de patru ori... Numărau întruna:

- A ieșit?

- N-a ieșit.

- Mai numărăm o dată!

Se încurcau pentru că știau să numere numai din cinci în cinci. Or, în ultimul rând al coloanei nu mai erau cinci inși; de obicei rămâneau doi, trei, patru... Milițienilor trebuia să le iasă o cifră cu zero sau cu cinci la sfârșit. Până la ăia doi, trei, patru inși din ultimul rând, le ieșea multiplu de cinci. Acolo, însă, începea încurcătura... pentru că nu puteau să numere 2,3,4 inși... Și pe urmă, când adunau toate brigăzile, resturile alea din ultimele rânduri erau întotdeauna greu de adunat.

Când se făcea numărătoarea totală?

Dimineața și seara.

Cât dura?

Dacă nu se ivea nici o complicație, dura cam o oră...

Când îmi povesteți aceste scene, pe amândoi ne-a pufnit râsul. Dumneavoastră, în pușcărie, râdeați de prostia milițienilor?

Câteodată mai râdeam, dar aveam grijă să nu ne vadă. Altminteri, era vai și amar. Ce, el e prost?! Dar atunci când se încurcau ăștia de nu știu câte ori la numărătoare, nu ne venea să râdem; ne venea să-i omorâm, domnule, pentru că în timpul ăsta noi trebuia să stăm în soare, în ploaie, în vânt, în furtună...

BATRANII ȘI BOLNAVII NU ȘI-AU MAI REVENIT

De la Poarta Albă ați fost dus la „Kilometrul 4 Saligny”. Pentru cât timp?

De la jumătatea lunii iunie până în septembrie 1950... Această colonie era situată pe unde este acum centrala nucleară de la Cernavodă, dar pe partea cealaltă a Canalului, ascunsă complet, într-o vale. N-o știa nimeni, n-o vedea nimeni. Acolo eram cam vreo 500 de deținuți – în patru barăci mici. Coboram pe malul Dunării, unde era o baltă cu stuf. Tăiam stuful cu rădăcini cu tot și pe urmă curățam terenul ca să se poată face Canalul. Căram cu roaba rădăcini de stuf, pământ, noroi, pe care le duceam sus, pe mal. Am curățat tot sectorul acela de rădăcini, de pământ, l-am adâncit ca să se poată face ecluza... În colonia asta, fiind mai mică, nu am mai făcut atâta corvoadă ca în coloniile mari.

În ce consta corvoada în coloniile mari?

Coloniile mari aveau niște gospodării în care trebuia să lucrezi. După ce veneai de la muncă, te așteptau: curățenie, scuturare, aranjament, aliniere...

Vorbiți de alinierea în careu a deținuților?

Da, careuri, aiureli de-astea ca să aibă colonia un aspect plăcut pentru cei care vin în vizită – uite, ce curată e, ce aranjată e, o bijuterie, să tot stai aici! Pe lângă astea, erau corvezile la bucătărie – curățat cartofi, chestii de-astea; nu era mare lucru. Dar duminicile, când ar fi trebuit să nu lucrezi, te scotea la corvoadă: hai să încarci un vagon, hai să faci nu știu ce. Tot timpul se găseau niște corvezi pentru oameni în zilele în care trebuiau să fie lăsați liberi ca să se spele puțin, să se îngrijească... O dată la două săptămâni nu mai ieșeau la corvoadă ca să poți să-ți speli niște rufe, să le usuci... Erau rufe în colonie, pentru că deținuților li se aduceau haine de acasă. Aveau dreptul la vorbitor și aveau voie să primească pachete. Aveau voie să poarte pantaloni și alte haine de-ale lor pe sub zeghe. Dar când ieșeau la lucru, trebuia să porți haina vărgată. Acolo puteai să scoți zeghea și să rămâi în hainele tale.

Vă rog să vorbiți despre munca pe care o făceați la Kilometru 4 Saligny și despre norma respectivă.

Munca era foarte grea pentru că transportai totul în pantă, domnule! Mergeai cu roaba la deal, pe dulap.

Ce înseamnă „pe dulap”?

Mergeai pe scânduri de lemn groase. Scândura aia groasă se numește dulap. Se puneau una lângă alta și se făcea un fel de punte, cu o lățime de 50-60 de centimetri, până la un metru, pe care circulai cu roaba. Dar împingeai roaba la deal.

Ca să realizez dificultatea muncii și a eforturilor făcute de dumneavoastră, spuneți-mi, vă rog, cât de lungă era panta și ce înclinație avea.

Avea o înclinație cam de 30 de grade. Să vă spun de ce era greu: de multe ori lucram câte doi inși; unul trebuia să țină roaba încărcată, și altul, care mergea în față, s-o tragă cu un cârlig de fier, pentru că la un moment dat alunecai pe nămolul care curgea din roabă. Trebuia să-l ștergi, pierdeai timp cu ștersul și făceai mai multe drumuri. Când ajungeam cu roaba la capătul de sus al pantei, cel care o împinsese până aici ridica de ea, iar celălalt trăgea cu o lopată nămolul din ea. Apoi, cel care trăsesse de roabă nu mai cobora panta decât până în locul în care aceasta era mai dură, unde îl aștepta să se întoarcă pe cel care împingea roaba, și de acolo trăgea de roabă la deal. Când te apropiiai cu roaba de capătul superior al pantei, ultima porțiune, de 4-5 metri, era orizontală, ca să poți răsturna roaba, să nu vii cu ea pe spate.

Cât de mare era distanța până la locul în care trebuia să descărcați roaba?

Sub 30 de metri nu era. Erau și distanțe de 50 de metri. Uneori și de 100 de metri. Distanța se prelungea după cum era nevoie, după ce se forma un morman mare de pământ și de rădăcini descărcate. Acestea rămâneau acolo, putrezeau în grămada aia de pământ, deveneau pământ. Iar noi mergeam mai sus, după cum era Canalul. Ca să putem circula, să nu ne încurcăm, să nu ne lovim unii pe alții, se făceau zece benzi.

Erau și deținuți care lucrau singuri?

Da. Cel care căra roaba de unul singur, ducea pământ uscat. Acesta era mai ușor de transportat, n-avea umiditate, nu curgea din roabă așa cum se vărsa nămolul, nu mai alunecai, nu mai trebuia să cureți puntea, era mai ușor de descărcat; roaba cu pământ uscat putea fi umplută cu vârf, aveai mai mult spor la lucru.

Ce normă aveți?

Pentru echipa de două persoane care căra nămolul, 4 metri cubi pe zi, deci 2 metri cubi de persoană. Pentru cel singur, care căra pământ uscat – 3 metri cubi pe zi.

Care era mai greu de realizat?

Erau la fel de greu de făcut. Aproape că nu le realizai. Greu, foarte greu realizai norma. N-aveai putere și energie ca să poți să-ți faci norma. De fapt, nu prea se făcea... Dacă nu ți-o făceai, a doua zi îți dădeau jumătate

din rația de pâine... Noroc că uneori mai închidea ochii normatorului...

Normatorul era și el deținut?

Da, tot deținut.

Era informator?

La început, în 1950, nu prea erau informatori. Mai târziu s-au înmulțit...

Totuși, normatorul avea o viață mai ușoară decât cei care cărau roaba...

Ei, sigur, nu muncea... Tocmai de aceea se simțea dator să fie mai tolerant cu cei care nu-și puteau face norma.

În afară de înjumătățirea rației de mâncare, ce alte pedepse se dădeau pentru cei care nu-și făceau norma?

Nu-ți dădea dreptul la vorbitor și nici să primești pachet.

Mai aveai acea senzație de slăbiciune, de neputință fizică?

A fost greu la început, în primele două luni, până când ne-am obișnuit cu efortul, dar majoritatea dintre noi ne-am revenit fizic după ce unii au început să primească vizite la vorbitor și mâncare de acasă. Bătrânii sau cei care erau bolnavi nu și-au mai revenit... Nu primeau toți deținuții mâncare de acasă... Era foamete în țară... Seceta, colectivizarea, rușii care cărau totul... Dar ne ajutam între noi, împărțeam mâncarea cu cei care nu primeau pachete. Cam în trei luni, mi-am revenit complet. Mâncarea primită de acasă și antrenamentul ăla zilnic, m-au fortificat. Ajunsesem un Tarzan. Chiar așa îmi spuneau. Aveam foarte multă putere, mă refăcusem. Mă ajuta și faptul că nu fumam.

Aici oamenii făceau rost de țigări?

Li se aduceau de-acasă.

Ce se întâmpla cu acei bătrâni care nu puteau să care roaba?

Unii cădeau cu roaba. Alții stăteau, nu puteau să care... N-aveau ce să le facă. Doar că nu le dădea mâncare îndeajuns... După o vreme i-au trecut la alte munci, mai ușoare: spart piatră, descărcat vagoane...

De ce erau mai ușoare?

Aveai piatra, ciocanul și dă-i! Iar când descărcai vagoane, ridicai obloanele și conținutul curgea. Dădeai cu lopata ca să faci loc să curgă... Ce rămânea, descărcai. Pe când la roabă trebuia să sapi, să încarci, să descarci, să împingi roaba la deal, să faci echilibristică... Mai ales, cum spuneam, dacă aveai de cărat nămol...

Cu cine ați fost coleg de detenție în această colonie?

Nu-mi amintesc decât de doctorul Traian Mihăilescu, medic militar; avusese gradul de colonel și fusese directorul spitalului Militar din București. Când eram anchilozat și mă tăvăleam pe jos din cauza durerilor reumatice, mi-a spus că o să mă fac bine dacă stau la soare mult timp... L-am ascultat și m-am făcut bine. Aveam să-l reîntâlnesc la Peninsula...

TOATA FLOAREA ARHITECTURII ERA IN ZEGHE

Când ați ajuns la Peninsula?

La 1 septembrie 1950. Aici am stat cel mai mult, trei ani, până la 15 septembrie 1953. Era o colonie mare, de 10.000 de oameni, ca și Poarta Albă. Director era Ion Ghinea.

Ce grad avea?

Nu avea grad, era civil. În '50, șefii coloniilor nu aveau grade. Cam prin '52 încep să vină la conducerea coloniilor ofițeri de Securitate. Până atunci, șefii acestora proveneau din rândul muncitorilor – membri de partid civili.

Când m-a văzut, Ghinea mi-a spus: „Ce-i cu dumneata aici, nașule?” Îmi spunea așa pentru că fusese cununat de fratele meu, care între timp a murit... Datorită lui făcuse liceul. Ghinea era din satul nostru; îl țineam minte de când eram copil. Era un băiat deștept, iute, focus și cu o voce de tenor, extraordinară. Fusese muncitor în portul Constanța. Fusese legionar și apoi devenise membru al partidului comunist. Și, ca membru de partid căruia îi mergea gura și care avea liceul – câți comuniști erau cu liceul pe vremea aia? –, a ajuns director la Peninsula. El, de fapt, era director adjunct, dar în perioada aceea, Peninsula nu a avut un alt director.

Ce ați discutat cu Ghinea?

Atunci n-a putut să stea prea mult de vorbă cu mine pentru că nu trebuia să se știe că ne cunoaștem. M-a chemat într-o seară, când am putut să vorbim. A vrut să mă protejeze. M-a întrebat de ce am nevoie. I-am spus că n-am nevoie de nimic.

- Dar poți să faci ceva – am îndrăznit să-i spun.
- Ce pot să fac?
- Îmbunătățește masa și medicația – i-am cerut eu.

A îmbunătățit masa. Dar nu pentru unul sau pentru altul, ci pentru toți oamenii din colonie, așa cum i-am cerut.

După o lună, mă cheamă iar la el, tot așa, pe ascuns: „Uite de ce te-am chemat. Vreau să fac o brigadă de constructori. Mai întâi trebuie împrejmută colonia pentru că barăcile nu au gard. Să alegi oameni pricepuți... Îi ai deja pe maramureșenii care sunt cu dumneata. Aștia știi meserie”... Îi mergea mintea, domnule! „Să faci o brigadă – zice – până la o sută de oameni și să vă apucați de lucru. Să spuneți că sunteți meseriași.” Și așa a făcut. În fața a mii de oameni ieșiți pe platou, a spus: „Am să fac construcții cu oameni capabili, pricepuți. Oamenii care au o meserie să vină să-și facă meseria, dar să fie meseriași adevărați.” Îi mergea gura, era deștept. Și atunci, am ieșit în față împreună cu grupul de maramureșeni... Printre ei erau și oameni care fuseseră prizonieri în Rusia și care știau cum e viața de lagăr. Și-am făcut o brigadă de vreo 80 de oameni. Am început să împrejmuim colonia, pe urmă am trecut la construcții – garaje, clădiri, blocuri...

Dumneavoastră îi dirijați pe muncitori?

Nu, lucram împreună cu ei. Aveam specialiști care să ne conducă; pușcăria era plină de astfel de oameni. Aveam cei mai buni arhitecți – Dobrescu din București, Pușchilă, fiul proprietarului fabricii de ciment din Cernavodă – și cei mai buni ingineri constructori din țară. Toată floarea arhitecturii și a constructorilor ajunsese în Peninsula, domnule. Își făcuseră birou tehnic iar noi eram executanți. Arhitectul Pușchilă ne dirija... Pe lângă ce știam de acasă, de la tata, în această perioadă am învățat foarte multe lucruri care m-au ajutat să lucrez independent în perioada domiciliului obligatoriu și după aceea; eu n-am cerut serviciu niciodată de la stat... De pildă, am învățat să fac sudură autogenă și electrică de la nea Vasile Apostol – un sudor foarte bun, din Constanța, adevărat artist în domeniul lui; știa să îndrepte, să sudeze orice fisură, orice stricăciune oricât de mică la automobile sau să repare mașini tamponate, făcute praf, și să le aducă într-o stare în care să nu le mai recunoști,

să te faci să crezi că mașina aia e nouă. Învățase meserie ca ucenic la Leonida, care se ocupa cu reparații și vânzări de automobile în București... Apoi nea Vasile venise la Constanța și deschisese aici un atelier de sudură – mare lucru pe vremea aceea, când ăștia din Constanța nu știau ce însemna sudura. Era un om mărunțel, foarte cinstit, extrem de loial și de credincios, și bine situat fiindcă avea o meserie cu care scotea bani. Îl cunoșteam dinainte de a ajunge în colonie. Era condamnat la 7 ani. Pe când lucram împreună cu el, conducerea coloniei a hotărât să săpăm cu apă: aducem pompe puternice, furtunuri cu jeturi puternice, lovim cu apă în pământ, facem mocirlă; nu mai cărăm pământul cu roaba, nici cu vagonetul, nămolul se depune în locuri special amenajate, iar apa se scurge, se duce în mare. Dar pentru asta, trebuia să facem o conductă care să aducă apa... Și atunci, conducerea coloniei l-a pus pe nea Vasile Apostol să răspundă de construirea acestei conducte din care urmau să se ramifice alte conducte mai mici. Cu ajutorul pompelor puternice, pe conducta asta urmau să vină cantități enorme de apă din Dunăre; nu din mare, pentru că apa sărată mănâncă pompele... Nea Vasile a spus: „Îmi trebuie oameni. Îl iau pe domnul Ionașcu să m-ajute la sudură, că e îndemânatic.” L-a mai luat și pe Voisa, alt băiat voinic, student la Academia Comercială, originar din Baia Mare, și încă doi oameni. În echipa lui nea Vasile eram vreo 4 inși. Sudam țeavă cu țeavă, întoarsă, sucită, care să reziste la presiune. Așa am devenit sudor și am făcut conducta asta care începea de lângă Mamaia și venea până în locul în care se lucra la facerea Canalului... Avea o lungime de aproape doi kilometri și un diametru de 1.100 de milimetri.

DACA AI CREDINȚA, NU TREBUIE SA-ȚI FACI PEA MULTE SOCOTELI

Când se termina ziua de muncă, veneam înapoi la Peninsula. Pe poarta coloniei ieșeau și intrau zilnic mii de oameni. Când ieșeam la lucru pe șantier, făceam rost de ceai, cafea și zahăr, care erau interzise în colonie... Nea Vasile ne făcuse niște gamele – un fel de borcane, cu toartă și capac – în care ne încălzeam mâncarea și ne făceam ceaiul și cafeaua. Era în ajun de 1 Mai. Ne întorceam de la lucru. Lui nea Vasile tocmai îi dăduse cineva niște zahăr, pe care îl ținea în gamela cu capac. La intrarea în colonie – control la sânge. „Pe loc toată lumea! Luați distanță unul față de celălalt. Stați jos!” Eram 15 inși... Ce facem? Nea Vasile, săracul, era gata să moară... Ce, puteai să pui zahărul jos?! Să-l verși în fața ălor?! Nu se vedea că e zahăr?! Unde să-l pună? Ce facem? Bietul nea Vasile, tremura tot. I-am șoptit: „Dă-mi gamela, nea Vasile. Dacă ne-ajută Dumnezeu, trecem de ăștia. Să vedem, poate nu mă controlează în gamelă.” Măi, și-am nimerit la control la unul, Matei Vasile, un tiran, un călău, o brută, o

răutate de om! Doamneeee!!! Când a văzut nea Vasile unde-am nimerit, nu mai putea să meargă; de frică se-mpiedica... Se gândea la ceea ce vom păți nu numai noi, dacă o să ne prindă, ci și cei care ne aduseseră zahărul. Ajungem la control – eu pe partea dreaptă, nea Vasile pe stânga, rugându-se întruna. Era foarte credincios, domnule. Și eu eram, dar nu atât de evlavios ca el... Nea Vasile trece. Vine rândul meu. În mâna dreaptă țineam gamela cu zahăr. Pe umărul stâng purtam un sac mare și gros de in, pe care îl luam tot timpul cu mine, la muncă. Când trebuia să ne băgăm sub țevă – pe spate, pe burtă – intram în sacul ăla care ne proteja de umiditatea pământului și de scânteii atunci când sudam. Când ploua, îl puneam pe cap și nu ne mai uda. Bruta aia sare cu gura pe mine:

- Ce-i cu sacul ăsta? Ce faci cu el? De unde-l ai? Cine ți l-a dat?

Am început să mă cert cu el:

- Mi l-a adus de acasă, domnule. Când sudez sub țevă, stau în sacul ăsta...

Vroia să-mi ia sacul, iar eu nu vroiam să i-l dau. Țștialalți tremurau lângă mine de frică să nu mă controleze bruta în gamelă. Nea Vasile a trecut, l-au lăsat... Eu continuam să mă cert cu bruta, ținând strâns în mână gamela cu zahăr. Au intervenit în discuție niște soldați, care mi-au dat dreptate:

- Da' nu-nțelegi, dom'le, că omul are nevoie de sac la muncă?

Bruta m-a înjurat și mi-a spus răstit: „Pleacă!” Am plecat cu sacul și cu zahărul. Când am ajuns în baracă, nea Vasile și Voisa erau în genunchi și se rugau pentru mine. Așa am scăpat. Nimeni n-a pățit nimic.

De-asta zic: în viață, dacă ai credință, nu trebuie să-ți faci prea multe socoteli. Trebuie doar să-l lași pe Dumnezeu să lucreze. Pronia cerească, domnule!

REFORMELE LUI GHINEA

Cum s-a îmbunătățit tratamentul bolnavilor de la Peninsula?

Ghinea a organizat, a întărit și a dezvoltat activitatea infirmeriei; aproape că a făcut spital din infirmeria de la Peninsula. A mai adus un doctor, a pus niște oameni să aibă grijă de bolnavi, a creat posibilitatea ca acei bolnavi care nu mai puteau munci să fie tratați în infirmeria închisorii. Pe vremea aia, dacă un deținut era bolnav, nu primea tratament medical și nu era lăsat să stea la pat. Când plecam la muncă, baraca se încuia. Nu rămânea nimeni în ea. Bolnavul n-avea unde să stea. Dacă nu mai putea să meargă, îl luai în roabă și te duceai cu el la lucru,

pe șantier. Dacă nu se înzdrăvenea, murea acolo. Datorită măsurilor luate de Ghinea, deținutul bolnav era internat și tratat la infirmerie, unde stătea în pat ca să se refacă. Pentru prima oară în infirmerie s-au putut face injecții – ceea ce până atunci era imposibil și inimaginabil.

În tot acest timp, l-ați bătut la cap pe Ghinea ca să ia aceste măsuri, să schimbe în bine viața de ținuților de la Peninsula?

Nu l-am bătut la cap cu nimic. Numai două vorbe i-am spus. Atât. De-atunci n-am mai discutat cu el.

Iertați-mă, dar ce-l apucase pe Ghinea? De ce făcea aceste reforme la Peninsula?

Datorită omeniei sale. Pe lângă asta, era un om cult.

S-au văzut și oameni culți care au fost foarte cruzi, foarte inumani. Totuși, Ghinea risca să fie rău văzut tocmai pentru că făcea aceste reforme în plin stalinism. Cum de-a putut Ghinea să le facă?

Întrebarea e bine venită. Ca șef al infirmeriei a fost trimis doctorul Mihăilescu, cu care fusesem – v-am spus – coleg de detenție la Kilometrul 4 Saligny. A vindecat atâția oameni. Un salvator de vieți omenești! Prescria tratamente, se zbătea să facă rost de medicamente, se ducea la conducere să pledeze în favoarea bolnavilor: „Domnule, e bolnav, lăsați-l să stea puțin în infirmerie.” Și obținea din partea conducerii ca omul acela să fie ținut la pat în infirmerie câteva zile, să se odihnească puțin. Pe unde a trecut, omul ăsta a făcut numai bine. În timpul acesta, la Securitatea din Constanța lucra un medic care avea gradul de colonel și care răspundea de problemele de sănătate din colonii. Acesta s-a ocupat personal de colonia Peninsula. A fost omenos și i-a dat tot concursul lui Ghinea. Cu acceptul lui a făcut Ghinea ceea ce a făcut. Împreună cu el, Ghinea a salvat colonia Peninsula și a făcut din infirmerie spital. În infirmerie se făceau injecții cu penicilină! În Peninsula ajunsese Penicilina, domnule! Prin nevastă-mea. Ea făcea rost de medicamente – prin unii, prin alții... Dacă o întrebați, o să vă spună: „Am făcut ceea ce am făcut, dar n-am știut ce făceam.”

O FAMILIE DE „REAȚIONARI”

Dumneaei ce căuta la Peninsula?

Venea acolo, la vorbitor, împreună cu mama mea. Acolo ne-am cunoscut. Mama venea să discute cu mine, iar domnișoara Cornelia Hodorog – viitoarea mea soție – să discute cu tatăl ei, Vasile Hodorog. Acesta fusese condamnat la 7 ani de pușcărie cu confiscarea averii. Fusese închis la Jilava, la Gherla (doi ani), la Peninsula (doi ani și jumătate) și iarăși la Gherla – de unde a fost eliberat.

Haideți să deschidem o paranteză. Vă rog să-mi spuneți de ce și cum a fost arestat socrul dumneavoastră, după care închidem paranteza, revenind la Peninsula.

De acord. Părinții soției mele, Vasile și Voica Hodorog, proveneau din acei ardeleni veniți cu oile în Dobrogea înainte de 1900 – ca și bunicii mei. Când a fost arestat tatăl Corneliei Hodorog, ea era în clasa a opta, ultima clasă a liceului.

Când a fost arestat Vasile Hodorog?

În toamna lui 1949. Era agricultor din satul Ovidiu, județul Constanța. Avea 48 de hectare de pământ bun, locuri nemaipomenite, și vreo 80-100 de oi. Era membru al P.N.L. și consilier liberal. Pe vremea aceea nu existau carnete de partid și nu se făceau ședințe... La alegeri, când oamenii întrebau „cu cine să votăm?”, consilierii îi sfătuiau: „Votați-i pe liberali fiindcă sunt înstăriți și apără pământul, bogăția, proprietatea”...

Altă activitate politică nu avea. Nu primea nimic de la partid. Avea mai mult decât îi trebuia pentru că el și ai lui munceau toată ziua. Vara se muncea zi și noapte. Nu ca acum: „E ora 8, hai să ne sculăm și să ne ducem la treabă”. Păi, la ora 8 dimineața erai deja sătul de muncă! Ziua de muncă începea la ora 4 sau 3 dimineața. Se dormea două-trei ore pe noapte. Trebuia să produci, apoi să vinzi produsele agricole ca să ai capital... Nu așteptau după tine cerealele de pe câmp sau animalele din curte...

Și pe cine trebuia să termine clasa muncitoare care era sărăntoacă și care a trăit din nimic? Pe cine trebuiau să-i termine puturoșii ăia care n-au muncit niciodată? Pe cei care munceau și aveau. Țstora vroiau să le ia totul! Și le-au luat! Tot ce-au produs o viață întreagă.

Cum s-a ajuns la arestarea acestui țaran liberal care era fruntaș în satul său?

Vasile Hodorog era un om generos. Ajuta pe oricine avea nevoie de ceva, că avea de unde să ajute... Și acolo, în sat, a venit o învățătoare tânără care n-avea unde să stea. Familia Hodorog a primit-o în casă. Stătea la ei, mânca la ei, n-o costa nimic. Se îngrijea de educația Corneliei. Ei bine, această învățătoare, care era ca și fiica lor,

I-a turnat la Securitate pe Vasile Hodorog...

În legătură cu ce anume l-a turnat?

Păi, avea avere, domnule. „Exploata” oamenii. Nu puteai să lucrezi atâta pământ și să crești atâtea animale de unul singur! Trebuia să angajezi ciobani la oi, oameni la sapă... Îi plăteai, le dădeai de mâncare, și asta însemna că îi exploatezi. În momentul în care mai lucra cineva pentru tine, însemna că ești exploator. Iar partidul comunist trebuia să distrugă chiaburimea. Știți unde era Securitatea în sat? Acasă la câțiva codași, foarte săraci, care vroiau să le ia averea și tot venitul celor frunțași... De-acolo au pornit membrii de partid. Pe cei care aveau pământ și animale îi lua ca pe nimic, pe baza unor vorbe spuse aiurea despre ei. Cu o vorbă aruncată și cu câteva minciuni îl terminai pe un om. Venea câte unul și spunea:

- M-a-njurat chiaburul cutare.
- Ia cheamă-l încoace, să-l învățăm noi minte!

Cum se numea această învățătoare?

Onea. S-a făcut membră de partid și mai târziu a ajuns mare... Fratele ei era ofițer de Securitate și a fost unul dintre cei patru securiști care au venit să-l aresteze în timpul nopții pe Vasile Hodorog. Le-a pus pistolul la tâmplă soției și fiicei acestuia, amenințându-le: „Am eu grijă de voi, dacă nu vă țineți gura!”

Unde a fost dus Vasile Hodorog?

În Constanța, la Securitate.

L-au bătut?

Normal! La un an după arestare, a avut loc procesul, în 1950. A fost acuzat de „crimă împotriva ordinii sociale” pentru că ajutase cu bani niște partizani.

Cu cine a fost în lot?

Cu vreo 30 de inși. Șeful așa-zisei organizații era constănțeanul Ion Negulescu, condamnat la 20 de ani de muncă silnică și 5 ani degradare civică. Era șeful docherilor din port, membru al Partidului Național Liberal. În același lot mai erau Curcan Emil, condamnat la 4 ani de închisoare, Blidescu Dumitru, Periețeanu Traian, condamnat la 5 ani de închisoare, frații Dumitru, Nicolae și Petre Ruță – ultimul condamnat la 12 ani de

închisoare, Preda Constantin... Majoritatea erau liberali.

De ce ați spus: „așa-zisa organizație”?

Ei erau apropiați ca liberali, dar n-au făcut parte din nici o organizație cu antet, cu sediu... Securitatea a spus despre ei că ar fi făcut parte dintr-o organizație, pe care tot Securitatea a numit-o *organizația „Marea”* – probabil pentru că membrii lotului erau de pe malul mării. Toți erau oameni gospodari, domnule, oameni care aveau putere economică și autoritate morală în localitățile în care locuiau și care în nici un caz nu și-ar fi dat pământul la colectivă. Dar prin arestările astea din fiecare comună, comuniștii vroiau să înfricoșeze populația, să-i facă pe oameni să nu mai zică nimic împotriva colectivizării.

Ce s-a întâmplat cu Vasile Hodorog după ce a ieșit din pușcărie?

N-a mai avut casă, n-a mai avut absolut nimic. Îi confiscaseră totul, la un an după ce l-au arestat. Pe locul casei lor s-au construit primele două blocuri din orașul Ovidiu. Nevastă-sa și fiică-sa au fost scoase din casă și din gospodărie. Au luat cu ele doar atât cât puteau să care într-o mână.

Din ce au trăit?

Tot neamul nostru n-a trăit decât din muncă. Iar ele, dacă n-au mai muncit pe pământul lor, au muncit la alții. Și au avut ce să mănânce, chiar dacă după arestarea lui Vasile Hodorog lumea se ferea să le ajute ca să nu se pună rău cu Sfatul Popular și cu organizația de partid; oamenii din sat n-aveau voie să aibă de-a face cu chiaburii. Când pâinea se dădea pe cartelă în Ovidiu, ele nu primeau pâine pentru că nu li se dăduse cartelă. Vânzătoarea de la magazin, deși era rudă cu ele, refuza să le vândă pâine: „Nu pot, lele Voică – așa o chema pe soacră-mea – să vă dau nici măcar un sfert de pâine, că mă bagă-n pușcărie. N-am voie”. Asta era viața. Ne-am târât, am făcut de toate și n-am avut timp să ne văicărim. După ce m-am eliberat din pușcărie, i-am luat cu mine pe soția mea și pe socrul meu să lucrăm la construcții. Era un om îndemânat.

A recuperat ceva din averea confiscată de comuniști? A fost reabilitat?

N-a recuperat nimic și n-a fost reabilitat. Era cam rău de gură și asta nu le convenea celor de la primărie, căroră le spunea în față: „Măi puturoșilor, măi lichelelor, măi hoților!” La 60 de ani s-a internat în spital ca să se opereze de prostată dar la două zile după operație a murit subit din cauza unor hemoragii interne, de la ficat. Nu știm din ce cauză avea aceste hemoragii. Ce legătură avea prostata cu ficatul? El nu suferea de ficat. Nu știm ce i-

au dat, ce i-au făcut. Cu soacră-mea s-a întâmplat la fel: s-a internat în spital ca să se opereze la ochi și a murit în două zile. Au spus că i s-au blocat rinichii. Ce legătură avea boala ei de ochi cu rinichii? Și socru-meu și soacră-mea erau oameni în putere, cu un organism viguros.

Credeți că Securitatea i-a „ajutat” să moară?

Da, s-a ocupat de ei. Au fost multe cazuri de-astea.

LA PENINSULA, SERVICIU POȘTAL CLANDESTIN

Acum, după ce mi-ați explicat de ce a fost închis socrul dumneavoastră, haideți să închidem această paranteză și să revenim la Peninsula, unde erați coleg de detenție cu dumnealui. Mi-ați spus că soția dumneavoastră – pe atunci domnișoara Cornelia Hodorog – venea să-și viziteze tatăl și că dumneaei a introdus penicilina în colonie. Cum se proceda?

Doctorul Mihăilescu îi spunea bolnavului venit la infirmerie:

- Ai nevoie de penicilină. Poate să ți-o procure cineva?
- Cine, domnule doctor?
- Poți să anunți pe cineva?
- Cum să-i anunț? Telefon nu pot să dau, la vorbitor nu știu dacă vine cineva...

Și atunci, doctorul îi spunea unuia pe care îl cunoșteam: „Uite, avem nevoie de niște medicamente...” Și așa ajungea la mine o notiță, o scrisorică adresată unei anumite persoane, de la o anumită adresă, care era rugată să facă rost de medicamentul respectiv pentru bolnavul cutare... Dimineața, când plecam la punctul meu de lucru din afara coloniei, luam scrisorica cu mine. După ce ajungeam pe șantier, o puneam într-un anumit loc, sub niște pietre. Seara, târziu, după ce ne întorceam în colonie, pe șantier nu rămânea decât nea Filip, paznicul de noapte al șantierului din Ovidiu. Acesta lua biletul ascuns sub pietre și i-l dădea a doua zi Corneliei. Șantierul era aproape de casa în care locuia Cornelia împreună cu mama ei, iar nea Filip, în drum spre casă, trecea prin dreptul locuinței lor. Apoi Cornelia căuta destinatarul... Acesta cumpăra penicilina, i-o dădea Corneliei care, la rândul ei, i-o dădea paznicului. Când venea pe șantier, paznicul punea pachețelul la locul convenit, sub acele pietre. De acolo îl luam eu sau unul dintre cei trei prieteni ai mei implicați în toată povestea asta. La întoarcerea de la muncă, aduceam

penicilina în colonie. Așa ajungea penicilina la doctorul Mihăilescu, care îi făcea apoi injecția deținutului care avea nevoie de acest antibiotic.

Presupun că se transmiteau nu doar aceste bilețele, ci și o întreagă corespondență...

Bineînțeles. Cele mai multe scrisori erau trimise de acei deținuți despre care familia nu știa nimic și cărora administrația nu le dădea dreptul să scrie acasă... Familiile lor aflau astfel despre ei și veneau să-i vadă și să discute cu ei la vorbitor...

Alte scrisori informau opinia publică despre ceea ce se întâmpla în colonie, despre execuțiile care aveau loc aici. Ionițoiu transmitea scrisori la *Europa Liberă* printr-un diriginte de șantier din regiunea Ovidiu, pe nume Sârbu. Acestea ajungeau mai întâi la radio Ankara pentru că vapoarele care plecau din Constanța treceau mai întâi prin Turcia... Împreună cu Cici Ionițoiu am redactat scrisoarea în care relatam cum a fost împușcat doctorul Simionescu. La o săptămână după moartea acestuia, scrisoarea a fost citită la *Europa Liberă*. Nu ne-a fost prea greu să trimitem aceste scrisori, pentru că majoritatea ofițerilor de Securitate din Peninsula erau analfabeți.

Pe lângă medicamente, ce mai introduceați în colonie?

Hârtie, tuș, creioane, pixuri, vopsele pentru deținuții care pictau...

Paznicul de noapte al șantierului, nea Filip, primea ceva în schimbul acestor servicii?

Îi dădeam vopsea, dulăpioare, scăunele lucrate de noi în atelierele de tâmplărie și de fierărie de pe șantier, unde aveam și forjă. Toate obiectele de lemn și de fier din casa lui erau făcute de noi. Dar ne făcea aceste servicii pentru că fusese foarte bun prieten cu tatăl Corneliei...

În colonia Peninsula, dumneavoastră ați aplicat de fapt ceea ce făceați atunci când activați în Mișcarea de Rezistență, când transmiteți plicuri, obiecte, bani...

Domnule, să vă spun un lucru. Știți de ce-am făcut asta? Pentru că eu cunoșteam sistemul. M-ați înțeles? Când cunoști sistemul, știi să fii subversiv dar știi și să te ferești. La fel cum am făcut cu Pop și cu alții, am procedat și aici.

Cornelia Hodorog știa ce riscă?

Și-a asumat riscul. Pentru dragostea noastră, risca totul!

Când v-ați îndrăgostit?

Atunci când ne-am văzut pentru prima oară la vorbitor. Din acel moment, amândoi abia așteptam să vină iarăși clipa în care ne vom vedea și ne vom putea transmite prin cuvinte sau prin priviri că existăm unul pentru celălalt. Am făcut în așa fel ca tatăl ei să lucreze în aceeași brigadă cu mine, la roabă și la cărat piatră, la construcții... Acolo a învățat zidărie, tencuire, meserie... Când Cornelia trecea pe lângă șantier îl vedea și pe tatăl ei la punctul de lucru în care lucram eu. Dar el nu știa că noi doi făceam lucrurile astea. Altfel s-ar fi neliniștit.

Cât timp a durat această activitate clandestină de transmitere a corespondenței și de introducere în colonie a medicamentelor și a altor obiecte?

Până la eliberarea mea, mai mult de doi ani eu fiind după gratii iar ea - în libertate, dar tot timpul sub presiune...

Ce s-a întâmplat cu Ghinea?

A fost turnat că ar fi fost legionar și a fost schimbat. N-a mai deținut nici o funcție. A fost dat afară și lăsat să se întoarcă la casa lui din Constanța. A ajuns funcționar la un S.M.T., apoi contabil la o gospodărie agricolă.

A avut de suferit?

Nu; la ei nu se suferea...

Când a fost dat afară?

Stați să-mi aduc aminte... Prin '52...

Cine a venit în locul lui?

Unul, Zamfirescu, și el fost docher în port, căruia Ghinea îi ținuse locul timp de vreo 6-7 luni.

Cum se purta?

Era un om foarte orgolios. Devenea foarte brutal atunci când simțea că cineva îl sfidează sau îl disprețuiește. El a introdus gimnastica de dimineață în colonie. Când ne încolonam, la apel, făceam în fiecare dimineață exerciții de respirație profundă, ridicând și coborând brațele. Zamfirescu mergea în spatele brigăzilor, unde deținuții - crezându-se neobservați - nu mai executau mișcările respiratorii. Le zicea ăstora: „Respiră, băi, respiră, că de-

asta ai venit la mare!”

Era cinic.

Dacă nu era așa, n-ajungea acolo unde a ajuns. Totuși, nu a schimbat nimic din ceea ce făcuse Ghinea. A lăsat lucrurile așa cum erau...

Ghinea a fost o excepție în cadrul sistemului penitenciar, pe care am înțeles-o datorită explicațiilor dumneavoastră. Dar cum se explică atitudinea îngăduitoare a lui Zamfirescu – un om cinic și brutal, după cum l-ați descris?

În Peninsula au fost împușcați niște oameni... Au fost implicați și studenții reeducați... S-a auzit afară; despre moartea doctorului Simionescu s-a vorbit la radio *Europa Liberă*... Au venit în colonie comisii de anchetă care au început să-i întrebe pe unii și pe alții: Ce a făcut cutare? De ce a murit cutare? Ce i-au făcut studenții? Începuse procesul torționarilor de la Pitești... N-au avut ce să facă și au trebuit s-o lase mai moale.

ÎL DAU PE MANA VOASTRA, REEDUCAȚI-L!

Ce-mi puteți spune despre studenții reeducați de la Peninsula?

Securistul și ofițerul politic al coloniei Peninsula era locotenentul Chirion. El avea pâinea și cuțitul. Omul acesta nu bătea pe nimeni. Nici măcar o palmă nu-i dădea unui deținut. Dar când vroia să pedepsească pe cineva, dădea dispoziție ca deținutul acela să fie transferat în brigăzile de studenți reeducați veniți de la Pitești. Erau două brigăzi, 13 și 14, dar se vorbea despre ele ca și cum ar fi fost una singură. Se spunea: „cei de la 13-14” sau „a fost transferat la 13-14”. „Îl dau pe mâna voastră, reeducați-l!” – le spunea Chirion. Nu le spunea cum să procedeze, ci doar atât: „reeducați-l!”

Îl transformau pe acel deținut într-un torționar, așa cum s-a întâmplat la Pitești?

Aici nu s-a întâmplat să transforme pe nimeni. Îl băteau, îl schilodeau, îl terorizau, făceau cu el ce vroiau, până când îl omorau.

Din dispoziția cui veniseră studenții reeducați la Peninsula?

Nicolski a avut ideea: „Ia trimiteți-le ăloro niște reeducați care să-i chinuie și să-i terorizeze!” Fiindcă nicăieri în țară nu erau atât de mulți deținuți ca la Peninsula și la Poarta Albă – câte 10.000 de oameni. La Poarta Albă era mereu mișcare; deținuții veneau și plecau... La Peninsula, oamenii stăteau mai mult, aveau pedepse mari... Trebuiau să fie puși la punct, reeducați și controlați numai prin teroare.

Studentii torționari aveau un regim privilegiat de detenție?

Aveau o viață mai ușoară, erau ceva mai liberi, erau lăsați să cânte la acordeon... Veniseră de la Pitești ca să-și dovedească atașamentul față de partidul comunist. Între timp erau aduși alți studenți pe care aceștia să-i învețe să muncească cu sârg, cu toată credința și devotamentul față de partid.

Care era misiunea lor la Peninsula?

Au fost trimiși în colonie să facă și aici ceea ce făcuseră la Pitești. Deținuții care se revoltau, care nu vroiau să iasă la muncă, cei care erau împotriva regimului, care făceau propagandă anticomunistă, care erau prinși că aduc ziare sau vești din afară, erau trimiși în brigada studenților reeducați unde erau călcați în picioare și făcuți praf. Stând în aceeași baracă cu acești studenți, deținutul transferat aici nu era lăsat să doarmă, era bătut și chinuit toată noaptea.

În timpul zilei ce se întâmpla cu acel om?

Îl luau cu ei la punctul lor de lucru. N-avea voie să aibă nici o legătură cu vreun alt deținut. Îi dădeau rație mai mică de mâncare. Doi-trei studenți stăteau toată ziua lângă el și îl puneau să muncească tot timpul, până când cădea jos, iar seara, după ce se întorceau în colonie, îl luau iar la bătaie în baracă, până când îl omorau.

Îl mai băteau din când în când și în timpul zilei?

Îl băteau întruna. Era în brigada lor, erau numai ei cu el, nu se turnau între ei.

Ați vorbit de niște oameni împușcați la Peninsula... Cine erau aceștia?

Treceți-l pe Dumitrache.... Am fost prieten bun cu el, mergeam la lucru împreună și am apucat să stăm de vorbă de multe ori... Era un băiat milos, bun cu toată lumea, deștept, săritor, agil, găsea soluții la toate problemele. Căpătase încrederea gărzilor și se mișca liber prin colonie. Asta l-a ajutat să evadeze. Auzise că soția lui plecase cu un alt bărbat și atunci a vrut să-și vadă copilul, să știe ce e cu el... L-au prins când a vrut să treacă Dunărea la

Cernavodă cu o garnitură de marfar. Era căutat în toată Dobrogea... După ce l-au adus înapoi, l-au legat de stâlpul infamiei ca să-l dea drept exemplu negativ, l-au chinuit...

Unde era stâlpul infamiei?

În careul în care se făcea numărătoarea dimineața și seara. Dumitrache era legat de subțiori de acest stâlp, astfel încât picioarele lui să nu atingă pământul... Un câine credincios, căruia Dumitrache îi dăduse de mâncare din rația lui, a stat la picioarele sale până când el a fost luat de acolo și împușcat.

Cât timp a fost ținut legat de stâlp?

O zi. A doua noapte a fost dezlegat și dus la gardul de sârmă care împrejmua colonia. Acolo a fost împușcat. Apoi au spus că a vrut să evadeze.

Cine l-a împușcat?

Brigadierul Madam. Printre deținuți se spunea că ar fi tras în Dumitrache și brigadierul Bogdănescu, care era șeful cel mare la „13-14” și mâna dreaptă a locotenentului Chirion. Cei doi deținuți au tras din ordinul lui Chirion. El le-a dat pistoalele și tot el i-a supravegheat în timpul execuției.

Cine a mai fost împușcat în această colonie?

Doctorul Simionescu – fost secretar de stat la Ministerul Sănătății... L-au împușcat pe șantier, la cărămidărie... S-a îndreptat brusc spre gardul de sârmă și sigur că santinela a trebuit să tragă.

S-a sinucis?

Da.

De ce?

Din cauza terorii la care era supus de studenții torționari. Fusesse transferat în brigada lor... Timp de două săptămâni, zi și noapte, l-au călcat în picioare. Nu i-au dat nimic de mâncare, trăgeau de el să muncească toată ziua și-l băteau întruna... În fiecare zi unul sau doi studenți stăteau lângă el și-l pisau: „Fă aia, muncește, trage, împinge...” În momentul în care studentul care-l avea în primire s-a dus la w.c., doctorul rămas singur a fugit spre sârme și santinela pac, l-a împușcat. În ziua aceea l-a avut în primire studentul Mircea Cojocaru. Soldatul care l-

a împușcat pe doctorul Simionescu a fost decorat. Apoi i s-a dat o permisie; a fost răsplătit pentru că împușcase un „bandit”.

La Peninsula ați fost camarad de detenție cu Cicerone Ionițoiu, Ticu Dumitrescu, Remus Radina... Ce-mi puteți spune despre ei ca deținuți?

Vedeți dumneavoastră, nu ne întâlneam... Nu eram în aceeași baracă. Ne știam, ne făceam semn cu mâna și-atât. La Peninsula, fiecare am fost în alte puncte de lucru...

Cu Cicerone Ionițoiu vă știați dinainte...

Și pe Ticu Dumitrescu îl știam dinainte, de la sediul P.N.Ț. de pe Clemenceau... Dar în colonie ne întâlneam pentru câteva clipe, o dată la trei săptămâni...

Pe Remus Radina l-am cunoscut aici, la Peninsula. Dar n-am fost împreună deloc. El era într-o brigadă, eu în alta... Întâmplător ne întâlneam și ne salutăm...

În colonie nu puteam să umblu de capul meu. Eu stăteam într-o baracă, ei – în altele. Plecam dimineața la muncă și veneam numai noaptea. Ne vedeam în câte-o duminică, pe platou, sau când se făcea numărătoarea, dar stăteam fiecare la locul lui, în brigada lui.

Înțeleg că pe acești prieteni nu puteți să-i evocați așa cum ați făcut cu alți camarazi de detenție de la Ministerul de Interne și de la Jilava.

Nu, pentru că ne vedeam întâmplător, o dată pe lună. Sau știți cum ne vedeam? De exemplu, eram de serviciu; trebuia să aduc mâncarea. Și ne întâlneam, cu hârdaiele după noi, la bucătărie, când stăteam la coadă cât timp se punea mâncarea în hârdău; atunci mai schimbam o vorbă... Nu pot să spun mai mult nici despre alții, pentru că în colonie nu era timp de stat de vorbă. Toată ziua erai la muncă iar noaptea cădeai frânt de oboseală.

NU M-AM RUGAT NICIODATA DE COMUNIȘTI SA-MI DEA SERVICIU

După Peninsula, ce a urmat?

O perioadă de trei ani de domiciliu obligatoriu, în comuna Siliștea din județul Constanța, în care m-am

descurcat foarte bine pentru că învățasem mai multe meserii în pușcărie.

Găsești de lucru ușor?

Cum să nu! Când construiam blocuri în timpul detenției, m-au luat cu ei niște teracotiști din Timișoara și m-au învățat cum se fac sobe de teracotă. Asta m-a ajutat foarte mult după eliberare. Câte sobe de teracotă am făcut când aveam D.O. și câți bani am câștigat!... Eu, care aveam D.O., am reușit să-mi cumpăr un porc de 100 de kilograme și să cresc porcei, găște și găini în condițiile în care oamenii din Siliștea nu puteau trăi cu ceea ce câștigau de la colectivă.

La început am făcut sobe de teracotă pentru oamenii din Siliștea, apoi am fost solicitat de GAC Dorobanțu. Zilnic mă lua din Siliștea mașina GAC-ului, mă ducea în comuna Dorobanțu și mă aducea înapoi... După asta am început să lucrez la construcții, tot în Siliștea. Tot timpul, soția mea a fost alături de mine și a muncit împreună cu mine. Trebuia să trăim din munca noastră. Nu eram ajutați și nici angajați. Închiriasem o casă cu două camere în care stăteam împreună cu ea și cu mama ei. După ce socrul meu a fost eliberat, în 1956 a venit și el să locuiască și să lucreze împreună cu noi.

Cât timp ați avut domiciliu obligatoriu?

Trei ani. Apoi am stat un an și ceva în comuna Seimenii Mici, unde am lucrat la construcții. Am făcut grajduri, o cramă pentru GAC, policioare pentru oamenii din sat. Vroiau și alții să facă policioare, dar nu reușeau. Mă întrebau: „Cum Dumnezeu le faci dumneata? Noi, când batem cuiele, ne crapă toate scândurile ca nucile.” Le-am explicat: „Măi, băieți, scândura trebuie tăiată pe lung, nu pe lat. Voi ați tăiat-o pe lat, de asta crapă.” Ce mare filozofie? Un nimic, un fleac! Și totuși, dacă nu cunoști aceste „fleacuri”, nu poți să faci meseria respectivă. Eu m-am descurcat întotdeauna pentru că am căutat tot timpul să aflu tainele fiecărei îndeletniciri.

O să va spun o poveste pe care am auzit-o la șezătoare când eram copil. Pe vremuri nu erau țigări, se fuma cu pipa. Mai ales turcii și grecii obișnuiau să bea cafea și să tragă din pipă... Într-o bună zi, vine un băiețuș care făcuse patru clase, cum se făcea pe vremea aceea, să se angajeze ca ucenic la un meșter care făcea pipe. Acesta l-a primit în casa lui. Băiatul muncea împreună cu copiii din casa meșterului; pregătea pământul, îl frământa, îl modela, pregătea cuptorul... Meșterul doar controla pipele înainte de a fi băgate în cuptor. După vreo doi ani, băiatul îi spune meșterului:

- Meștere, nu e drept! Eu fac totul, iar dumneata doar suflă în pipe și le controlezi. Dacă-i așa, pot să fiu și eu

meșter.

- Ce vorbești, măi?! Ia fă singur un cuptor de pipe dacă ești așa de deștept! – i-a răspuns meșterul.

Aduce ucenicul niște pământ, îl frământă, încinge cuptorul, pune pipele înăuntru, dar când le scoate – ce să vezi? –, toate erau crăpate.

- Ce se întâmplă, meștere? Am făcut exact ceea ce făceai dumneata.

- Ai zis că știi.

După o vreme, ucenicul a încercat încă o dată, dar cu același rezultat. La sfârșitul celor trei ani, când trebuia să devină calfă, văzându-l întristat, meșterul i-a spus:

- Ești băiat harnic, dar nu ai fost destul de atent ca să poți să furi meseria. Toate au un secret al lor. Adu două sticle cu apă, fă un cuptor de pipe, stai lângă mine și fii atent la tot ce fac.

Abia acum ucenicul a observat că atunci când meșterul controla fiecare pipă, lua puțină apă în gură, scuipa în pipă, și apoi o pune în cuptor. Când le-a scos, nici una nu era crăpată. Apa aceea scuipată în pipă nu lăsa pământul să se usuce și să se crape.

...Nu e doar o poveste pentru meseriași. Eu am înțeles de aici că fiecare muncă, fiecare activitate are un secret al ei, pe care trebuie să-l cunoști înainte de a te apuca de ea.

Acest fel de a înțelege munca m-a ajutat întotdeauna să trăiesc onorabil și să pot să-i ajut pe alții care sunt în nevoi. Nu-i lucru ușor. Eu nu am acceptat nimic din partea comuniștilor și nu m-am rugat niciodată de administrația comunistă să-mi dea un post. Pe alții, ieșiți din pușcărie, îi șantajau: „Îți dăm serviciu, dacă colaborezi...” Eu însă ajunsesem să le spun: „Ce-mi faceți dacă nu colaborez? Dați-mă afară din pușcărie, dați-mă afară din țară!” Alții n-au avut curajul să spună „nu”; au devenit informatori în pușcărie și au rămas așa toată viața. Au beneficiat de niște favoruri, dar au fost întotdeauna la dispoziția lor. Erau chemați să dea informații, să scrie ce-au discutat... Mie ce serviciu puteau să-mi ia? Dulgheria? Zidăria? Păi, du-te tu și zidește în locul meu, că e nevoie de oameni!

VESTUL HABAR N-AVEA...

După eliberarea din pușcărie, ați fost tot atât de rău de gură ca socrul dumneavoastră?

Nu am colaborat cu ei, nu le-am cerut nimic, dar pe cât posibil am căutat să-mi țin gura. Am avut puțini

prieteni pentru că am fost foarte circumspect în relațiile cu oamenii... Dacă nu eram atent ce vorbesc, puteam să le fac rău sau să-mi fac rău mie. Mulți dintre cunoscuții noștri au fost rearestați fiindcă atunci când s-au întâlnit au discutat împotriva partidului comunist. Alții s-au încăpățânat să creadă că sunt eroi; i-a mai luat o dată, și încă o dată... Asta le-a îngreunat viața sau le-a distrus-o.

În perioada în care ați avut D.O. ați fost vizitat de prietenii dumneavoastră „reacționari”, de foștii camarazi de detenție?

Am evitat orice contact cu prietenii mei în această perioadă, ca să nu fim chemați la Securitate și să nu fim întrebați despre ce am vorbit. În București, ei erau urmăriți și ascultați pentru că se întâlneau între ei, se întâlneau și cu alții, chiar și cu domnul Coposu. Dar la mine, la țară, nu venea nimeni, nu vorbeam nimic... Știam că secretarul de partid și mai-marii satului îi întrebau pe oameni despre mine fiindcă aveau sarcină „să aibă grijă de mine”. Ce grijă să aibă? Că nu făceam nimic rău. Munceam și citeam...

Cam după 10 ani de la ieșirea din închisoare, am luat legătura cu Cici, Ticu, Radina... Lucram la ICH, aveam bilete gratuite pe CFR și, când vroiam să mă întâlnesc cu ei, mă duceam la București. Astfel ne-am întâlnit mai des și ne-am apropiat și mai mult.

Puneați țara la cale?

Când ne întâlneam, discutam în general despre situația din țară. Nu puneam însă țara la cale, pentru că nu aveam curaj. Adică, nu eram absurzi, pentru că nu aveam nici o posibilitate de a schimba ceva. Nu mai spuneam: „Hai, domnule, c-o să facem, c-o să dregem”, ca atunci când eram tineri, la începutul Mișcării de Rezistență. Acum eram sub talpa *lor*. Habar n-aveam Europa și America de ceea ce se întâmpla cu adevărat într-o țară comunistă. Nici nu se uitau la noi. Eram conștienți de lucrul ăsta.

Ce consecințe a avut pentru soția dumneavoastră faptul că tatăl și soțul ei au făcut pușcărie politică?

Când tatăl ei a fost arestat, era elevă în ultima clasă de liceu. N-a putut să-și continue școala, deși a citit mult, a învățat limbi străine... După ce a lucrat împreună cu mine, nu a fost niciodată angajată cu un contract de muncă permanent. A fost acceptată doar ca sezonieră, în domeniul turismului, în posturi de translator sau recepționar, pentru că știa foarte bine limba engleză și era foarte frumoasă. După ce s-au făcut niște hoteluri mari în Mamaia, șefele de hotel o chemau să stea la recepție când aveau niște oaspeți speciali sau când venea Ceaușescu. O

apreciau foarte mult pentru corectitudinea ei, pentru comportamentul demn și pentru frumusețea ei.

Asta ne-a fost viața: cititul, discutatul, un spectacol de teatru frumos, un gând frumos, o idee frumoasă... Și dacă ne-am bucurat de ceva frumos, am încercat să împărtășim această bucurie și cu alții. De aceea mă duc în școlile și în liceele în care sunt invitat, unde le vorbesc copiilor și le dăruiesc cărți frumoase, gânduri frumoase, idei frumoase...

Le vorbiți și despre ceea ce s-a întâmplat în timpul comunismului?

Despre tot, dar într-o anumită formă, nu cu dușmănie, nu cu răutate. Științific. Pentru istorie...

Când v-am întâlnit, mă așteptam să-mi spuneți de la bun început cât de mult ați suferit, ce v-au făcut comuniștii... Dar dumneavoastră m-ați invitat în bibliotecă, mi-ați arătat niște cărți pe care le iubiți și am discutat ore în șir despre literatură, înțelepciune, dragoste...

Nu pot să mă vaiet. Îmi fac greață cei care încep să se vaiete... Nu știu de ce, nu-i suport...

Capitolul IV: ALĂTURI DE CORNELIU COPOSU**MAJORITATEA «REVOLUȚIONARILOR» ERAU COMUNIȘTI**

După 1989, v-ați recuperat bunurile confiscate de comuniști?

Doar o mică parte din pământul deținut de părinții și socrii mei. Primăria n-a putut să ne dea adevărul că socrul meu a avut pământ. Nu mai găsește registrul agricol, pentru că acesta a luat foc. Cu timpul s-au găsit acte pentru 10 hectare, apoi pentru 12 din cele 48 de hectare deținute de Vasile Hodorog. Când i-au arestat pe țărani, comuniștii au luat toate hârtiile, n-au lăsat nici un act. Când s-a făcut colectivizarea, cu luarea pământului, comasarea terenurilor, au avut grijă să distrugă actele... E adevărat că, pe atunci, țărani nu erau atât de preocupați de actele de proprietate ca cei de astăzi. Uneori nici nu făceau acte. Plăteau și făceau doar chitanță. Era bună înțelegere. Cu pământul tatălui meu tot așa am pățit. Am recuperat doar 7 hectare din 80. Același răspuns: „Nu se găsesc documentele”.

Poate că unii dintre primarii post-decembriști opun o anumită rezistență în această privință...

Păi cum să dea pământul înapoi, când primarii și nu mai știu ce mari demnitari s-au împroprietărit din pământul luat de comuniști?!

Unde v-au prins evenimentele din decembrie 1989?

În Constanța. Am ieșit în stradă în fața gării. De aici, m-am dus împreună cu un prieten în centru, la „Casa Albă” – unde era sediul organizației județene P.C.R. Azi este sediul prefecturii și al primăriei. I se spune „Casa Albă” pentru că este vopsită în alb. Împreună cu doi ofițeri de marină am intrat în această clădire. Înăuntru era deja lume adunată, aveau loc discuții pătimașe... Cum am intrat, am spus sus și tare: „Sunt reprezentantul Partidului Național Țărănist, am făcut 6 ani de pușcărie politică.” Eram singurul reprezentant al unui partid. Se făcea un proces verbal, o listă cu numele membrilor comitetului revoluționar care se forma chiar atunci. M-au trecut al 31-lea. Erau puțini intelectuali – doi-trei profesori, câțiva ingineri... Majoritatea erau membri ai partidului comunist care deveniseră peste noapte „revoluționari” și se băteau cu pumnul în piept... Se alegeau

între ei... Eu am zis să discutăm cinstit, omenește, deschis... Nimic! Când am văzut ce se întâmpla acolo, ce atmosferă era, cum se discuta, mi s-a făcut silă și am renunțat la calitatea de membru al acestui comitet revoluționar... Nu mi-a mai trebuit. Cu astfel de oameni nu puteam să merg la drum.

Apoi m-am întâlnit cu câțiva prieteni și am hotărât să ne întrunim mai mulți inși la un hotel din centrul orașului. Cred că ne adunaserăm acolo vreo 12-15 inși. Eram singurul care știam cum se procedează democratic la înființarea unei organizații de partid. Le-am explicat că nu eu trebuie să fiu președinte. Trebuia să facem niște alegeri. Am făcut niște tabele cu numele fiecăruia, ca să putem alege un comitet, un președinte. Apoi am încercat să-i conving că e bine ca președintele să fie o personalitate bine cunoscută în oraș. Le-am spus: „Pe mine nu mă cunoaște orașul, dar pe domnul avocat Doicescu îl știe multă lume. Hai să-l alegem pe dânsul președinte al filialei P.N.Ț.C.D. Constanța.” Ceilalți au fost de acord cu propunerea mea, iar eu am devenit secretarul general al acestei organizații. Ne-am găsit un sediu, ne-am organizat, am luat legătura cu Bucureștiul. Putând călători gratuit cu trenul, mergeam des la București, unde mă întâlneam cu domnul Coposu și cu toți ai noștri care făcuseră pușcărie politică. Aveam avantajul că pe mine mă cunoșteau cei din conducerea de la București și astfel ne dădeau tot concursul. M-am pus pe treabă. Organizația din Constanța a devenit tot mai mare și mai puternică, astfel încât, la alegerile din '92, în Constanța a fost ales singurul primar țărănist din țară – doctorul Neagoe. Constanța era un prilej de bucurie și o speranță...

Ați condus și filiala A.F.D.P.R. din Constanța?

Sunt membru A.F.D.P.R., dar nu puteam să am funcție și aici, pentru că atunci ar fi trebuit să las P.N.Ț.-ul, care în acel moment reprezenta viitorul țării; îmi pusesem toate speranțele în acest partid. În 1992 am organizat la Constanța un miting electoral. Venise și domnul Coposu. A stat aici câteva zile la o cunoștință de-a sa. Cum a ajuns la Constanța, m-a chemat și mi-a spus:

- Domnule Ionașcu, credeți că o să putem ține mitingul? Credeți că o să reușim?

Se temea de un eșec...

- Da, domnule președinte – l-am asigurat –, răspund de organizarea acestui miting și de reușita lui.

- Pe cine să mai invităm? A venit în Constanța și domnul Nicolae Manolescu ca să facă aici o filială P.A.C.

Vorbește, te rog, cu dumnealui, și invită-l la acest miting, să ia și el cuvântul.

Cred că domnul Coposu ar fi preferat în acel moment ca domnul Manolescu să candideze la președinție din partea Convenției. Îl aprecia. Ar fi vrut ca P.N.Ț.C.D. să se asocieze mai degrabă cu P.A.C.-ul decât cu liberalii...

L-am găsit pe domnul Manolescu, l-am invitat să ia cuvântul la miting, dar m-a refuzat pe motiv că trebuia să plece la Tulcea unde vroia să organizeze niște activități. Nu s-a dus însă nici acolo. Mai târziu, mi-am dat seama că el vroia să fie întotdeauna vioara întâi. Refuzul său a fost o palmă pentru domnul Coposu; o palmă pe care acesta a încasat-o cu tristețe.

Mitingul a fost grozav: lume multă, Sala Sporturilor arhiplină, atmosferă incendiară, totul a decurs fără probleme. Până atunci, domnul Coposu nu mai fusese întâmpinat cu atâta entuziasm, bucurie și respect. A fost foarte mulțumit.

- N-am întâlnit nicăieri o atmosferă și o organizare ca aici – mi-a mărturisit el. După care mi-a propus pe neașteptate: Vrei să vii la București să lucrezi cu mine?

Așa am ajuns să lucrez la București, împreună cu domnul Coposu, ca secretar permanent al P.N.Ț.C.D.

DIN TOATA ȚARA, VENEAU SA-L VADA NUMAI PE COPOSU...

Având această funcție, cu ce vă ocupați?

Cu organizarea partidului, cu corespondența, răspundeam de comunicarea cu toate filialele din țară, organizam activitatea acestora, ele îmi comunicau situația și problemele din teritoriu, iar eu le transmiteam poziția conducerii, umblam prin țară, participam la organizarea alegerilor județene. Mai era și secretariatul general al partidului, condus de Gabrielescu, care, de fapt, nu făcea mai nimic. Tot noi făceam și treaba lui. Gabrielescu era doar cu numele și cu semnătura. Când îl căutai, nu-l găseai. De multe ori semnam în locul lui.

În București răspundeam de relațiile cu toți oamenii care veneau la sediul partidului. Ne vizitau foarte mulți și trebuia să discut cu toți. Lumea aștepta atunci ca prin P.N.Ț.C.D. să se facă schimbări mari. Mulți vroiau să afle pe ce cale se va merge. Alții veneau să facă propuneri politice. Oamenii din toată țara, din toate categoriile sociale, veneau să-l vadă pe domnul Coposu, să-i mulțumească, să-l roage să-i ajute, să discute cu el, care era speranța lor, pentru că ceilalți lideri politici erau comuniști sau pactizaseră cu comuniștii...

Doreau să discute și cu domnul Diaconescu? Sau cu altcineva din conducerea partidului?

Nu mi s-a întâmplat ca vreunul să-mi ceară să discute cu altcineva... Oamenii veneau la Coposu, iar când se întorceau în satul lor vroiau să spună că au stat de vorbă cu el. Dar domnul președinte nu era întotdeauna acolo

și nici nu avea timp să-i primească pe toți... Și atunci, mă trimitea pe mine. Fetele pe care le aveam în birou se ocupau de scriptologie; nu avuseseră de-a face cu oameni din toate straturile sociale, nu puteau vorbi cu fiecare pe limba lui... Eu însă îl înțelegeam și îl lămuram pe fiecare, chiar și pe cei mai dificili, mai dezorientați, mai puțin realiști, pe care de obicei lumea-i evită. Aici nu-i gonia însă nimeni, pentru că domnul Coposu ne spusese: „Trebuie să vorbim cu toți oamenii, indiferent cine sunt aceștia și ce profesie au. Dacă vin la noi cu plăcere, cu dragoste, cu speranță, trebuie să le acordăm toată atenția.”

În acest timp ați continuat să vă ocupați și de activitatea filialei din Constanța?

Nu am mai fost secretarul general al acesteia din momentul în care am devenit secretar permanent al partidului, dar în această calitate organizam activitatea tuturor filialelor din țară, inclusiv pe a celei din Constanța. Această situație a durat până în 1993, când, într-o ședință de Birou la care eu nu am participat, Radu Vasile mi-a interzis să mă mai ocup de activitatea organizațiilor din Constanța și din București.

De ce?

Pentru că Radu Vasile împreună cu Ulm Spineanu – care era pe față împotriva lui Coposu – vroiau să pună mâna pe partid. În acest scop, Radu Vasile dorea ca Mircea Ciumara – unul dintre cei mai apropiați oameni ai lui Coposu – să nu mai fie deputat de Constanța și să-i aducă în Parlament, pentru Constanța, pe Barde și Jianu – despre care se spunea că ar fi fost activiști ai partidului comunist... Aceștia au ajuns parlamentari și au preluat conducerea organizației din Constanța, Jianu ca președinte iar Barde ca secretar general. Așa a încăput Constanța pe mâna comuniștilor.

Care erau filialele de care erați cel mai mulțumit?

Ploieștiul, Brașovul, Iașul, Timișoara, Aradul. Dar erau și organizații mai mici care mergeau bine: Sălaj, Giurgiu, Târgoviște, Tulcea, Ialomița, Călărași.

Cât timp ați deținut funcția de secretar permanent al partidului?

Din '91 până după alegerile din '96.

Deci ați pus umărul la organizarea și dezvoltarea activității acestui partid cât timp a fost în opoziție...

Până la venirea la putere a Convenției. După ce a murit domnul Coposu, am mai lucrat 6 luni sub președinția

domnului Diaconescu, iar în mai 1996 le-am spus că mă retrag pentru că mi-e de-ajuns.

De ce v-ați retras? Vă nemulțumea ceva?

Nu mai era domnul Coposu și n-am vrut să mai rămân... Se schimbase totul...

CE ATATA COPOSU?!

Ați avut parte de dezamăgiri?

Da. Hai să vă relatez o situație la care am fost martor. După ce a murit domnul președinte, împreună cu fetele de la secretariat și cu administratorul, făcusem un aranjament în memoria domnului Coposu în colțul din dreapta al holului de la intrarea în sediu. Între două draperii mari, negre, afișasem pe perete textul poeziei *Rugă*, scrisă de Corneliu Coposu, sub care pusesem tabloul său în bernă și o candelă care ardea tot timpul. Spre sfârșitul anului 1995, la o lună după moartea domnului Coposu, mă aflu în biroul domnului Diaconescu când a intrat Gabriel Țepelea care i-a spus acestuia: „De ce mai ții tabloul ăla cu Coposu la intrare? Ce atâta Coposu?! Dați-l jos! Să terminăm odată!”

Domnul Diaconescu a chemat intendentul și i-a cerut să dea jos tabloul. Acesta a executat ordinul. Întregul aranjament făcut în memoria domnului Coposu a fost desființat. Pentru mine, această profanare a memoriei sale a fost cea mai mare lovitură primită vreodată, urmată de cea mai mare tristețe. Ce altceva să vă mai spun în legătură cu plecarea mea?

Mai sunt și alte motive?

În comparație cu acesta, sunt mărunte.

Acest moment a însemnat și renunțarea din partea conducerii partidului la linia Maniu-Coposu?

Cu siguranță. Imaginea și gândirea lui Coposu nu-și mai aveau rostul pentru noua conducere. „Ce atâta Coposu? Să terminăm odată!” spunea Gabriel Țepelea. Și domnul Diaconescu l-a ascultat. Ce rost mai aveam eu acolo? Mai ales că îmi spuneau că sunt turnătorul lui Coposu...

Cine vă spunea?

Cei care trebuiau să creeze o anumită atmosferă în jurul meu. Domnule, pe mine mă adusesese acolo domnul Coposu, eram într-adevăr omul lui, dar niciodată nu mi-am permis să-i spun ceva despre vreun om, pentru că m-ar fi aruncat afară. Nu accepta chestii de-astea. Cât timp am stat acolo și am lucrat cu el, am văzut atâția oameni și atâtea situații. Nu mai vroia să aibă de-a face cu cei care veniseră la el cu delațiuni, intrigi și minciuni; nu mai avea nevoie de ei. Cum aș fi putut să mă comport ca acești oameni, eu, care văzusem toate acestea? Când am venit acolo, Marin Bucă, expertul contabil al P.N.Ț.-ului, mi-a spus: „Costică, ai grijă să nu-i spui președintelui vreo vorbă despre unul sau despre altul, că te-ai dus. Te-a ras! Îi dai hârtiile sau actele de care are nevoie, dar nu te apuca să comentezi, să-i dai sfaturi sau să-l încondeiezi pe vreunul, că te-ai ars. Știe el ce să facă.” Și așa am făcut. Probabil că din acest motiv am stat lângă președinte atâta timp. Nu i-am dat sfaturi, iar dacă se întâmpla ceva rău nu m-am dus să-i spun că ăla face și ăla drege. Avea cine să-l informeze.

COPOSU ȘTIA TOTUL DESPRE TOȚI AI LUI

De la cine știa?

Avea prieteni, domnule! Prieteni politici cu care se întâlnea și de la care afla...

Adică știa despre turnătorii din partid și despre informatorii șantajați?

Despre toți! Absolut despre toți! Care cum sunt și ce sunt. Domnul Coposu îi știa pe toți ai lui, mai mult pe ai lui... Dar și pe alții...

Știa despre toți... A avut acele acte care acum circulă...

Și atunci, de ce nu i-a dat afară?

L-am auzit spunând: „Lasă-i, măi, în pace, pentru că au suferit și ei atât de mult în pușcărie.” Pentru mine, Coposu a rămas Coposu. Modelul meu de viață a fost domnul Coposu. N-am nici un motiv să spun că a făcut greșeli sau să-l judec așa cum faceți dumneavoastră atunci când întrebați: „de ce nu i-a dat afară?”.

N-a vrut să-i dea afară din considerente umanitare?

Mi-e greu să-i categorisesc pe acești oameni. O dată, într-o ședință de Birou, domnul Coposu le-a spus: „Măi,

cei care ați obosit sau care nu mai puteți sau care credeți că e suficient ceea ce ați făcut, pentru că sunteți trecuți de 75 de ani, ar fi bine să vă retrageți, să vă odihniți, să între alții mai tineri în locul vostru.” Dar nu a primit nici un răspuns.

N-au vrut să se retragă?

Nu știu. N-au răspuns. Nu s-a mișcat nici unul. A fost o invitație făcută la nivelul superior al partidului, pe baza anumitor date, adresată celor care ar fi trebuit să se retragă din conducerea partidului.

Între Corneliu Coposu și Ion Rațiu era o anumită tensiune. Cum se explică aceasta?

Rațiu avea cea mai bună tipografie din țară, dar P.N.Ț.C.D. nu a avut acces la ea. Rațiu nu a vrut să ne tipărească nici manifestele și nici ziarul *Dreptatea*. Tipografia lui era condusă de un anume Lambru care plecase din P.N.Ț.C.D. și care edita și tipărea aici *Dreptatea nouă* – o publicație care ataca permanent partidul și lovea în special în Corneliu Coposu. Tot aici Lambru tipărea, pe hârtie luată de la partid, niște manifeste în care era atacat președintele Coposu.

Când domnul Coposu era plecat la tratament în Germania, Rațiu a crezut că acesta va muri. A umblat pe la toate organizațiile din Ardeal și din Banat ca să le ceară să-l voteze pe el în locul lui Coposu ca președinte al P.N.Ț.C.D. Unele organizații, ca cele din Reșița și din Hunedoara, l-au primit. Cea din Timișoara și cele din Ardeal n-au vrut însă să stea de vorbă cu el și l-au informat telefonic pe domnul președinte. Când a venit din Germania, acesta s-a întâlnit la o conferință de presă cu Rațiu, căruia i-a spus: „Iartă-mă, Ioane, că n-am murit”. Am fost de față.

Ce reacție a avut Ion Rațiu?

A zâmbit, n-a avut replică.

Cei din Biroul de conducere îi erau loiali Seniorului?

Asta numai domnul Coposu știa. Eu ce pot să spun? E ușor de bârfit, de bănuț, sau de făcut afirmații de-astea...

Nu vă cer să bârfiți și nu vreau să vă fac să dați în P.N.Ț.C.D. Hai să vă spun de pe ce poziție vă pun aceste întrebări. Și pentru mine, P.N.Ț.C.D. a fost o mare speranță. A fost singurul partid anticomunist. Liberalii s-au ținut

de fusta comuniștilor de pe vremea lui Guță Tătăărăscu până în prezent. Numai pe manșeta ziarului „Dreptatea” – la care am colaborat – era scris „Tribună de luptă împotriva comunismului”. Numai în P.N.Ț.C.D. se vorbea de „criptocomunism”, „neocomunism”... Speranțele mele s-au dus... Am multe frustrări, amărăciuni, de când Emil Constantinescu s-a lepădat de Proclamația de la Timișoara. Iar când am aflat că Ticu Dumitrescu a fost dat afară din P.N.Ț.C.D., am văzut negru înaintea ochilor.

Vă cred.

De aceea aș fi vrut să aflu de la dumneavoastră dacă P.N.Ț.C.D. mai are vreun viitor, cum s-a ajuns în situația ca despre acest partid să nu se mai audă nimic și cât de singur era Corneliu Coposu. Iată, am dat toate cărțile pe față...

Foarte bine.

N-aș vrea să vedeți în mine un reporter care ține tot timpul ascunse niște întrebări cu care va încerca să-și încolțească interlocutorul.

Nici nu vă închipuiți cât de mult vă înțeleg.

CONDUCEREA ȘI COMITETUL P.N.Ț.C.D. AU «AJUTAT» ACEST PARTID SA DISPARA

Dumneavoastră ați fost martor la luarea unor decizii...

Am fost martor, dar am fost în același timp un om loial și corect. Fiindcă eu am venit acolo cu un ideal și am vrut ca întreg comportamentul meu să fie la înălțimea acestui ideal. Dacă am ajuns să fiu secretar permanent al acestui partid, nu înseamnă că puteam să hotărâsc ceva în numele partidului, să impun ceva și cu atât mai puțin să cer socoteală cuiva.

Nu e vorba de ceea ce ați fi putut face dumneavoastră...

Știți de ce aveți impresia că nu vreau să vorbesc? Pentru că eu am înțeles că, înainte de toate, trebuie să-i fiu credincios domnului Coposu, că el trebuie să aibă liniște, mulțumire din partea mea. Am înțeles că nu trebuie să-i creez probleme, nu trebuie să-l fac să se ferească de mine sau să se teamă că-l spionez, că-i spun altuia ceva

despre el... Nu l-am măgulit niciodată pentru că n-am obiceiul ăsta... Eu tac și ascult. Și-mi fac datoria. Așa m-am comportat cu domnul președinte Coposu. Altminteri aș fi fost o pacoste pentru el. Măcar cu mine a avut liniște. Cu mine a avut atâta liniște încât mi-a spus: „Costică, stai și dormi aici, sus.”

În sediul P.N.Ț.C.D.?

Da. „Stai și dormi aici. Mută-te aici, Costică, pe canapeaua de sus.” Că am mâncat, că n-am mâncat, că am băut, că n-am băut, eu pentru dânsul am fost tot timpul o sursă de liniște, de nădejde, de încredere. Eu nu mi-am băgat nasul nicăieri și nici nu l-am întrebat vreodată: „Ce ați vorbit? Ce-a spus cutare?” Dacă aș fi pus asemenea întrebări, l-aș fi neliniștit... Simțeam că anumite persoane îl incomodau, îl oboseau... Să fi fost și eu ca ele? Atunci, ce rost ar mai fi avut să fiu acolo?

Cine erau cei care îl oboseau pe Senior?

Ioan Lup, de pildă. Era tot timpul pe lângă el, dar nu pentru că i-ar fi fost apropiat, ci pentru că vroia să-l spioneze... Îl înfrunța deseori pe domnul președinte, care-l lua la rost. Acesta știa că Lup, care zicea că făcuse 12 ani de pușcărie, nu fusese reținut decât 3 sau 4 luni, dar nu-i spunea nimic. Îl lăsa în pace pentru că era acolo de-atâta vreme...

Vi s-a propus să candidați pentru Parlament?

Și domnul Coposu și domnul Diaconescu m-au întrebat dacă vreau să candidez pentru un post de senator sau de deputat. Le-am răspuns că nu vreau. M-am uitat la mine și mi-am dat seama că nu am „calitățile” necesare: nu știu să mint, să torn, să vorbesc de rău...

Ca secretar permanent, erați retribuit?

Nu am primit nimic din partea partidului. De altfel, domnul președinte ne spusese: „Noi nu facem politică pe bani. Cine face politică cu noi, s-o facă cu suflet, cu inimă și cu entuziasm. Și trebuie să aibă din ce trăi; nu să-l țină partidul. Politica noastră nu se face pe banii partidului ci pentru idealul în care crezi. Cine face politică pe banii lui, este propriul său stăpân. Dacă face politică pe banii partidului, stă cu mâna întinsă.” Ne-a explicat asta tuturor. Nici unul dintre cei care făceau politică nu primea salariu de la partid. Nici președintele nu avea salariu. La noi aveau salariu dactilografele, secretarele, oamenii de serviciu, șoferii, intendenții. Eu trăiam doar din pensia mea.

Cum a ajuns P.N.Ț.C.D. în situația de a nu se mai auzi nimic despre el? Dacă vreți, puteți să-mi spuneți că e în continuare un partid glorios, dar eu am senzația că acest partid a dispărut practic de pe scena politică. Cine l-a „ajutat” să dispară?

Conducerea și comitetul P.N.Ț.C.D.-ului.

Cum așa?

Vedeți dumneavoastră, toate hotărârile președintelui Coposu au fost luate și semnate numai cu acordul comitetului de conducere, cu voturi numărate: câți sunt pentru, câți sunt contra... Președintele n-a spus niciodată „Luăm următoarele măsuri!”, ci „Ce măsuri luăm?” Nu a acționat niciodată de unul singur. A procedat întotdeauna absolut democratic. Tot ce s-a decis a fost mai întâi supus la vot.

Chiar dacă votul acesta putea să contravină intențiilor și proiectelor sale?

Da, dacă așa se hotăra la vot.

La congresele sau la conferințele naționale ale partidelor, liderii politici își aduc oamenii lor, își asigură o anumită majoritate, care să le susțină proiectele, interesele...

Dacă domnul Coposu ar fi făcut așa ceva, s-ar fi găsit unii care să spună că nu a procedat democratic. S-a spus vreodată despre președintele Coposu că nu ar fi procedat democratic? El a procedat întotdeauna democratic. Dar mulți români înțeleg democrația pe dos: să manipuleze, să mintă, să nu fie loiali, să nu fie uniți, să fie lași, să fie mici... Felul acesta în care ai noștri au înțeles democrația, a grăbit moartea lui Coposu.

Adică?

Totul a pornit de la alegerile care au avut loc în luna august 1995 pentru desemnarea conducerii filialei P.N.Ț.C.D. din Vrancea. Această organizație se întărise foarte mult. Din comitetul ei făceau parte legionari, care aveau un sprijin deosebit din partea curentului legionar local, și foști membri ai partidului comunist care erau sprijiniți de mari bogătași locali – proprietari de terenuri viticole, latifundiarilor cu putere economică. Alegerile au fost pregătite de acest comitet cu scopul de a înlocui vechea conducere și pe președintele Cătuneanu cu un nou comitet și un nou președinte în persoana lui Mănea. Noua conducere urma să susțină noua candidatură pentru Parlament a lui Ioan Manea, de la Iași, și a lui Ioan Lup.

În ce consta „sprijinul deosebit din partea curentului legionar local”?

Băiețiiăștia tineri din Vrancea care erau membri ai P.N.Ț.C.D. făceau parte în același timp dintr-un cuib legionar. Chiar domnul Coposu sesizase: „Acolo, legionarii au un cuib”.

Era vorba, deci, de legionari tineri?

N-am întâlnit bătrâni printre ei. Era o generație tânără care se ridica acolo. Era tineret.

Legionarii bătrâni pe care i-am interviewat pentru că au făcut ani grei de pușcărie politică, au un crez anticomunist foarte bine conturat. Legionarii tineri pe care i-am cunoscut nu prea știu însă pe ce lume trăiesc. Sunt foarte ușor de manipulat. Nu sunt îndoctrinați cu ideologia naționalist-creștină ci, mai degrabă, cu cea naționalist-comunistă. Eu nu știu cine-i finanțează ca să poarte uniforme și să meargă în tabere legionare...

Probabil de-asta a pus domnul Coposu problema lor. Cum ați spus dumneavoastră, nu erau cu capul pe umeri, nu-și dădeau seama ce se întâmplă și ce fac. Așa a gândit și el.

DIN ACEL MOMENT, COPOSU NU A MAI VRUT SA TRAIASCA

Cum au decurs alegerile?

Cu strigăte împotriva lui Cătuneanu; au fost aranjate, n-au decurs deloc democratic... A trecut și Radu Vasile pe acolo...

Trăgea și el niște sfori?

Cum să nu?! Cum a ajuns ce-a ajuns?!

Cine a câștigat alegerile?

Au ieșit Mânea și oamenii lui. S-a făcut reclamație, contestație... Cei care am fost trimiși acolo ca observatori – eu, Ciumara, Vlad Roșca – i-am spus domnului Coposu că nu s-a procedat democratic, iar acesta a cerut să se refacă alegerile pentru că fuseseră aranjate. S-au refăcut dar au fost iarăși aranjate de aceiași oameni. Și atunci, s-a hotărât întrunirea Biroului de conducere al partidului la 10 octombrie pentru a decide în această privință. A

fost ultima ședință de Birou la care a luat parte Corneliu Coposu. Din partea conducerii partidului au participat: Coposu, Diaconescu, Gabrielescu, Țepelea, Șerban Ghica, Constantin Dudu Ionescu, Mircea Ciumara, Răzvan Dobrescu, Ulm Spineanu, Radu Vasile, Remus Opriș. Trebuiau să participe și Ion Rațiu și Ștefan Mamulea, dar aceștia nu au putut veni. Au fost invitați: Ioan Lup, Ion Ionescu-Galbeni, Mânea, Cătuneanu, Mircea Popa-Zlatna, Vlad Roșca, Dumitru Ionescu – care locuia la Geneva, Ioan Manea, Sergiu Macarie și Șerban Săndulescu (ultimii doi n-au venit).

Dintre cei care au luat cuvântul, cine a fost de partea lui Coposu?

L-au susținut: Mircea Ciumara, Remus Opriș – care au fost cei mai apropiați oameni ai președintelui –, Șerban Ghica, Răzvan Dobrescu, Popa-Zlatna și Vlad Roșca. Gabrielescu, Țepelea, Lup, Ulm Spineanu, Radu Vasile, Galbeni, Ioan Manea i-au susținut pe cei aleși nedemocratic în Vrancea. Diaconescu și Dudu Ionescu au tăcut tot timpul.

Cum au decurs discuțiile?

Vă citez din stenograma făcută de mine ca secretar permanent al partidului. Am stat chiar între Lup și Coposu.

«La sfârșitul ședinței, Coneliu Coposu declară: "M-a supărat foarte mult susținerea unora împotriva mea. Nu accept așa ceva. Au interese?" Lui Lup: „Am spus să taci din gură, Lup. Nu ai tăcut. O parte din oamenii noștri au răspândit broșuri și fluturași de propagandă la adresa mea. Sunt în situația penibilă de a sta deoparte. S-a făcut o propagandă de natură să mă supere. Domnul Lup e interesat și minte. Știu tot și mă contrazice. Îi susțineți pentru că sunteți direct interesați. De ce ai interes? Vreau să văd care s-a asociat celor ce au deviat și au interese.”

Se ridică Ioan Lup și spune tare către domnul Coposu: „Dumneavoastră mințiți!”

Corneliu Coposu, foarte enervat: „Sunt atitudini inexplicabile.” Către Ioan Lup: „Când te lansezi pe poziții inexplicabile, ce te face să le susții? Ai interes? Nu sunt de acord. Nici Lup, nici Manea nu au justificarea atitudinii lor în această situație. L-am oprit de trei ori pe Ioan Lup pentru a nu interveni.”

Ioan Lup, în picioare, gesticulând: „Susțin adevărul!”

Coposu era livid și trist.

Remus Opriș: „Am remarcat că între cei ce au fost deținuți politici, aici, acum, s-a dovedit că nu mai este aceeași solidaritate. De ce? Ce au Lup, Manea, Galbeni?”

Coposu: „Fruntașii noștri nu sunt unanimi și s-a văzut.”»

Cine a avut câștig de cauză?

Adversarii domnului Coposu.

Ce s-a întâmplat cu Corneliu Coposu după această ședință?

După ce s-a terminat ședința, am rămas doar eu cu domnul președinte. Era foarte abătut. Mi-a spus cu o voce stinsă: „Oamenii mei nu mai sunt cu mine. Nu mai sunt cu mine.” S-a dus acasă și nu s-a mai sculat din pat. Din acel moment n-a mai vrut să lupte cu boala, n-a mai vrut să trăiască. Cu puțin timp înainte fusese programat să meargă la tratament în Germania. La începutul lunii octombrie îl întrebasesem ce dispoziții ne dă pentru pregătirea conferinței naționale a partidului, care urma să aibă loc în timpul în care el avea să fie plecat din țară. Știți ce mi-a răspuns? „Costică, nu mai plec în Germania, pentru că mă simt bine. Mă simt bine, măi. Și avem de făcut multă treabă. Mă duc la tratament după conferință.” Eram atât de bucuros că se simțea bine! Dar șocul resimțit și lovitura încasată din partea propriului partid, i-au grăbit sfârșitul. Probabil că prin verticalitatea sa îi incomoda pe mulți...

...Asta a fost. Asta s-a întâmplat cu P.N.Ț.-ul...

În marea ședință care a avut loc la București la 3 septembrie 1995, la care a participat toată conducerea partidului, avocatul Emil Popescu avertizase: „Partidul trăiește prin Corneliu Coposu. Dacă dispăre Coposu, s-a terminat cu partidul.”

Pe Victor Ciorbea l-ați întâlnit la sediul P.N.Ț.C.D.?

L-am cunoscut înainte de a fi prim-ministru. M-a văzut că stăteam singur acolo, la P.N.Ț., și m-a invitat de câteva ori să merg împreună cu el, cu soția și cu fiica lui, la teatru și la niște simpozioane. Mi-a plăcut de el. Era loial, cinstit. Era om de-al nostru...

Ce vreți să spuneți prin aceste cuvinte: „om de-al nostru”?

Era un om modest, poate chiar naiv, omenos, bun, înțelegător, iubitor de oameni. Și inteligent. Era, cum să spun, încet în acțiuni – un ardelean de-ăla care judeca mult și bine. Și omenește. Niciodată nu judeca cu răutate. Știa că laptele e de la vacă și pâinea din grâu, adică avea sufletul ăla care-l înțelege pe omul de la țară, pe omul muncitor și necăjit. De asta cred că s-a făcut sindicalist. Păcat că Diaconescu și Constantinescu l-au schimbat cu

Radu Vasile.

Despre Emil Constantinescu ce părere aveți?

Bun ca profesor, dar în politică n-a făcut nimic bun. Constantinescu are educație și formație comunistă. A fost secretar cu propaganda pe Universitate. Unii au ajuns mari comuniști fără să știe ce înseamnă cu adevărat comunismul, fără să-i citească pe Marx și pe Engels. Dar când ești profesor universitar, când știi bine ce înseamnă comunismul, când știi că se bazează pe ura de clasă promovată de Marx și Engels, și totuși te faci comunist, nu cred că mai ai nici o scuză.

Cum vă explicați faptul că Emil Constantinescu, ca emanat al Pieței Universității, s-a lepădat de punctul 8 al Proclamației de la Timișoara la puțin timp după ce a venit la putere?

Pe șantier aveam un lipovean, muncitor bun dar bețiv. Îl dojeneam: „Măi, Ivane, iar te-ai îmbătat!” De fiecare dată îmi dădea același răspuns: „Dom’ șef, m-a furat limonada.” Tot așa și cu Constantinescu – l-a furat mărirea, puterea.

Orgoliul, dorința de mărire, beția puterii îl distrug pe om. Cu cât urci mai sus, cu atât mai mult se agață de tine unii-alții, toți păduchii. Când ești mic, n-au ce lua de la tine și te lasă în pace. Vedeți dumneavoastră, faptul că am stat atâția ani alături de domnul Coposu și că el m-a apreciat, a fost pentru mine o mare bucurie și o mare izbândă. Dintr-o dată am avut o satisfacție extraordinară. Dar din acel moment am avut grijă ca această împlinire să nu mă transforme într-un om care face pe grozavul. Am rămas același om obișnuit.

NE CONDUC EPIGONII COMUNIȘTILOR

Credeți că P.N.Ț.C.D. mai are vreo șansă să se refacă, să revină în Parlament?

P.N.Ț.-ul condus de Maniu și de Coposu a avut o doctrină și un ideal. Odată cu dispariția acestor oameni mari, s-a renunțat și la doctrină și la ideal. Acel partid nu mai există. Timpul lui a trecut, s-a scurs, s-a terminat.

Dacă partidul acesta s-ar ocupa cu adevărat de țărani, dacă și-ar stabili ca obiectiv prioritar refacerea țărănimii ca clasă socială, refacerea agriculturii, sprijinirea producătorilor agricoli conform doctrinei lui Mihalache, despre care mi-ați vorbit cu atâta căldură, pe larg și nuanțat, dacă s-ar lupta cu U.E. pentru

subvenționarea agriculturii, nu credeți că și-ar putea crea un electorat specific, bine conturat?

Cine să facă toate astea? P.N.Ț.-ul nu mai e P.N.Ț. Vorbiți de lupta pentru subvenții. Cine să se bată pentru subvenții? S-au primit atâtea fonduri! Ce s-a întâmplat cu acești bani?

Eu vorbeam despre viitorul acestui partid, nu despre incapacitatea politicienilor noștri de a elabora proiecte și despre hoția practică la nivel înalt.

Bine, dar partidele sunt formate din acești politicieni! Cum să ne mai dea ăia fonduri când constată că la noi totul e minciună? Nu mai prezentăm încredere, domnule. În momentul în care nu mai prezinți încredere, practic nu mai există. Noi ne-am învățat să ni se dea totul de pomană. Ne-am învățat să consumăm, dar să nu producem nimic. Și tot noi suntem cu pretenții și cu nasul pe sus!

În prezent, vedeți vreo forță, vreo formațiune politică ce ar putea să ridice acest popor?

Nu.

Credeți că în România a căzut comunismul?

N-am scăpat de comunism și n-o să scăpăm multă vreme. Comunismului i-a trebuit mult timp ca să se instaureze, și îi trebuie tot atât de mult timp ca să dispară. Mulți consideră și acum că doctrina comunistă e foarte sănătoasă. În prezent, comunismul continuă să existe chiar dacă nu mai e atât de vizibil, de explicit. Suntem conduși de epigonii comuniștilor, care sunt mai periculoși decât comuniștii propriu-ziși. De ochii lumii, comuniștii țineau să se știe că își respectă „cuvântul lor de comuniști”. Epigonii nu au cuvânt și nu sunt interesați nici măcar de salvarea aparențelor. Comuniștii aveau obligații față de partid. Epigonii lor nu mai au nici o obligație, față de nimeni. Numai lor să le fie bine! Comuniștii – dacă li se dădea mâncare, băutură, și alte chestii – nu țineau să fie bogați. Epigonii lor vor însă să se îmbogățească cu orice preț. Comuniștii urmau o singură linie: ura de clasă. Epigonii lor de acum nutresc o ură mai șlefuită, mai subtilă, o ură sofisticată și modernizată față de propriul lor popor.

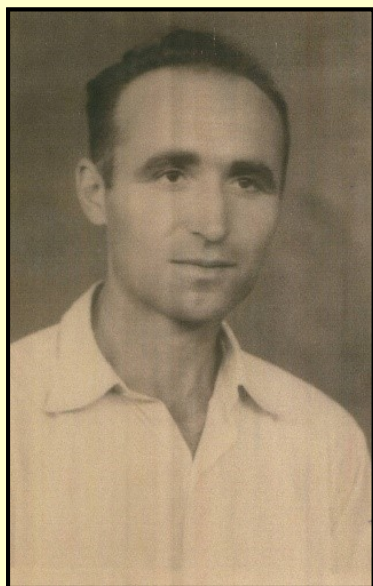
Constanța, 13-16 mai 2010

CONSTANTIN IONAȘCU

ORORILE ȘI FARMECUL DETENȚIEI

O convorbire cu TRAIAN CALIN UBA

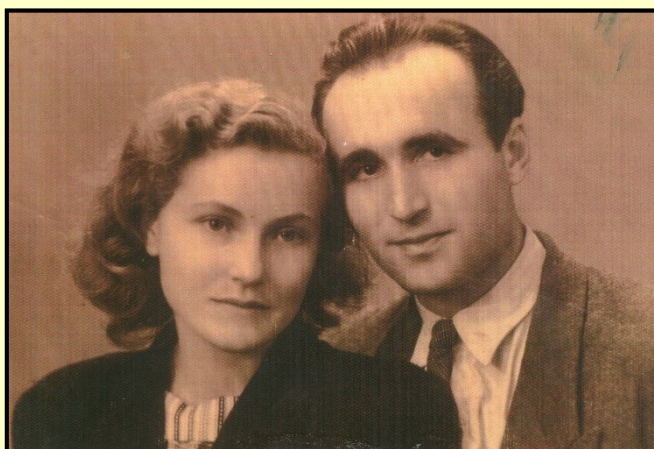
IMAGINI

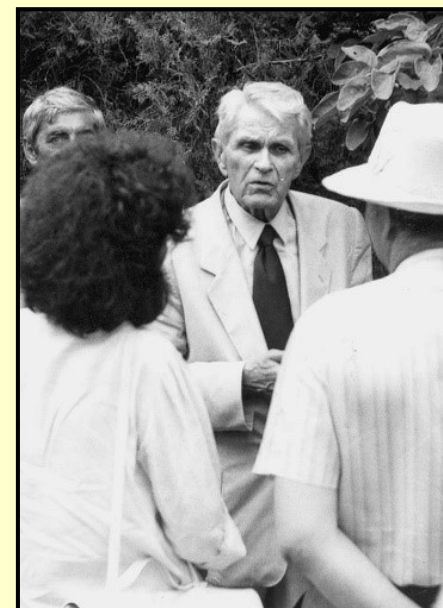
Imaginea 1: Constantin Ionașcu în 1954, la scurt timp după eliberare

Imaginea 2: Familia Radu Ionașcu cu nepoții (1940)

Imaginea 3: Cornelia și Constantin Ionașcu (octombrie 1954)

Imaginea 4: Corneliu Coposu – modelul de viață

ENTENCIARUL
 Nr. MATRICOL 1060
 Anul 1950 luna Iulie ziua 26

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE Ionașcu Prenumele Constantin
 Porecla _____
 2. Născut în anul 1924 luna Noiembrie ziua 19 în Comuna Toposkoda
 Raionul _____ Regiunea _____
 3. Fiul lui Rădu și al Maria
 4. Domiciliat în Comuna Toposkoda str. _____ Nr. _____
 Raionul _____ Regiunea _____
 5. Ocupațiunea, în prezent Agricultor în trecut Agricultor
 6. Averea deținut în prezent nu are în trecut nu are
 7. Ocupația soției în prezent _____ în trecut _____
 8. Averea soției în prezent _____ în trecut _____
 9. Ocupația părinților, în prezent agricultori în trecut agricultori
 10. Averea părinților, în prezent decedați în trecut 10 ha scara și 2 boi orașeni
 11. Originea socială Chiridar
 12. Cetățenia Român studii clase liceu
 13. Starea civilă de căsătorit numele soției _____ copii bișni
 14. Serviciul militar: ctg. 1946 gradul sergent unitatea căreia aparține Reg. B. art. Com. Iași
 15. Aparența politică a deținutului în prezent P.N.T. în trecut P.N.T.
 16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are) _____

SEMNALMENTE: înălțimea 171 m. fruntea nișoară nasul nișoară gura nișoară bărbia nișoară
 fața roșcată ochii caștani părul caștaniu sprâncenele deasă barba rață
 urechea nișoară mustața nișoară semne particulare nu are

SITUAȚIA JURIDICĂ:
 a) ANTECEDENTELE PENALE nu a mai fost
 Dacă este infractor din obicei _____
 b) PREVENIT, deșus de _____ cu mandatul de arestare
 Nr. _____ /195_ pentru fapt _____ art. _____
 Descrierea pe scurt a faptului _____
 Prin ordonanța definitivă Nr. _____ /195_ emisă de _____
 rămas sub stare de arest până la terminarea judecării.
 c) INTERNAT, de către _____ cu ordinul Nr. _____
 Se mai menține ca prevenit internat cu mandat _____ N-rele _____
 Esiri provizorii _____
 Reprimiri din esiri provizorii _____
 Pedepse disciplinare _____
 Purtarea _____ Cum a muncit _____
 Esiri definitive _____

d) CONDAMNAT imatricolat în ziua de 16.11.50 primit dela _____

Numărul mandatinii și instanța care a emis	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, articolul, codul sau legea în care se înscrisese	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, comutări, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
<u>1060/50</u>	<u>26/50</u>	<u>Unct. art. 5 sau 209, c.1.</u>	<u>5 ani</u>		<u>1950</u>	<u>noi</u>	<u>1</u>	<u>1955</u>	<u>mai</u>	<u>2</u>
Descrierea pe scurt a faptului: <u>Acțiune de terorism și răspândire de manifeste.</u>										
Descrierea pe scurt a faptului: _____										
Descrierea pe scurt a faptului: _____										
Descrierea pe scurt a faptului: _____										

44-09-53 Stat. order. Dlt. ad. nr. 1155.00 61393453 420688253
 Descrierea pe scurt a faptului: Tăcut în tribunal. Tăcut la procesul de apel. Cu V. 5753/1947.
 Observații 20.10.53 Tăcut la procesul de apel. 1952
 Esiri provizorii (transferări în aceeași judecătorească, evadări) _____
 Reprimiri din esiri provizorii 12.11.1954
 Transferări definitive _____
 Cum a muncit și meseria înșușită _____
 Premii, evidențieri _____
 Scolii urmate în penitenciar _____
 Pedepse disciplinare _____
 Purtarea _____
 Readapat sau nu _____
 Esiri definitive 17.09.53
 Plasat în câmpul muncii _____
 Impresiunea degetului arătător stâng _____
 Fișa a fost întocmită de Honica
 Verificat și găsit în conformitate cu actele de deținere la dosar.
 DIRECTOR Honica Secretar, de Creșă Coșbuc

Imaginea 5: Fișă Matricolă Penală – Constantin Ionașcu

SENTENȚIARUL Nr. MATRICOL 4331
 Anul 1952 luna 11

FIȘĂ MATRICOLĂ PENALĂ

Numele: **Alexandru**
 Prenumele: **Popp**

2. Născut în anul 1922 luna Iulie ziua 28 în Comuna **București** Regiunea **București**

13. Starea civilă **Căsătorit**

14. Serviciul militar: cîștig gradul **4** unitatea cărora aparține **4** oraș

16. Starea sănătății (ca defecțe fizice și psihice are) **Ortănită la pînă**

SEMNALIMENTE: înălțimea **1,67 m**, greutatea **65 kg**, culoarea părului **brun**, culoarea ochilor **caștaniu**, culoarea ochilor **caștaniu**, culoarea barbii **brun**, culoarea urcii **brun**, culoarea mustaței **brun**, semne la țigărie **2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100**

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) ANTECEDENTELE PENALE

Dacă este infractor din obicei

b) PREVENIT, deus de **1195** pentru fapt **cu mandatul de arestare** art. **1195**

Descrierea pe scurt a faptului

Prin ordonanța definitivă Nr. **1195** emisă de **1195** rămas sub stare de arest până la terminarea judecării.

c) INTERNAT, de către **1195** cu ordinul Nr. **1195**

Se mai menține ca **preventiv** cu **mandat** **ortănită** N-rele

Esiri provizorii

Reprimiri din esiri provizorii

Pedepse disciplinare

Purtarea **cu muncă**

Esiri definitive

a) CONDAMNAT imatricolat în ziua de **11.11.1952** primit de la **11.11.1952**

Numărul înmatriculării și instanța care l-a emis	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, articolele codului sau legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, computări, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei			
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua	
1195	1195	cu mandat de arestare	cu mandat de arestare	cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952	
Descrierea pe scurt a faptului:					cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952
Descrierea pe scurt a faptului:					cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952
Descrierea pe scurt a faptului:					cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952
Descrierea pe scurt a faptului:					cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952
Descrierea pe scurt a faptului:					cu mandat de arestare	11	11	1952	11	11	1952

Observații **cu mandat de arestare**

Esiri provizorii (transferări în alăceni judiciare spitale, exadării) **cu mandat de arestare**

Reprimiri din esiri provizorii **cu mandat de arestare**

Transferări definitive **cu mandat de arestare**

Cum a muncit și meseria însumată **cu mandat de arestare**

Premii, evidențieri

Scoli urmate în penitenciar **cu mandat de arestare**

Pedepse disciplinare **cu mandat de arestare**

Purtarea **cu mandat de arestare**

Readaptat sau nu **cu mandat de arestare**

Esiri definitive **cu mandat de arestare**

Pus în câmpul muncii **cu mandat de arestare**

Impresiona degetului **cu mandat de arestare**

arătător stâng **cu mandat de arestare**

Semnătura deținut **cu mandat de arestare**

Verificat și găsit în conformitate cu actele de deținere la dosar.

DIRECTOR,

Secretar de greaf,

Imaginea 6: Fișă Matricolă Penală – Alexandru Popp

ANUL 1952 LUNA 07 ZIUA 27

FIȘA MATRICOLĂ

1. Numele **COPOSU** Prenumele **CORNEL**

2. Porecla

3. Născut în an **1914** luna **APR** ziua **30**

4. în comuna **BOBATA** Raionul **U. SILVANIA**

5. Regiunea **ORAJIA** Fiul lui **VALENTIN**

6. și al **ARABELIA** domiciliat în comuna **BUC**

7. Str. **ȘOS. IANU** nr. **22** Regiunea **BUC.**

8. Ocupația la data arestării **FUNCT. PARTICUL.** în trecut **AVOCAT.**

9. Averea deținut la data arestării **F. AVERE.** în trecut **F. AVERE.**

10. Ocupația soț. la data arestării **DACTILOGRAF.** în trecut **INGEN.**

11. Averea soț. la data arestării **F. AVERE.** în trecut **F. AVERE.**

12. Ocupația părinților în prezent **DECEAȚI** în trecut **PREOT.**

13. Averea părinților în prezent **DECEAȚI** în trecut **F. AVERE.**

14. Originea socială **MIC BURGHEZ.** categoria socială

15. Studii **LICENȚĂ ÎN DREPT.** cetățenia **ROMÂNĂ.**

16. Serviciul militar ctg. **916.** gradul unitatilor cărora aparține **REPONNAT.**

17. Starea civilă **CĂSĂTORIT.** numele soț **ARLESTE.** copii **SAEȚI FETE**

18. Apartenența politică a deținut la data arestării **P.N.T.** în trecut **P.N.T.**

19. SEMNALMENTE: talie **179 m.** fruntea **rot.** nasul **rot.** gura **rot.**
 bărbia **ov.** fața **brutată.** ochii **caprui** părul **lung** sprincenele **cont.**
 barba **moale** mustața **plădă** urechea **rot.** semne-particulare **NIPOI.**

20. SITUAȚIA JURIDICĂ: antecedente penale

21. Prevenit deus la data de de jactare cu mandatul de arestare nr. pentru faptul

22. Descrierea pe scurt a faptului

23. IEȘIRI: transferări, evadări, ridicat pentru cercetări, etc. **10. IX. 1959 predat**
MAJ. U.K. 0193/4 conf. act. 49347/9.9.59 - 23.11.59 cedat
la Com. Salati R2.

24. Reprimiri

Nr. înscrisului și instanța care l-a emis	Nr. înscrisului și instanța care a pronunțat-o	comisă Articolul Codui sau Legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, gratieri, adăgiri, contopiri, etc.	Data începerii pedepsei		Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Anul	Luna	
2535/655 T.M.T. Bud	148/51 T.M.T. Buc	Activ. bucr. e. ef. munit.	15 ani	Amulat conf. mond. nr. 874/11/47 a inst. Mil. Buc R. 57.910		VII	14	VI	19
DESCRIEREA PE SCURT A FAPTULUI Activ. Jucator Banca a...									
876/18 Trib. Mil. Buc	876/18 Activ. conf. 15 ani	Activ. conf. 15 ani	15 ani			VII	14	VII	19
DESCRIEREA PE SCURT A FAPTULUI									
Co. J. 85912/4.07.62 act. de elib. la 7.09.62 cu S.O.									
DESCRIEREA PE SCURT A FAPTULUI In com. Kubla - Braila reg. Salati conf. Decis. MAJ. U.K. 0193/4									
OBSERVAȚIUNI Co. J. 85912/4.07.62 act. de elib. la 7.09.62 cu S.O.									
Nr. Deciziei sau Procces-Verbal de internare	Nr. adresei și autoritatea care l-a depus	Motivul internării							
Vezi 11									
MAJORARI-REDUCERI 1. Urm. pedepsit cu 3 zile izolarea arestare în apăsătoare condiții de detenție cu amănunțate și recepționarea în grupă de deținuți.									
OBSERVAȚIUNI 27 octombrie 1966. Chiacopla. - 18972. 10.11.59. Am. Salati Co. J. 49347/9.9.59 act. de predare MAJ. U.K. 0193/4									
Impresionarea degetului arătător stâng	IEȘIRI DEFINITIVE	FISA ÎNTOCMITA DE	LA DATA						
	09.07.962 C.S.B. Com. Salati - R2	Verificat și găsit în conformitate cu actele de la dosar	23.11.59						
Semnătura delincentului	COMANDANT								
COPOSU	B. Col.								
		SEF. BIROU EVIDENȚĂ							
		1. Aut. Ștefely							

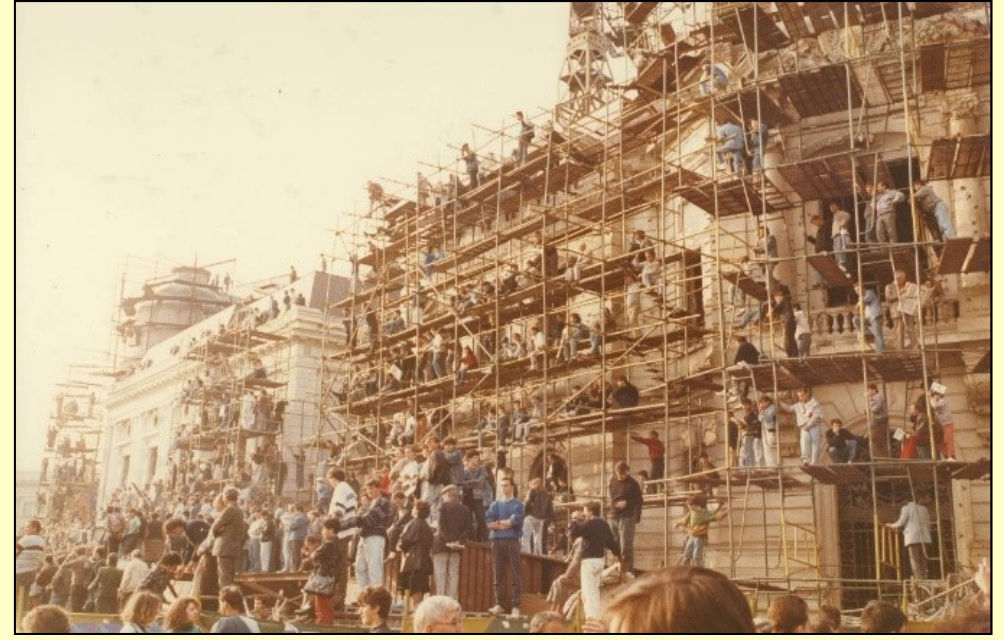
Imaginea 7: Una din cele cinci Fișe Matricole Penale – Corneliu Coposu

Imaginea 9: 28 ianuarie 1990: manifestația P.N.Ț.C.D. și a celorlalte partide din opoziție,

Imaginea 10: 29 ianuarie 1990: Atacarea sediului P.N.Ț.C.D. de către „oamenii de bine“

Imaginea 11: 14 noiembrie 1995: Înmormântarea lui Corneliu Coposu

Imaginea 12: La Memorialul Sighet cu Ana Blandiana

Imaginea 13: La Memorialul Sighet cu Ioana Boca si Romulus Rusan

